

Seksuaalinen väkivalta parisuhteessa

Emma Päättönen
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Lapin yliopisto
2019

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Seksuaalinen väkivalta parisuhteessa

Tekijä: Emma Päättönen

Koulutusohjelma: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu

Sivumäärä: 68 + liitteet

Vuosi: 2019

Tämä tutkielma käsitteli seksuaalista väkivaltaa parisuhteessa. Tarkastelin seksuaalisen väkivallan tunnistamiseen ja nimeämiseen liittyviä haasteita, seksuaalisen väkivallan kokemuksen vaikutusta yksilön ruumiinkuvaan ja ruumiin rajoihin sekä sitä, miten seksuaalisen väkivallan kokija kohdataan auttamisjärjestelmissä. Tutkielmassa selvitettiin, miten väkivallan kokijat sanoittivat kokemaansa väkivaltaa, sekä sitä mistä he olivat hakenneet apua ja miten heidät oli kohdattu. Seksuaalinen väkivalta parisuhteessa väkivallan erityisenä ilmenemismuotona on suhteellisen vähän tutkittu aihe ja se on erittäin ajankohtainen.

Tutkimuksen käsitteellinen viitekehys on muodostettu ruumiillisuus, sukupuoli ja sukupuolistunut väkivalta käsitteistä. Tutkimus on toteutettu laadullisena tutkimuksena käyttäen fenomenologishermeneuttista tutkimusotetta. Tutkielman aineisto koostui webropol-lomakkeella avoimin kysymyksin kerätystä kyselystä. Aineisto käsitti seksuaalista väkivaltaa parisuhteessa kokeneiden henkilöiden kirjoituksia. Vastaaajia oli 16. Aineisto on analysoitu käyttäen sisällönanalyysiä.

Tutkielman tuloksena voidaan todeta, että seksuaalista väkivaltaa parisuhteessa on vaikeaa tunnistaa ja väkivallan kokijoiden oli vaikeaa nimetä kokemaansa väkivaltaa. Väkivalta ilmenee suhteessa monimuotoisesti. Tähän vaikuttavat eniten suhteeseen kuuluva intiimi kanssakäyminen, mutta myös väkivaltaiset teot, jotka kietoutuvat seksuaaliseen kanssakäymiseen. Auttamisjärjestelmissä seksuaalista väkivaltaa kokeneiden ihmisten auttaminen ja kohtaaminen ilmeni osittain puutteellisena. Tutkimuksen perusteella avun hakeminen on vaikeaa. Haastetta tuo seksuaalisen väkivallan ongelmallinen tunnistaminen ja nimeäminen. Väkivallan jäädessä tunnistamatta, ei avun tarvekaan tule näkyväksi kokonaisuutena. Seksuaalisesta väkivallasta puhuminen voi edesauttaa ihmisiä tunnistamaan väkivaltaa parisuhteissa, mutta myös madaltaa kynnystä hakea apua kokemaansa väkivaltaan, sekä rikosilmoituksen tekemiseen tarvittaessa.

Avainsanat: seksuaalinen väkivalta, parisuhdeväkivalta, sukupuolistunut väkivalta, auttamisjärjestelmät, ruumiillisuus, sukupuoli.

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi (vain Lappia koskevat)

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Seksuaalinen väkivalta parisuhteessa	5
2.1 Väkivalta parisuhteessa.....	5
2.2 Seksuaalinen väkivalta	8
2.3 Lainsäädäntö	12
2.4 Auttamisjärjestelmä	16
3 Tutkimuskäsitteet.....	20
3.1 Sukupuoli ja ruumiillisuus	20
3.2 Sukupuolistunut väkivalta	23
4 Tutkimuksen toteutus	27
4.1 Tutkimustehtävä	27
4.2 Aineiston keruu ja esittely.....	28
4.3 Eettiset sitoumukset	31
4.4 Sisällönanalyysi.....	35
5 Seksuaalinen väkivalta kokemuksina	40
5.1 Seksuaalisen väkivallan tunnistaminen parisuhteessa ja sen nimeäminen	40
5.2 Ruumiin rajojen rikkominen.....	45
5.3 Väkivallan kokijan kohtaaminen auttamisjärjestelmissä	50
6 Pohdinta	58
Lähteet	63
Liitteet	69

1 Johdanto

Pro gradu- tutkielmani aiheena on parisuhteessa tapahtuva seksuaalinen väkivalta. Tutkielmani paikantuu osaksi yhteiskuntatieteellistä tutkimusta ja sen kautta väkivallan tutkimiseen. Seksuaalisen väkivallan kohteeksi voi joutua kuka tahansa. Parisuhteessa tapahtuva läheisen ihmisen toteuttama seksuaalinen väkivalta voi olla haastavaa tunnistaa ja rajan vetäminen pakottamisen ja toivotun seksuaalisen kanssakäymisen välillä voi olla vaikeaa. Parisuhdeväkivalta on puolisoitten tai kumppaneiden välillä ilmenevää väkivaltaa. Se on monisyinen ongelma, jonka seuraukset voivat ulottua laajasti osapuolten lähipiiriin, muihin ihmissuhteisiin ja sukupolviin. Parisuhdeväkivalta on läheisen ihmisen toteuttamaa väkivaltaa. Lähisuhteessa tapahtuvaan väkivaltaan liittyy vahvasti häpeä, syyllisyys sekä salailu.

Marita Husso (2003) kiteyttää teoksessaan *Parisuhdeväkivalta, lyötyjen aika ja tila*, että parisuhdeväkivalta on yhteiskunnallinen kysymys, johon kytkeytyy olennaisesti sukupuolten väliset suhteet. Tämä heijastuu laajemmin yhteiskunnassa oleviin järjestelmiin, perinteisiin, asenteisiin ja uskomuksiin (Mt., 68). Parisuhdeväkivalta nähdään usein yksityiseksi asiaksi, joka tapahtuu ihmisen yksityisellä elämän alueella, omassa kodissa. Väkivaltaa ennaltaehkäisevän ajattelun kannalta on todella merkittävää kiinnittää huomio laajemmin yhteiskunnallisiin rakenteisiin.

Suuri osa koetusta lähisuuhdeväkivallasta ei tule poliisin tietoon ja kynnys ilmoittaa asiasta ja hakea apua on usein korkea. Tähän on useita syitä, kuten uhrin kokema häpeä ja syyllisyys, yksityisyys. Lähisuhteessa tapahtuva väkivalta koetaan yksityisasiaksi, johon ei välttämättä haluta viranomaisten, kuten poliisin puuttuvan. (Piispa & Heiskanen 2017, 74.) Väkivallan näkymättömyyden vuoksi on tärkeää, että sitä tutkitaan ja nostetaan osaksi yhteiskunnallista keskustelua.

Suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa avioliitto instituutiona on maallistunut ja muuttanut merkitystään (Lidman 2015, 57). Avioliitolla on kuitenkin edelleen Suomen lakia tarkasteltaessa kuitenkin vahva merkitys. Avioliitossa, ja etenkin aviovuoteessa, tapahtuva väkivalta on nähty olevan yksityinen asia, johon yhteiskunnan ei tule puuttua. Vuonna

1992 Suomessa keskusteltiin rikoslain muuttamisesta, jolloin aviopuolison raiskaamisesta tulisi rikos. Muun muassa Helsingin Sanomat uutisoi ennakoivasti, että lakimuutoksen myötä perheväkivalta ei enää ole yksityinen asia (Vehkakoski, 1992). Uutisessa kerrotaan, että viranomaisia patistetaan yhteistyöhön ja pyritään kehittämään palveluja, jotta uhri saisi apua samasta paikasta. Uutisessa kerrotaan poliisin tietoon tulevan vuosittain noin 400 ilmoitusta muun muassa raiskauksesta, jonka on tällöin arvioitu olevan alle kymmenesosa todellisesta määrästä. Edellä mainittu uutinen olisi voitu julkaista vielä 2016 vuonna lähes samansisältöisenä.

Satu Lidman (2015, 57) toteaa, että parisuhdeväkivalta koskee niin avio- ja aviopareja sekä seurustelukumppaneita, niin hetero- kuin homosuhteissa. Väkivallasta puhuminen on haastava päätös ja avun hakeminen on usein pitkä prosessi. Avun hakemisen esteinä on useita vaikuttavia tekijöitä. Rakkaus ja kiintymys puolisoa kohtaan voi estää väkivallasta ilmoittamisen tai avun hakemisen. Toisaalta myös pelko omasta turvallisuudesta voi olla esteenä avun hakemiselle. (Kaittila 2017, 93.) Auttamisjärjestelmien tulisi olla mahdollisimman matalan kynnyksen paikkoja ja helposti saavutettavissa. Seksuaalisen väkivallan uhri tarvitsee moniammatillista apua ja ohjausta, kuten lääketieteelliset tutkimukset ja näytteenotot, oikeudelliset neuvot, henkinen tuki. Avun saaminen voi olla hyvin pirstaleista ja sitä tulisi hakea useasta eri kohteesta. Auttamisjärjestelmät pohjaavat vahvasti uhrin omaan toimijuuteen ja toimintakykyyn. Seksuaalisen väkivallan määrittäminen heteroseksuaalisuuden kautta tuottaa näkymättömäksi samaa sukupuolta olevien parisuhteessa tapahtuvan seksuaalisen väkivallan. Seksuaalinen väkivallan ymmärtäminen ei tulisi rajoittua vain miehen naiselle tekemänä väkivaltana, vaan tulisi huomioida parisuhteiden monimuotoisuus. (Nygqvist 2008, 133.)

Seksuaalirikoksiin liittyvät tabut ja asenteet ovat ainakin saaneet säröjä suhtautumisessa ahdisteluun ja seksuaalirikoksiin. Toisaalta julkisuudessa omana itsenään esille tulleet henkilöt, jotka kertovat kokemastaan seksuaalisesta väkivallasta, saavat sosiaalisen median keskusteluissa osakseen myös vähättelyä ja syylistämistä. Tämä kertoo vallitsevasta asennekulttuurista. Uhrin ollessa nainen, käydään julkisuudessa edelleen keskustelua siitä, mikä naisen osuus oli, kun hän joutui raiskauksen uhriksi. Keskustelua herättää edelleen se, että raiskauksien edetessä syytteeseen, käydään oikeudessa ja julkisuu-

nessa keskustelua esimerkiksi naisen vaatetuksesta tapahtumahetkellä ja tämän suhdetta siihen, oliko raiskaus osittain naisen omaa syytä (Siefkes-Andrew & Alexopoulos 2018, 749). Naisen ruumis seksuaalisoidaan myös rikosoikeudessa, jolloin uhri ja väkivallantekijä eivät ole tasa-arvoisessa asemassa.

Määrittelen pro gradu- tutkielmassani väkivallan paikallistumaan lähinnä kotiin ja yksityiseen ympäristöön ja lähisuhteessa tapahtuvaksi. Käsittelen väkivaltaa fyysisenä, henkisenä ja seksuaalisen väkivallan ilmenemismuotoina. Fyysinen väkivalta on lyömistä, tönimistä, potkimista ja repimistä. Henkinen väkivalta on toisen sanallista väkivaltaista alistamista, loukkaamista, uhkailua ja kiristystä, mutta voi olla myös kehoallista viestintää, jota väkivallan uhri on oppinut pelkäämään (Väyrynen 2009, 180). Seksuaalinen väkivalta on toisen painostamista, pakottamista seksuaaliseen kanssakäymiseen, seksuaalista alistamista tai seksuaalisesti loukkaavaa puhetta. Seksuaalinen väkivalta voi ilmentyä sekä henkisenä, että fyysisenä väkivaltana. Tutkielmani kiinnittyy sosiaalityön tutkimukseen siten, että sen eri areenoilla väkivalta ja sen eri ilmenemismuodot ja väkivallan kokijoiden kohtaaminen on osa työskentelyä. Käytän tutkielmassani fenomenologista tutkimusotetta.

Käytän tutkielmassani parisuhteen käsitettä. Tulkitsen parisuhteen käsitteenä laajaksi, joka käsittää erilaisia ja eri pituisia suhteita. Tässä tutkielmassa sillä kuvataan tarkemmin kahden ihmisen välistä suhdetta, jossa osapuolet ovat intiimissä ja seksuaalisessa suhteessa toisiinsa. Lähisuhteen käsite on tähän tutkielmaan liian laaja, koska sillä voidaan tarkoittaa myös esimerkiksi lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Lähestyn seksuaalisen väkivallan saamia ulottuvuuksia ja merkityksiä ruumiillisuuden ja sukupuolittuneen väkivallan käsitteiden kautta.

Käsittelen seuraavassa luvussa seksuaalisen väkivallan näkymistä ja toisaalta myös näkymättömyyttä sen osallisille, kuin myös laajemmin yhteiskunnassa. Luvussa käsittelen parisuhdeväkivaltaa ja sen erilaisia ilmenemismuotoja sekä auttamisjärjestelmiä osana seksuaalisen väkivallan näkyväksi tekemistä. Kolmannessa luvussa esittelen tutkimuskäsitteet: sukupuolen ja ruumiillisuuden sekä sukupuolistuneen väkivallan käsitteet. Käytän tutkimuksessa sanaa ammattilainen, sillä rajaaminen sosiaalityöntekijään tai

muuhun yksittäiseen ammattinimikkeeseen, sulkisi ulkopuolelle laajan joukon ammattilaisia, joilla on erikoisosaamista työskennellä seksuaalisen väkivallan kokijoiden kanssa. Neljännessä luvussa esittelen tutkimusaineiston ja käsittelen tutkielman tekemiseen liittyvää tutkijan etiikkaa sekä kuvaan analyysimenetelmän. Viides luku on tulosluku, jossa käsittelen seksuaalisen väkivallan nimeämiseen liittyviä haasteita, sekä seksuaalisen väkivallan tunnistamisen vaikeuksia parisuhteessa. Tarkastelen, miten seksuaalisella väkivallalla rikotaan kokijan ruumiin rajoja, sekä sitä miten väkivalta tunnustetaan auttamistahoilla ja miten seksuaalista väkivaltaa kokenut ihminen kohdataan ja huomioidaan auttamisjärjestelmässä. Kuudes luku on pohdintaluku, jossa sidon tutkimukseni keskeiset tulokset yhteen.

2 Seksuaalinen väkivalta parisuhteessa

2.1 Väkivalta parisuhteessa

Suomessa perheväkivalta määriteltiin sosiaalisesti ongelmaksi 1970-luvulla. Perheväkivaltaa on käsitelty ja selitetty alkoholismien, syrjäytymisen ja perheen sisäisen vuorovaikutuksen kautta. Viime vuosikymmenien saatossa on alettu keskustella yhteiskunnallisella tasolla eritoten nautiin kohdistuvasta väkivallasta. Tällöin väkivaltaa on alettu tarkastella omana muotonaan, joka liittyy sukupuoleen ja valtasuhteisiin. (Keskinen 2008, 314.) Perheväkivallan tarkastelun muutokseen vaikutti suomalaisessa yhteiskunnassa vahvassa nousussa silloin ollut tasa-arvoa ajava politiikka, joka on mahdollistanut tarkastella sukupuolten välisiä suhteita ja vallan jakautumista. Naisten asema yhteiskunnassa on monimuotoistunut, jolloin myös naisten oikeudet ovat saaneet astetta enemmän huomiota yhteiskunnallisessa keskustelussa ja lainsäädännössä.

Perheväkivalta on käsitteenä sukupuolineutraali ja sen käyttö viittaa 1970- ja -80 luvuilla vahvasti vallinneeseen perhekeskeiseen ajatukseen, jossa väkivalta oli koko perheen ongelma ja tekijää tai uhria ei nimetty. Miehiä ei erikseen nimetty tai tunnistettu väkivallan tekijöiksi ja tavoitteena on ollut pitää perhe koossa väkivallasta huolimatta. (Nyqvist 2004, 102–103.)

Suomi ratifioi vuonna 2011 Euroopan neuvoston Istanbulin sopimuksen, jonka tavoitteena on ehkäistä nautiin kohdistuvaa väkivaltaa sekä perheväkivaltaa. Sopimus astui Suomessa voimaan 2015. Sopimuksen tavoitteena on kehittää ja tukea järjestöjen ja viranomaisien työskentelyä nautiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi ja poistamiseksi, sekä luoda toimintaperiaatteita naisten ja perheväkivallan uhrien suojelemiseksi. Väkivallan ehkäisemisen lisäksi sopimuksen tavoitteena on myös asettaa väkivallan tekijät syytteeseen. Sopimukseen on kirjattu velvoitteet, joihin osapuolet ovat sopimuksella sitoutuneet. Istanbulin sopimukseen on kirjattu myös erityinen seuranta-järjestelmä, jotta sopimuksen osapuolet todella sitoutuvat sovittuihin asioihin. (Valtiosopimus 53/2015.) Istanbulin sopimuksen puitteissa on käyty keskustelua siitä, onko

Suomi käynnistänyt tarvittavat toimenpiteet muun muassa rikoslain muuttamiseksi, jotta väkivaltarikoksen uhrin oikeudellista turvaa lisättäisiin. Suomi on saanut osakseen kritiikkiä siitä, että se ei ole tarpeeksi aktiivisesti pyrkinyt ratkaisemaan näitä ongelmia. Turvakotipalveluiden tuottamiseen on vuonna 2019 myönnetty 2 miljardia euroa, jonka avulla turvakotipaikkoja on tarkoitus lisätä. Vuonna 2019 turvakoteja on tarkoitus lisäsitä, että kokonaismäärä olisi 28 kappaletta ja etenkin perhepaikat lisääntyisivät. Vuonna 2005 turvakoteja oli koko Suomessa 19, vuonna 2018 toimi 27 turvakotia. (THL, 2019.)

Väkivallan kokemukseen voi yhdistyä monimuotoisesti fyysistä ja henkistä väkivaltaa. Lähisuhdeväkivaltaan liittyy erottamattomasti myös käsite vallasta ja sen käytöstä. Väki-valta voi olla passiivista ja toisaalta arvaamatonta tai ennakoimatonta. Pitkään kestäneessä väkivaltaisessa suhteessa väkivalta tai sen uhka ovat alati läsnä, vaikka se ei olikkaan aktiivista toimintaa suhteessa. Valta ei suhteessa näyttäydy aina selvästi, tai staattisesti pysy väkivallan tekijän hallinnassa. Merja Laitinen (2006, 70) esittää, että vallankäyttöön liittyy vakuuttaminen, vakuutetuksi tuleminen ja uskominen. Väki-valta voi tulla normaali osa parisuhdetta, ja sen osalliset määrittävät normaalin ja epänormaalin uudestaan. Väki-vallan uhri ei välttämättä aktiivisesti pyri muuttamaan tilannetta, vaan mukautuu vallitseviin olosuhteisiin.

Parisuhteessa esiintyvä väki-valta on usein jaksottaista ja kausittaista. Parisuhteessa väki-valtaa kokeneet naiset ovat tutkimuksissa kuvanneet fyysisen väki-vallan kietoutuvan myös henkiseen väki-valtaan ja väki-vallan eri ilmenemismuotoihin. Väki-vallan tunnistaminen parisuhteessa on osittain haastavaa myös sen vuoksi, että se voi ilmentyä vaihtelevasti jaksoissa. Suhteessa voi ilmetä rajua fyysistä väki-valtaa, jonka jälkeen seuraa jakso hellyyttä, lämpöä ja katumusta. Tämä aiheuttaa emotionaalista riippuvuuden tunnetta väki-vallan tekijää kohtaan. Tällöin väki-vallan uhka ja pelko sen uusiutumisesta saanelee uhrin käyttäytymistä, jonka tavoitteena on väki-vallan tekijän miellyttäminen. Tällöin suhteessa vahvistuu vallan epätasapaino ja väki-vallan tekijän valta ja määräysvalta vahvistuu suhteessa. (Marttala 2011, 43.) Väki-vallan uhrin oma toimijuus pienenee ja hänen roolinsa ja tarpeiden huomioiminen voi olla hyvin vähäistä.

Kotona tapahtuvan väkivallan ympärillä on ollut puhumattomuuden kulttuuri ja siellä tapahtuva väkivalta on koettu yksityisasiana. Tämä ajatusmalli on lähtenyt asteittain purkautumaan lainsäädännön muutoksien, yhteiskunnallisten asenteiden ja tabujen purkaantumisen johdosta. Parisuhteessa tapahtuva väkivalta on alkanut herättämään laajempaa yhteiskunnallista kiinnostusta, jolloin sen tabuluonteisuus ja yksityisyys on vähentynyt. Tämä muutos on merkinnyt useiden ongelmien muuttumista tunnistettaviksi, kun ne ovat nousseet yhteisön käsittelemiksi aiheiksi (Pohjola 2009, 78). On myös merkitystä sillä, mihin väkivallan koetaan kuuluvan. Köyhyyteen ja rikollisuuteen, niin yksilötasolla kuin alueellisesti, on kokemuksellisesti ja sosiaalisesti helpompaa liittää väkivaltaa, kuin esimerkiksi korkeasti koulutettuun ja hyvätuloiseen perheeseen tai asuinalueeseen. Yhteiskunnalliset rakenteet ovat eriarvoistavia ja myytit sekä naiivi luottamus ”hyvään” voivat estää väkivallan tunnistamisen tai sen olemassa olon hyväksymisen. (Laitinen 2006, 82.)

Tiedot parisuhdeväkivallan yleisyydestä Suomessa eivät ole kattavia. Tiedot perustuvat poliisin tilastoihin, hälytystehtävien ja rikosilmoitusten perusteella. Nämä tiedot perustuvat virallisiin tietoihin. Tietoja kerätään myös erilaisilla kyselyillä, haastatteluilla ja tutkimuksilla. Nämä eivät ole kuitenkaan kattavia tietoja väkivallan yleisyydestä, sillä isosta osasta kotona tai muissa yksityistiloissa tapahtuvasta perheväkivallasta ei ilmoita poliisille tai muille viranomaisille. Tiedot lähisuuhdeväkivallasta ovat merkittäviä, jotta väkivallan ennaltaehkäisy ja väkivallan vastainen työskentely olisi mahdollisimman tarpeeseen vastaavaa. Parisuhdeväkivallan vastainen työskentely ja ennaltaehkäisy on tärkeää, sillä vakavimmillaan se voi johtaa kuolemaan. (Piispa 2011, 28, 31–32.)

Kyselytutkimuksissa tarkastellaan usein vastaajan viime vuoden tai lähivuosien aikana kokemaa väkivaltaa. Kyselyt tuottavat tutkimuksellista tulosta ”keskivertoväkivallasta” ja väkivallan eri ilmenemismuodot, taustatekijät, väkivallan kesto ja kontrollin ja alistamisen eri muodot jäävät usein piiloon. Toisaalta taas vakavimmat kuvaukset pitkäkestoisesta väkivallasta jäävät tilastoissa usein piiloon, sillä vastaaja muistaa ja tarkastelee usein helpommin lähivuosien kokemuksia. (Piispa 2011, 23.)

Parisuhde- ja seksuaalisen väkivallan yleisyys voi osaltaan kertoa naisten puutteellisista ihmisoikeuksista ja etenkin joissain yhteiskunnissa naisten vallan puutteesta, jolloin näh-

dään, että heille ja heidän ruumiilleen voi tehdä mitä vain. Naiset ja miehet ovat epäsuhteisesti edustettuina väkivaltatilastoissa, ja naiset etenkin ovat intiimin väkivallan uhreja. Naisten kokema väkivalta ei tilastoihin pohjautuen kuitenkaan vähene, vaikka naisten asema yhteiskunnassa kohenee. (Ronkainen 2002, 208.)

Suomessa on tehty useita kansainvälisiä sopimuksia ja niiden myötä toimenpiteitä naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi. Lähisuheväkivallan ilmenemismuodot ovat moninaistuneet ja muun muassa digitaalisen väkivallan konsepti on nyky-yhteiskunnassa mahdollista. Digitaalisella väkivallalla lähisuhteessa käsitetään nykyisen tai entisen puolison jatkuva viestittely ja viestimien kontrollointi, sosiaalisen median tilien ja salasanojen urkkiminen tai murtaminen sekä vakoiluohjelmien asentaminen puolison laitteisiin. Myös painostaminen esimerkiksi intiimien kuvien ja videoiden ottamiseen, salakuvaaminen sekä näiden levittäminen ovat osa digitaalista väkivaltaa. Digitaalisen väkivallan käyttäminen liittyy myös kokemukseen vainosta. (Naisten linja 2019; Nikupeteri 2016; STT 2019.)

2.2 Seksuaalinen väkivalta

Seksuaalinen väkivalta voi vaikuttaa voimakkaasti yksilön identiteettiin, ruumiillisuuteen ja näkemukseen omasta seksuaalisuudesta. Lähisuhteessa koettu väkivalta voi olla vaikeaa tunnistaa väkivallaksi. Koettu väkivalta tuottaa usein voimakkaan häpeän tunteen ja rikkoo luottamusta. Nämä vaikuttavat väkivallan uhrin subjektiiviseen kokemukseen omasta ruumiillisuudesta. Seksuaalisesta väkivallasta kertominen on osallisille vaikeaa ja sen yleisyydestä parisuhteissa ei ole tietoa.

Päivi Honkatukia (2008, 86) argumentoi, että seksuaalisen väkivallan kokemus ei ole samanlainen naisten ja miesten kesken. Yksilön kokemukseen ruumiillisuudestaan vaikuttavat vallitsevat olosuhteet, kokijan historia, seksuaalinen suuntautuminen, taloudellinen tilanne ja etnisyyt. Koetun väkivallan tapahtuma-aika ja paikka tuovat koetulle väkivallalle erilaisia merkityksiä. Näin ollen ei ole olemassa yhdenlaisia kokemuksia seksuaalisesta väkivallasta, vaan tapahtumalla on erilaisia seurauksia ja merkityksiä kokijalle.

(Honkatukia 2008, 87.) Usein seksuaalinen väkivalta on läheisen ihmisen tekemää väkivaltaa ja tällöin paikallistuu yksityiseen tilaan, yksilön omaan kotiin.

Parisuhteessa tapahtuva seksuaalinen väkivalta tapahtuu henkilöiden kesken, joiden välillä vallitsee yleensä jonkin asteinen luottamus ja intiimiys. Usein tapahtuman areenana on oma koti, jossa turvallisuuden tunteen rikkoutuminen voi olla erityisen traumaattista. Koetun väkivallan ajankohdalla on merkitystä myös ajallisesti, kokijan iän ja identiteetin kehittymisen kannalta. myös iäkkäät kokevat väkivaltaa. Nuorena koettu seksuaalinen väkivalta saa erilaisia merkityksiä kokijan iästä riippuen. Nuoruuteen liittyvän oman seksuaalisuuden ja ruumiillisuuden määrittäminen, mutta myös normien ja kulttuuristen rajojen sisäistämistä. Koettu seksuaalinen väkivalta voi tuottaa kokemuksen arvottomuudesta ja etenkin nuorilla kokemuksen seksuaalisen maineen menettämisestä. Seksuaalisen maineen menettämisellä Honkatukia (2008, 92–93) kuvaa seksuaalisen väkivallan uhrin kokevan olevansa kiinnostava ainoastaan ruumiinsa kautta.

Päivi Honkatukian ja Tarja Pösön (2004) tutkimus *Rajattu tila, sukupuoli ja väkivalta* tarkasteli koulukodin nuorien käsitystä väkivallasta. Tutkimukseen osallistuneet nuoret kokivat maskuliinisuuteen kuuluvan joiltain osin myös fyysisen väkivallan ja oikeuden käyttää väkivaltaa naisia kohtaan tietyissä tilanteissa, sekä kokivat tyttöjen roolina olevan tappelun rauhoittelu eikä siihen osallistuminen. Seksuaalista väkivaltaa kokeneet tytöt myös pohtivat, oliko tapahtunut väkivalta heidän omaa syytään ja olisivatko he itse toisin toimimalla voineet estää tapahtuneen. Väkivallasta ja seksuaalisen väkivallan kokemuksista puhuttaessa on tarpeen kiinnittää huomiota merkityksiin, mutta myös laajemmin näkemykseen väkivallan kulttuurillisesti hyväksyttävästä olemassaolosta.

Leo Nyqvistin (2008, 143) tutkimukseen osallistuneiden miesten kokemuksena on, että heteroseksuaaliseen suhteeseen kuuluu seksi ja heillä on siihen parisuhteessa oikeus. Eräs Nyqvistin tutkimukseen osallistunut mies ei kyennyt ymmärtämään, miksi hänen olisi tullut hyväksyä tilanne, jossa puoliso kieltäytyy seksistä. Näin seksi muotoutuu parisuhteessa miehelle kuuluvaksi oikeudeksi.

Väkivallan uhri voi seksin avulla tarjota niin sanotusti hyvitykseksi väkivallan jälkeen tai sen estämiseksi, tai pyrkiäkseen pitämään väkivallantekijä rauhallisena. Nämä ovat seksuaalista väkivaltaa kokeneiden hävettävimpiä ja nöyryyttävimpiä kokemuksia, joista ei puhuta ja taakka kannetaan usein yksin. (Väänänen 2011, 128.) Uhri käyttää kehoaan toisaalta suojaamaan itseään, mutta voi kokea oman osallisuutensa sietämättömänä, häpeällisenä ja lamauttavana. Nämä negatiiviset tuntemukset kohdistuvat usein uhriin itseensä.

Usea seksuaalista hyväksikäyttöä kokenut henkilö kuvaa itseään jossain elämänvaiheessa sukupuolettomana neutrina, joka eivät löydä omaa paikkaa heteronormatiivisesta feminiinisyyteen ja maskuliinisuuteen jaottelusta. Uhrilla ei välttämättä ole kokemusta itsestään sukupuolen kautta miehenä tai naisena, sukupuoli ja seksuaalisuus liittyvät pelkoon ja koetun hyväksikäytön tuottamaan kokemukseen häpeästä ja syyllisyydestä. Kokemus omasta seksuaalisuudesta voi liittyä muistoissa myös kipuun ja avuttomuuteen, jolloin selviytymisen edellytyksenä on uhrin oman seksuaalisuuden ja osittain tai kokonaan myös sukupuolen tukahduttaminen ja torjunta. (Laitinen 2004, 180–182.)

Parisuhteessa tapahtuva seksuaalinen väkivalta voi olla haastavaa tunnistaa. Siihen liittyy piirteitä, joiden vuoksi esimerkiksi raiskaus voi olla hankalaa tunnistaa osapuolille. Puolison, jonka kanssa on jo historiaa intiimistä suhteesta, tekemä raiskaus voi olla vaikeaa nimetä raiskaukseksi, sillä se ei usein sisällä fyysistä voimaa ja pakottamista. Se ei välttämättä myöskään vastaa sitä oletusta, mikä raiskauksesta on, eikä välttämättä täytä lain asettamia perusteita, joilla teko voidaan tulkita raiskaukseksi. Näin ollen uhri voi jäädä hyvin yksin kokemansa kanssa ja kantaa tapahtuneesta syyllisyyttä sekä jäädä ilman apua. Kumppanin tekemä raiskaus voi erota kokemuksena hyvin paljon siitä, jos tekijä ei olisi tuttu. Luottamuksellisella suhteella tekijään on myös merkitystä siihen, miten uhri kantaa syyllisyyttä tapahtumista ja omasta toimijuudestaan osana tapahtumaa. Uhrin harvemmin syyttävät puolisoaan ahdistelusta, raiskauksesta ynnä muusta, vaan löytävät tapahtuneelle usein selittäviä tekijöitä, kuten alkoholin. (Jaffe ym. 2017, 1–3.) Tapahtuneelle väkivallalle pyritään löytämään ulkoinen syy, jolloin osapuolien oma toimijuuden rooli kaventuu. Tämä tuo vaikeuden seksuaalisen väkivallan tunnistamiseen suhteessa ja voi normalisoida puolison väkivaltaista käytöstä.

Parisuhteessa ilmenevä seksuaalinen väkivalta kietoutuu rakkauteen ja se on monimutkainen ja monimuotoisesti ilmenevä ja tulkittavissa oleva punos. Seksuaalista väkivaltaa myös puolustellaan, selitetään tai peitellään rakkaudella ja parisuhteeseen kuuluvana osana kiintymystä ja seksiä. Seksuaalinen väkivalta voidaan tulkita tunteiden ylilyöniksi, intohimoksi, jolloin sitä on vaikeaa ymmärtää väkivallaksi. (Husso 2003, 121–122.)

Parisuhteessa tapahtuva seksuaalinen väkivalta usein erotisoidaan, ja sitä perustellaan miehen kokemana mustasukkaisuutena. Toisaalta väkivaltaa selitetään myös naisen tuottamalla tahallisella provosoinnilla. Tähän liittyy myös oletus heteroseksuaalisuudesta ja ajatus myyteistä, jotka hallitsevat arkiajattelua. Myyttien selitysvoima ulottuu parisuhteen osapuolista myös ammattilaisiin. (Nyqvist 2004, 105–106.) Provosoiva nainen tai nalkuttava akka ja siitä hermostuva mies ovat yksinkertaistettu ja hyvin mustavalkoinen myytti parisuhteessa esiintyvistä väkivallasta ja väkivallan ilmenemisestä.

Seksuaalinen väkivalta, etenkin heikommassa asemassa oleviin kohdistuvana, herättää julkisuudessa paljon tunnepohjaista keskustelua. Asioista voi olla haastavaa puhua asialinjalla. Seksuaalinen väkivalta on edelleen tabu suomalaisessa yhteiskunnassa. Tabuja ylläpidetään juuri sillä, että niistä ei voida keskustella tai ajatella asiaa totutusta poiketen eikä kyseenalaistaa omasta näkökulmastaan itsestään selviä asioita (Helne 2009, 41–42).

Toimittaja Jeanette Björkqvistin tutkivan journalismin artikkeli *Sana sanaa vastaan* (27.4.2019) käsittelee Suomessa vuosina 2012–2017 raiskauksista tehtyjen rikosilmoitusten etenemistä syyteharkintaan ja mahdollisesti seuraavaa oikeuskäsittelyä. Björkqvist sai nähtäväkseen 150 raiskaustuomiota. Osa niistä on salassa pidettäviä, mutta osa on kokonaan tai osittain julkisia ja niistä käy ilmi, että lähes jokainen raiskauksesta syytetty kiistää syyllisyytensä. Oikeudessa tilanne on usein sana sanaa vastaan, todisteita on usein vähän. Pelkkä uhrin kertomus ei riitä yksistään todisteeksi, vaikka oikeus pitäisi sitä uskottavana. Uhrin kertomus on kuitenkin keskeinen osa näyttöä. (Mt, 4, 7–8, 11.)

”Näyttökynnys ei seksuaalirikoksissa ole alempi kuin muissa yhtä vakavissa rikoksissa, vaikka suoran ja yksiselitteisen näytön hankkiminen jo tekojen luonteen vuoksi on usein vaikeaa. Koska lähtökohdana on syyttömyysolettama, näytön hankkiminen on syyttäjän tai asianomistajan vastuulla.” (Korkein oikeus: 2013:96.)

Raiskauksen uhrin tulisi kyetä toimimaan rationaalisesti ja suunnitelmallisesti. Uhrin ei tulisi käydä suihkussa tai vaihtaa vaatteita, vaan mennä suorinta tietä poliisilaitokselle ja lääkärin vastaanotolle. Vähintään hänen tulisi soittaa heti hätäkeskukseen ja poliisille. Näin raiskauksesta olisi saatavilla mahdollisimman paljon näyttöä mahdollista oikeuskäsittelyä varten. Korkeimman oikeuden ennakkopäätös vuodelta 2013, jossa uhrin toimintakyvyn alentumista ja rationaalisen toiminnan puuttumista ymmärrettiin koettuun rikokseen nähden:

”X:n mukaan A:n kertomuksen uskottavuutta vähentää se, että tämä olisi voinut estää oraaliyhdyntänsä esimerkiksi puremalla. Kahvin juominen yhdessä ei sovi yhteen raiskaukskertomuksen kanssa. A ei myöskään ollut heti soittanut poliisille tai kertonut tapahtumasta naapureilleen. Näiden väitteiden johdosta Korkein oikeus toteaa, ettei raiskauksen tai muun väkivallan uhrin voida edellyttää ryhtyvän itse väkivaltaisiin tai muihin vastustamistoimiin. Tällaisen teon kohteelta ei voida myöskään odottaa teon jälkeen erityistä uhrikäyttäytymistä. Puolustustekojen puuttumista tai lamaantumista ei voida pitää osoituksena siitä, ettei rikosta ole tapahtunut. Lisäksi Korkein oikeus toteaa, että seksuaalirikoksissa pitkätkään viiveet viranomaisille ilmoittamisessa eivät ole poikkeuksellisia, koska uhrin mieli voi torjua traumaattista kokemusta ja siihen liittyvää häpeää, ahdistusta ja pelkoa.” (KKO: 2013:96).

Kyseisessä tapauksessa osapuolet olivat antaneet eriävät lausunnot siitä, oliko seksuaalinen kanssakäyminen perustunut pakottamiseen, vai vapaaehtoisuuteen. Raiskaus aiheuttaa uhrille useille uhreista traumaattisen kriisin akuutisti ja uhrin reagoivat kokeensa hyvin eri tavoin. Oireina voi olla pelkoa, itkua ja hysteeristä käyttäytymistä, mutta toisaalta se voi ilmentyä myös asian välttelynä ja emotionaalisten reaktioiden puuttumisena. (Jokila 2008, 420–420.)

2.3 Lainsäädäntö

Suomessa rikoslakiin tuli muutos vuonna 1994, jolloin kriminalisointiin avioliitossa tapahtuva raiskaus. 1999 raiskauksesta tuli virallisen syytteen alainen rikos. Rikoslain muutos sai aikoinaan myös osakseen vastustusta, muun muassa istuva presidentti Sauli Niinistö vastusti lakimuutosta vuonna 1991, sillä lakiehdotuksesta puuttui ”anteeksi antamisen mahdollisuus”, eli siis puolison mahdollisuus perua syyte ja antaa puolisolleen teko anteeksi. Niinistön huolena oli, että perheenjäsenet asetetaan oikeudessa toisiaan

vastaan, vaikka he olisivat jo valmiita sopimaan asian. (Ovaskainen 2012 & eduskunnan täysistunnon pöytäkirja 14.5.1991.) Huolena voi siis nähdä olleen sen, että raiskauksen uhrin äkkipikaisuudessaan syyttävät puolisoaan raiskauksesta, mutta olisivatkin hetken mietittyään valmiita unohtamaan väkivallanteon ja antamaan anteeksi.

Asenteet ja näkemykset parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa kohtaan muuttuvat hitaasti. Lainsäädäntö, kuten sen säätäjien asenteet ja tavoitteet muuttuvat yhtä hitaasti. Raiskaus avioliitossa kriminalisoitiin vasta vuonna 1994. Tähän asti avioliitossa puolison raiskaus tai aiemmalta rikosnimikkeeltä, väkisinmakaaminen ei ollut väkivaltaa vaimoa vastaan. Keskustelua lainmuutoksesta käytiin Suomessa jo vuoden 1972 seksuaalirikosuudistuksen aikana, mutta päädyttiin siihen, ettei lain muutos ollut tarpeellista, vaan pikemminkin liiallista puuttumista yksityisiin asioihin. (Niemi- Kiesiläinen 2004, 114.) Käsitteenä raiskaus avioliitossa on oikeudellisena käsitteenä vielä nuori. Raja suostumuksellisuuden ja vastentahtoisuuden välillä tuntuu edelleen olevan kovin häilyvä. Aiempi sukupuoliyhteys henkilöiden välillä on tulkinnanvaraisesti viitannut siihen, että se vähentäisi tekijän vastuuta (Lidman 2015, 137).

Raiskaus on virallisen syytteen alainen rikos, jolloin syyttäjä arvioi nostetaanko asiasta syyte. Ennen uudistusta vastuu ja päätös syytteen nostamisesta oli uhrilla. Lakia säädetäessä on myös arvioitu, että moni raiskauksen uhri haluaisi useista eri syistä välttää oikeudenkäynnin, jos syytettynä on esimerkiksi aviopuoliso. Uudistus on jättänyt edelleen syyttäjille paljon harkinnanvaltaa ja uhrin kertoma ja rooli todistajana on edelleen ratkaisevassa roolissa. (Kainulainen 2004, 27–28.) Sukupuoliyhteyteen pakottaminen tai seksuaaliseen toimintaan pakottaminen on asianomistajarikos, jolloin tutkinta aloitetaan vain uhrin niin halutessa tai jos syytteen nostamatta jättäminen on vastoin erittäin tärkeää yleistä etua vastaan (Rikoslaki 563/1988 20 § 11).

Raiskausrikoksia koskevia säädöksiä on muutettu vuonna 2011. Muutokset liittyvät siihen, että uhrin avuttomasta tilasta johtuva kykenemättömyys tilanteessa suojelemaan itseään huomioidaan, riippumatta siitä onko tekijä jollain tavalla aiheuttanut uhrin avuttoman tilan vai ei. Vuonna 2014 rikoslain 20 luvun 3 § muutettiin siten, että pakottami-

nen sukupuoliyhteyteen kumottiin ja teot ovat rangaistavia raiskauksena. Samaan aikaan muun muassa vähiten vakavan teon vähimmäisrangaistusta nostettiin. (Hallituksen esitys 212/2018.)

Poliisi aloittaa asiasta rikostutkinnan, jos se ilmoituksen tai havaintojen perusteella arvioi, että on tapahtunut rikos. Kynnys esitutkinnan aloittamiseen on yleensä matala. Esitutkinnan ja sen aineiston perusteella syyttäjä arvioi, nostetaanko raiskauksesta syyte. Mikäli syyte nostetaan, asia käsitellään kärjäoikeudessa. Uhrilla on oikeus saada valtion kustantamana avustaja tai tukihenkilö oikeudenkäynnin ajaksi. Oikeudenkäynti voidaan käydä myös uhrin pyynnöstä suljetuin ovin. (Kainulainen 2004, 28.) Syyttäjän tai poliisiin aloitteesta asiasta voidaan aloittaa myös sovittelumenettely, kun rikos on sisältänyt väkivaltaa (Sovittelulaki 2005/1015 §13).

Vuosina 2012–2017 poliisille tehtiin rikosilmoituksia raiskauksesta 6 441 kappaletta, 4 622 tapausta poliisi selvitti ja 4 489 tapausta siirtyi eteenpäin syyteharkintaan. Oikeuteen näistä eteni vain 1 845 tapausta. Luvut eivät koske tismalleen samoja tapauksia ja ne on kerätty eri viranomaisten tilastoista näiltä vuosilta. Vuoden 2012 alussa käräjillä käsiteltiin myös niitä raiskaustapauksia, joista oli ilmoitettu poliisille ennen tarkastelujaksoa, kuin myös vuonna 2017 ilmoitetuista raiskauksista osa ei vielä ollut edennyt syyttäjälle tai oikeuteen. (Björkqvist 2019, 11.)

Suomessa on ajettu kansalaisaloitetta raiskauslainsäädännön uudistamiseksi tunnisteella #Suostumus2018. Tällä tavoitellaan suostumuksellisuuden vaatimusta raiskauslainsäädäntöön. Esimerkiksi Ruotsissa kyseessä oleva lakimuutos tuli voimaan kesällä 2018. Ruotsissa lain tavoitteena on, että seksiin on molempien osapuolien suostumus ja teko voidaan tuomita raiskauksena, vaikka tekijä ei ole käyttänyt muuten fyysistä väkivaltaa tai uhannut sillä. Lain mukaan on kiellettyä harrastaa seksiä henkilön kanssa, joka ei selvästi ole ilmaissut haluaan tai suostumustaan osallistua aktiin. Väkivallan käyttö, uhkaus tai uhrin haavoittuvan tilan hyväksikäyttö eivät enää ole yksiselitteisiä vaatimuksia. Lakiuudistus on saanut osakseen Ruotsissa kritiikkiä muun muassa siitä, että se on epäselvä, joten lakitekstin lisäyksessä todetaan: arvioidessa onko osallistuminen vapaaehtoista vai ei, tulee huomioida, onko halukkuus ilmaistu sanojen, toiminnan tai muun

tavan kautta. (Holmin 2018). Lain uudistuksen tavoitteena on eritoten suojata avuttomassa asemassa olevia, mutta myös vastuuttaa tekijää. Lakimuutoksen tavoitteena on, että arvio ei pohjautuisi siihen, kuinka paljon uhri on vastustanut tekoa tai kuinka paljon on käytetty väkivaltaa (kansalaislakialoite suostumus2018, Eduskunnan naisverkoston lakialoite 2.2018). Lakimuutosta on kritisoitu julkisuudessa muun muassa siitä, että mahdollistaako se mielen muuttamisen jälkikäteen ja ”turhien” raiskaussyytöksien esittämisen. Lakimuutos ei kuitenkaan heikennä oikeusjärjestelmää tai muuta esitutkinnan ja oikeudenkäynnin merkitystä, todisteiden ja todistajien kuulemista mukaan lukien.

Parisuhdeväkivallasta puhuttaessa usein käydään keskustelua siitä, miksei uhri lähdä suhteesta. Miksi hän jää kotiin, jonka tietää olevan vaarallinen, puolison luo, joka vahingoittaa henkisesti ja fyysisesti. Suhteessa pysymiselle voi olla useita syitä, jotka eivät ulkopuoliselle ole välttämättä selkeästi tunnistettavissa. Pelko, taloudellinen tilanne ja riippuvuus, mutta toisaalta kiintymys, perhe sekä läheisyys ovat syitä palata suhteeseen. Johanna Niemi-Kiesiläinen (2004, 42 – 44) argumentoi, että useat kyllä lähtevät, eivätkä koskaan palaa. Osa lähtijöistä on lähtenyt useasti ja erinäisistä syistä joutunut palaamaan suhteeseen. Relevanttia on kuitenkin pohtia, miksi väkivallan uhrin toimijuus on merkittävää väkivallan lopettamiseksi. Tähän sisältyy oletus uhrin, yleensä naisen, velvollisuudesta lähteä suhteesta. Väkivaltaiseen suhteeseen jäämistä voidaan helposti kyseenalaistaa tai jopa syyllistää uhrin toimijuuden rajoja ja kykyä tehdä päätöksiä ja toimenpiteitä suhteen päättämiseksi. Tämä vie vastuuta väkivallan tekijältä ja siirtää syyllisyyttä siitä myös uhrille. Kysymys antaa uhrille vain kaksi toimintamallia ja on eettisestä mutta myös juridisesta näkökulmasta väärin. Lainsäädännön avulla tulisi kuitenkin voida suojella yksilöä ja turvata hänen olonsa kotonaan. (Mt. 2004, 42–43.)

Lainsäädännössä sukupuoli on näkymättömissä ja oikeuskäytännössä toimitaan sukupuolineutraalisti. Asianosaisten sukupuolta ei ilmaista, vaan uhrista ja tekijästä käytetään kirjaimia, A, B, C. Sukupuolella on kuitenkin joiltakin osin merkitystä, se voi tuoda osapuolien suhteeseen erilaisia merkityksiä ja on merkittävää ottaa huomioon, että lainsoveltaja elää myös osana vallitsevaa yhteiskuntaa ja kulttuurillisia normeja. (Mt. 2004, 79 – 82.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on tehnyt vuonna 2019 selvityksen ja työpaperin, koskien naisiin kohdistuvan ja lähisuhdeväkivallan tapauksia, jotka ohjataan sovitteluun. Työpaperissa otetaan kantaa siihen, millaisilla kriteereillä tapauksia sovitteluun ohjataan, mitkä tapaukset sovitteluun hyväksytään ja miten prosessi etenee. Tämä selvitys liittyy pääministeri Juha Sipilän hallituksen 2016–2019 tasa-arvo-ohjelmaan. Sovittelu pohjana on resoratiivinen oikeus. Tällä tarkoitetaan korjaavaa oikeutta, jonka pääperiaate on, että rikos kohdistuu toista ihmistä kohtaan, ei valtiota vastaan. Rikokset ovat osapuolien keskinäisiä konflikteja, jotka selvitetään asianomaisten kesken rikosoikeuden vaihtoehtoisella tavalla, eli sovittelulla. (THL 2019.) Sovittelumenetelmä on saanut osakseen paljon arvosteluja, liittyen siihen, että vakavankin väkivallan tekemisestä voi selvitä ilman rangaistusta (Reinboth 2019). Useat instituutiot, kuten oikeusministeriö, ja järjestöt ovat ottaneet kantaa siihen, että sovittelu on uhrin kannalta usein puutteellinen (Reinboth, 2019). Sovittelu voi olla perheväkivallan selvityksessä kuitenkin myös toimiva menettely, sillä se on usein nopeampi toimintatapa kuin oikeuskäsittely ja osapuolet voivat ohjautua nopeammin oikean tai soveltuvan avun piiriin (THL 2019, Reinboth 2019).

2.4 Auttamisjärjestelmä

“Väkivallalla on valta uhriuttaa, mutta samalla väkivallan kokija on muutakin kuin uhri”
(Ronkainen 2002, 214).

Valtaistavalla ja uhrin omaa toimijuutta tukevalla työotteella tuetaan uhrin omaa toimijuutta sekä sosiaalisia suhteita ja niiden luomista. Auttamisjärjestelmillä ja väkivallan uhrien parissa työskentelevillä ammattilaisilla on merkittävä rooli auttamissuhteessa uhrin omien voimavarojen ja toimijuuden löytämisessä ja vahvistamisessa. Uhrit ovat kokeneet pelkoa, ovat haavoittuneet, loukattuja ja mahdollisesti traumatisoituneita, joten yksin omien vahvuuksien löytäminen ja oikeuksien puolustaminen on haastavaa. (Laitinen 2011, 71.)

Yhteiskunta on jatkuvassa muutostilassa. Kulttuuri, politiikka ja tavat määrittävät aikamme yhteiskuntaa ja ympäristöä. Muutos on olennainen osa sosiaalipalveluita, sillä

niiden tulisi vastata yhteiskunnan vallitseviin tarpeisiin. Tähän liittyen on merkitystä sillä, miten merkittäväksi ja tärkeäksi yhteiskunnassa koetaan lähisuhte- ja intiimiväkivallan ilmiöiden parissa työskentely. Sosiaalityön ja kolmannen sektorin toimijoiden resursseista keskustellessa nousee usein esiin, että työtä ja sen vaikuttavuutta on haastavaa dokumentoida ja mitata. Tilastotieto on erittäin tärkeää palveluntuottajille ja rahoituksen hakemiseen. Talouden rooli palveluiden kehittämisessä on merkittävä, toisaalta usein toteutetaan hankkeita, jotka eivät kuitenkaan käytänteinä jää elämään pidemmäksi aikaa, vaikka hyötyjä olisi nähtävissä. Niiden todentaminen voi olla haastavaa sellaisen datan avulla, joka ei pohjaa yksilötasolla saavutettuun hyötyyn. Alueelliset erot ja pitkät välimatkat asettavat osaltaan myös haasteita palveluiden saatavuuteen.

Käsitän tässä tutkielmassa auttamisjärjestelmät koskemaan poliisia, terveydenhuoltoa, kunnan sosiaalipalveluita ja kolmannen sektorin tuottamia palveluita. Eri toimijat käyttävät käsitteitä eri tavalla ja ne saavat erilaisia ulottuvuuksia riippuen siitä, miten niitä käytetään ja mitä niillä pyritään kuvaamaan. Väkivallan moninaisuuden vaatii myös moninaisia käsitteitä. Väkivallan tekijän ja uhrin nimeäminen on välttämätöntä ainakin silloin, kun tavoitteena on oikeudelliset seuraamukset. Uhri on myös prosessin osapuoli, joka on joutunut rikoksen kohteeksi. Tämä ei kuitenkaan tee hänestä vain passiivista toimijaa. Käsitteiden käyttö ja niiden yhtenäisyys voi olla haaste, esimerkiksi pari- ja lähisuhteväkivalta eivät ole oikeudellisia termejä, mutta kuvaavat väkivaltaa ja auttavat ymmärtämään sen dynamiikkaa. (Lidman 2015, 15–16.) Parisuhteessa tapahtuva seksuaalinen väkivalta koetaan hyvin yksityiseksi ja siitä on suhteellisen vähän tutkimusta ja tilastoja.

Tiedot kuvaavat toiminnan ja palveluiden vaikuttavuuden arviointia, mutta tilastojen avulla voidaan arvioida myös instituutioiden toimintaa, väkivallan uhrien palvelujen käyttämistä ja myös arvioida väkivallan aiheuttamia niin sanottuja hallinnollisia kustannuksia (Piispa & Heiskanen 2017, 70). Tilastoitua tietoa tarvitaan palvelujen kattavuuden, alueellisen tarpeiden ja vaikuttavuuden arvioinnissa.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen seksuaalista väkivaltaa kokeneiden kertomusten perusteella sitä, miten he kuvailevat kokemaansa väkivaltaa, ja ovatko he hakeneet apua. Tuokinainen Ry on vuonna 2017 tehnyt kyselyn seksuaalista väkivaltaa kokeneille, johon

vastasi 47 henkilöä. Vain reilut 38 % vastaajista koki saaneensa apua lääkäriltä ja 42% poliisilta. Eniten apua vastaajat kertoivat saaneensa apua terapeutilta. Kyselyssä avunsaajat kertoivat saamastaan avusta. Useat vastaajat kertoivat, etteivät ole tulleet kohdatuksi, tai saaneet apua ja ohjausta jatkopalveluihin väkivallan uhreina. Tutkimuksen tarkoituksena on saada parisuhteessa seksuaalista väkivaltaa kokeneiden vastaajien oma ääni kuuluviin ja heidän kokemuksensa seksuaalisesta väkivallasta.

Tilastokeskuksen 31.5.2018 julkaisemassa tilastossa vuonna 2017 poliisiin tietoon tulleita pari- ja lähisuhdeväkivallan uhreja oli 8300, joista naisia 3900. Tilaston mukaan vuosien 2009–2017 välillä lähisuhdeväkivallan uhreista 6200 oli ollut poliisin tiedoissa lähisuhdeväkivallan uhreina vähintään kahtena eri vuonna. Myös tässä tilastoinnissa uhreista 77 prosenttia oli naisia. Vuoden 2017 tilastossa osa henkilöistä voi esiintyä useamman kerran, mikäli hän on joutunut lähisuhdeväkivallan uhriksi useammin ja tapaukset ovat tulleet poliisiin tietoon. Vuonna 2017 tilastossa 1240 henkilöä oli joutunut lähisuhdeväkivallan uhriksi useammin kuin kerran kyseisen vuoden aikana. (Tilastokeskus 2018.) Näillä luvuilla kuvataan vain niitä rikoksia, jotka ovat tulleet poliisille tietoon. Suuri osa lähisuhdeväkivallasta jää piiloon, koska siitä ei usein ilmoiteta. Usea on myös hakenut jo apua tai väkivalta on tullut tietoon muuta kautta, mutta henkilö on joutunut silti toistamiseen perhe- ja lähisuhdeväkivallan kohteeksi.

Seksuaalista väkivaltaa kokeneen ihmisen auttaminen vaatii ammattitaitoa ja spesifiä osaamista aiheeseen. Ammattilaisen tulee huomioida oma osaaminen ja sen rajat haastattelussa ja työskennellessään seksuaalisen väkivallan uhrien, mutta myös tekijöiden kanssa. Vaikka aiheenpiirissä työskentely vaatii erityisosaamista, on ammattilaisen tehtävänä puuttua ja tarttua aiheeseen. Uhrilla on oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi kokemansa suhteen, ammattilaisen roolina ohjata hänet tarvittaessa asioimaan palveluihin, joista tätä erityisosaamista löytyy. Palveluverkosto voi olla sekava ja uhrin voimavarat avun hakemiseen pienet. Seksuaalisen väkivallan tunnistaminen voi olla haastavaa, mutta ammattilaisen tehtävänä on ottaa asia puheeksi ja tukea uhria asian käsittelyssä. Muuten vaarana on, että uhri jää uudestaan kokemansa kanssa yksin, sanattomaksi ja ilman apua. Uhrin on vaikeaa päästä eteenpäin, jos hänen kertomilleen kokemuksille ei ole vastaanottajaa, joka voi ammattilaisena myös auttaa lieventämään kokemusta ja mahdollista traumaa. Ammattilaiselta vaaditaan herkkyyttä lukea tilanteita ja löytää

apuvälineitä, jotka voivat auttaa uhria käsittelemään ja sanoittamaan kokemaansa. (Laitinen 2006, 82–84.)

Auttamissuhteeseen tulee osaksi myös huomaamatta osallisten taustoista ilmeneviä kulttuurillisia ja yhteiskunnallisia tekijöitä, joihin vallitsevat ennakkoluulot, ristiriidat ja tabut voivat tietämättä tai jopa tietoisesti vaikuttaa. Auttamissuhteessa näiden tabujen puheeksiotto voi olla vaikeaa ja siihen liittyy aina myös valinta, mistä puhutaan ja mistä ei. Tietyistä asioista puhutaan ja toiset kielletään tai kierretään. Nämä valinnat vaikuttavat vuorovaikutuksen kehitykseen ja työotteeseen. Tabuja voi olla hankala ottaa puheeksi ja niiden kohtaaminen auttamissuhteessa vaatii vahvaa ammattitaitoista otetta. Tabut ilmenevät eri tavoin ja osaa niistä kuljetamme mukamme osittain tiedostamatta. (Pohjola 2009, 71–72.) Tabujen luonteen osana on myös herättää ikäviä tunteita, joita auttamissuhteessa voi olla osapuolille hankalaa kohdata.

Suomessa raiskauksen tai seksuaalista väkivaltaa kokeneille ei ole riittäviä palveluita tarjolla, tai ne ovat keskenään koordinoimattomia (Nipuli & Bildjuschkin 2016, 5). Tietojen siirtäminen ja luovuttaminen koskien yksittäistä henkilöä ei ole saumatonta viranomaisten välillä. Iso osa palveluista tuotetaan kolmannen sektorin palveluina, jolloin tiedon siirto palveluntuottajan ja viranomaisen välillä on rikkonaista, liittyen viranomaisen vastuvelvollisuuteen ja tietojen luovuttamiskieltoon.

Intiimissä väkivallassa valta ei ole yksiselitteistä tai vain toisen osapuolen hallussa koko ajan. Myös naiset vastaavat väkivaltaan väkivallalla. Naiset voivat aktiivisesti hakea apua itselleen sekä puolisolleen. Tämän kääntöpuolena on oikeastaan velvoite siitä, että naisia vastuullistetaan ja mitä heiltä edellytetään avun saamiseksi. Tämä edellyttää, että väkivallan uhri osaa sanoittaa kokemuksensa, toimia järkevästi, tehdä rikosilmoituksen ja pystyä keskustelemaan esimerkiksi lasten huoltajuudesta suhteen päättyessä eroon. (Ronkainen 2002, 212–213.) Tämä ei anna väkivallan uhrille tilaa särkyä ja edellyttää häneltä toimijuutta, kykyä osallistua ja argumentoida.

3 Tutkimuskäsitteet

3.1 Sukupuoli ja ruumiillisuus

”Nainen ruumiillistuu aina naisena, hänen olemispaikkanaan on naisen ruumis, joka kantaa kulttuurin sukupuolittuneita merkityksiä ja odotuksia mukanaan” (Väyrynen 2009, 193).

Sukupuolien heteronormatiivinen jako yhteiskunnassa on normi. Jako miehiin ja naisiin on antanut vain vähän tilaa muiden sukupuolien näkymiselle ja huomioimiselle tutkimuksissa, kuin myös laajemmin yhteiskunnallisessa keskustelussa sekä lainsäädännössä ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta. ”Muut” sukupuolet ovat marginaalissa ja saaneet käsitteen toiseudesta, olevana jotain muuta kuin perinteinen sosiaalinen ja fyysinen jako sukupuoliin. Kaksijakoinen käsitys sukupuolijärjestelmästä viittaa näkemykseen siitä, että sosiaalinen sukupuoli heijastaa biologista sukupuolta ja on näin ollen biologian rajoittama (Butler 2006, 55).

Naiseus on toiseutta verrattuna mieheen, mies on yhteiskunnassa subjekti ja nainen objekti, saaden näin *toiseuden* position (Beauvoir 1980, 110). Subjektit ovat rakenteiden alaisia ja ne muuttuvat, uusiutuvat määrittäytyvät rakenteiden antamien raamien mukaan (Mt.2006, 49). Sukupuoli on siten poliittista ja alisteinen yhteiskunnallisille rakenteiden muutoksille. Toisaalta voi ajatella, että sukupuoli rakentuu ja esiintyy niissä rajoissa, kun sen annetaan tai rajoja tulee aktivismin avulla rikkoa. Simone Beauvoir (1980, 154) toteaa *”naiseksi ei synnytä, naiseksi tullaan”*. Sukupuoli on kulttuurillinen käsite, joka omaksutaan ja yksilö muodostaa sosiaalisen sukupuolen, jota vallitseva kulttuuri-ilma- piiri muovaa alituisesti (mt. 1980, 154). Yksilön ruumis ja sukupuoli on hyvin yksityinen asia, mutta myös julkinen. Ruumiin ja ulkonäön kautta yksilö on arvion ja arvostelun kohteena, ruumiin toimet ovat yksityisiä.

Käsitän tässä tutkielmassa sukupuolen asiana, joka määrittäytyy yksilön omasta määrittäyksestä ja hänen antamistaan merkityksistä, mutta myös yksilön ympäristön ja yhteiskunnan tuottamana tarpeena määrittää sukupuoli. *”Jos sosiaalinen sukupuoli on yhtä kuin*

ne kulttuurilliset merkitykset, jotka biologinen sukupuolinen keho omaksuu, sosiaalisen sukupuolen ei voi sanoa seuraavan biologista sukupuolta millään tietyllä tavalla” (Butler 2006, 54). Tarkastelen sukupuolta moninaisena käsitteenä ja tarkastelen sen roolia suhteessa ruumiillisuuteen väkivallan kokemuksen kautta. Ihmiselle muodostuu tietynlainen käsitys omasta ruumistaan, sen yksityisyydestä sekä oikeudesta koskemattomuuteen (Laitinen 2006, 75). Tämän oikeuden ja yksityisyyden loukkaaminen rikkoo rajoja, joita ihminen on itselleen oman kehonsa kautta asettanut muihin ihmisiin nähden.

Yksilön suhde omaan ruumiiseen muodostuu eletyn ja koetun elämän kautta. Suhde rakentuu fyysisellä, psyykkisellä ja sosiaalisella tasolla. Suhteessa rakentuu oman kehon rajat ja kehon hallinta. Näiden rajojen rikkomisen kokemus ja siitä selviytyminen nivovat yhteen ruumiin seksuaalisuuden, teot ja käytänteet yhteen yhteiseksi kokemukseksi. (Juvonen 2006, 81.)

Ruuminkuvateoriat, jotka painottuvat perinteisesti lähinnä fenomenologisesti tai psykoanalyttisesti lähtöisesti, ovat saaneet osakseen kritiikkiä. Yksilön oma ruuminkuva määrittäytyy ulkopuolisen katseen kautta tiettyinä ruumiina, jota määrittävät kulttuurilliset ominaisuudet, statukset, ikä, sukupuoli ja rotu. Ympäristö ja sen reagointi vaikuttavat yksilön omaan ruumiinkuvaan. (Kinnunen 2008, 38.) Taina Kinnunen (2008, 38) argumentoi, että *”erityisesti nainen oppii tänä päivänä löytämään ulkonäöstään vikoja ja olemaan haavoittuvainen ruumiinkuvaltaan”*. Yksilö tarkastelee ulkoista ruumistaan ja kelpoisuuttaan suhteessa vallitseviin ihanteisiin, ruumiinkuva on siis sekä subjektiivinen, että kulttuurinen (Mt. 2008, 39). Ulkonäköpaineet, ruumiin kritiikki ja arviointi kohdistuvat nyky-yhteiskunnassa vahvasti myös muihin sukupuoliin ja se alkaa entistä nuorempana. Sukupuolien moninaisuus ja sen tunnistaminen lisää toisaalta yksilön vapauksia tuottaa erilaista koetusta normista poikkeavia ulkoisia asioita, mutta toisaalta lisää myös julkista kritiikkiä ja itsensä altistamista sille.

Sukupuoli käsitteenä voi olla ongelmallinen määrittää, kuten myös seksuaalisuus yksinkertaistettuna käsitteenä. Sukupuolta määritetään biologian, anatomian, kulttuurillisen ja yhteiskunnallisen rakentumisen avulla ja kautta. Sukupuolijaottelulla, etenkin binaarisella, korostuu sukupuolen tuotettu ja toistettu, esitetty luonne. Sukupuoli ja seksuaalisuus käsitteinä ovat monimutkaisia, vaikka ne yksilölle voivatkin olla hyvin selkeitä ja

tulla ikään kuin luonnostaan sen tarkemmin asiaa pohtimatta. Sukupuoli ja seksuaalisuus käsitteinä voivat olla hankalia ymmärtää ja pyrkimys niiden yksinkertaiseen jaotteleeseen tai lokerointiin on mahdotonta, joskin myös tarpeetonta. Tästä syystä ne pysyvät ajankohtaisina tutkimuksen kohteina. Seksuaalisuuteen ja sukupuolen tuottamiseen liittyy myös paljon mystiikkaa, merkityksiä, kiehtovuutta ja toisaalta hämmennystä, häpeää ja uhkaa. (Karkulehto 2006, 47–49.) Ymmärrys ja näkemys aihepiiristä muuttuu ajan myötä ja vaikka seksuaalisuuden usein koetaan olevan läsnä ja näkösällä lähes kaikkialla, liittyy siihen edelleen tabuja. Sukupuolta ei tarvitse nähdä vain biologisena tai anatomian yksinkertaisena totuutena, vaan se voi olla myös sosiaalisen määräyksen tuotos (Juvonen 2006, 74).

Sukupuolen merkitys siihen, miten väkivaltaa tulkitaan, miten siitä puhutaan ja esitetään, on suuri. Sukupuoli ja naiseus saavat erilaisia merkityksiä ja muotoutuvat erilaisiksi suhteessa naisen elämänkulussa tapahtuneeseen väkivaltaan. Naisen kokema häpeä, alistaisena oleminen ja trauma voivat helposti jäädä esimerkiksi äitiyden taakse. Nainen voidaan nähdä ja kohdata ensisijaisesti äitinä ja muu osa identiteettiä jää äitiyden varjoon. (Laitinen 2011, 72–73 Äitiyteen liitetyt pelkästään positiiviset merkitykset luovat vaikenemisen kulttuuria ja tabuluonteisuutta, jos normista poiketaan. Vaikenemisen-kulttuurilla tabuja vahvistetaan entisestään ja sen puheeksi ottaminen muuttuu aina vain vaikeammaksi. Nainen tulisi kohdata ensisijaisesti yksilönä ja tarkastella hänen omaa naisuuttaan ja identiteettiään, johon äitiys kuuluu yhtenä osana. Yleinen ja laaja ilmapiirin ja keskustelukulttuurin muutos mahdollistaa vaiettujen aiheiden näkyväksi tekemisen. Toisaalta voi käydä niin, että tabujen purkamisessa ei synny rakentavaa keskustelua, vaan aiemmin näkymättömänä ollut asia muodostuu yhteiskunnallisesti näkyvästi erittäin tuomituksi toiminnaksi. Negatiivisissa ja ikäviä tunteita herättävien ilmiöiden ja ongelmien parissa olevat toimijat ”likaantuvat” myös itse henkilöinä. Tunteet nivoutuvat osallisina oleviin ihmisiin ja toimijoihin. (Pohjola 2009, 75–76.)

Termeillä naiset ja miehet ei voida viitata ryhmään, joka on homogeenisesti yhdenmukainen tai rakentunut identiteetiltään samankaltaisiksi. Termit ovat pikemminkin kiistan aihe, kuin kuvaava jollekin ryhmälle, jonka jäsenet kokevat olevansa miehiä tai naisia, tai heidän oletetaan olevan tätä. Sukupuoli risteää myös muiden identiteettiä määrittä-

vien asioiden ja ilmiöiden kanssa, joten sosiaalista sukupuolta on lähes mahdoton erottaa siitä ympäristöstä, jossa sitä määritetään. Sukupuoli ei myöskään rakennu yksilölle suoraviivaisena ja samankaltaisena kulttuurin ja historian seurauksena. (Butler 2006, 50.) Puhuttaessa sukupuolien edustajista ryhminä, on aina kiinnitettävä huomiota ja myös kritiikkiä siihen, miten homogeenisestä ryhmästä puhutaan ja miten yleistettävissä asia todella on koskemaan sukupuolen mukaan rajattua ryhmän jäseniä.

3.2 Sukupuolistunut väkivalta

Parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa esiintyy kaikissa kulttuureissa, erilaisissa sosioekonomisista taustoista olevilla ja iästä riippumatta. Intiimi väkivalta on globaali ilmiö, joka ilmentyy lokaalilla tasolla (mm. Clements ym. 2015, 17). Intiimi väkivalta on ilmiönä myös sukupuolistunut ja väkivallalle altistavat erilaiset yhteiskunnalliset rakenteet. Perhe- ja seksuaalisen väkivallan tutkimukset ovat paljastaneet, että useissa maissa on kulttuurillisesti hyväksyttävää, että mies on ”perheen pää” ja hallitsevassa asemassa naisen nähden ja miehellä on oikeus tarvittaessa ”kurittaa” vaimoaan (mt. 2015, 262). Suomalaisessa yhteiskunnassa sukupuolien välisen tasa-arvon usein tulkitaan olevan tasan, mutta silti yhteiskunnassamme on sukupuolien välillä rakenteellisia ongelmia, jotka altistavat naisia intiimisuhteessa tapahtuvalle väkivallalle. Tarkastelen tässä luvussa sukupuolistunutta väkivaltaa vallan ja vallan epätasapainoisesta suhteesta sukupuolien välillä.

Patriarkaalinen yhteiskuntajärjestelmä tarkoittaa useissa feministissä tutkimuksissa yhteiskunnallista järjestelmää, jossa miehet ovat etuoikeutetussa ja valta-asemassa sukupuolensa vuoksi muihin sukupuoliin nähden. Tällaiset instituutiot ja järjestelmät ilmentyvät monimuotoisesti ja ovat tuottaneet syvälle meneviä ja laaja-alaisia rakenteellisia järjestelmiä, jotka ylläpitävät sukupuolien välistä epätasa-arvoa. Tämä ei tarkoita, että kaikki miehet olisivat etuoikeutettuja, vaan pikemminkin sitä, että sukupuolen avulla saatavat etuoikeudet eivät välttämättä tarvitse niin suurta panostusta. Patriarkaalinen näkökulma ei yksistään selitä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, mutta se on olennainen osa tutkimusta, kun tarkastellaan miesten ylläpidettyä väkivallan käyttämisessä puolisoa

kohtaan. (York 2011, 14,16–17.) Kautta maailman historian on suurmiehille ja sankareille pystytetty patsaita keskeisille paikoille, vaikka nämä miehet ovat usein toteuttaneet omakätisesti tai poliittisten päätösten kautta väkivaltaa suuria kansakuntia kohtaan. Miesten toteuttama väkivalta on hyväksyttyä toimintaa, jos on katsottu sen ajavan suurempaa etua ja heidän toimintaansa on ihailtu, väkivallasta huolimatta. (Turunen 2019.)

Sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksessa ei näkökulmana ole ainoastaan kahtiajako sukupuolten välillä väkivallan tekijän ja kokijan välille, vaan tarkastellaan väkivallan suhdetta sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja valtaan. Yksinkertainen toteaminen siitä, että niin miehet kuin naisetkin kokevat ja käyttävät väkivaltaa, ei ole riittävä. Sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksessa pääfokuksessa ovat väkivallan muodot, tapahtumapaikat, seuraukset ja näiden yleisyys laajemmin. Väkivallan tutkimuksessa on noussut 1990-luvulta lähtien esiin kysymyksiä ja tutkimuksia koskien miesten kokemaa väkivaltaa ja siihen liittyvien kulttuurillisten toimien tutkimista. Myös maahanmuuttajanaisten kokema väkivalta on yhtenä keskeisenä aihepiirinä sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksessa. Aiheet ovat laajoja ja monisyisiä, joten niiden tutkimiseen täytyy herättää laajempaa keskustelua, kuin vain sukupuolen kautta aiheen tarkastelu ja analysointi. (Keskinen 2010, 243–245.) Miehet ja naiset määrittelevät ja kokevat väkivallan eri tavoin, eikä parisuhdeväkivallassa sukupuolten keskinäinen suhde oli symmetrinen tai tasapainoinen (Nygqvist 2004, 111). Sukupuoli on huomioitava väkivaltatutkimuksessa, mutta myös auttamisjärjestelmissä. Sukupuolten väliset erot tulevat esiin myös siinä, mitä fyysisiä seurauksia seksuaalisella väkivallalla voi olla.

Seksuaalisen väkivallan tunnistamiseen vaikuttaa siihen kohdistuva yhteiskunnallinen suhtautuminen. Vallitseva keskustelu ja suhtautuminen aiheeseen voi rajata ilmiön tunnistamisen vain harvojen joukkoon. Väkivallan uhrin lähipiirillä voi olla mahdollisuus tunnistaa väkivalta ja ottaa se puheeksi. Väkivallan kokijalle paha kokemus on myös se, että kukaan ei tunnista tai huomaa tilannetta. Olemassa olevat myytit ja osittain puutteelliset ja yksinkertaistavat käsitykset seksuaalisesta väkivallasta rajoittavat keskustelua. (Laitinen 2006, 81–82.) Tämä kaventavaa mahdollisuuksia puuttua ja ottaa väkivalta puheeksi ja vähentää väkivallan kokijoiden häpeää. Myyttejä voi olla vaikea kuvailla, sillä ne voivat olla häilyviä ja vaikeita rajattaviksi (Beauvoir 1980, 114).

Valta ja vallan käytön sekä jakautumisen tarkastelu on osa väkivallantutkimusta. Vallan on feministisessä tutkimuksessa ja ulostuloissa nähty resurssina, joka tulee jakautua myös naisille. Vallan tutkimuksessa on osana myös sen käyttäminen alistavana muotona. Vallan käsite ja tasot eivät ole yksiselitteisiä, vaan sitä tulee tarkastella osana ulottuvuutta, jollaisena resurssina valtaa tarkastellaan. Valta ei ole aina negatiivista tai kenenkään yksityisomaisuutta. Valta ja väkivalta liittyvät usein toisiinsa, mutta väkivalta ilmenee pakkovaltana ja on välineellistä. (Kantola 2010, 81–83.) Valta voi väkivaltaisessa suhteessa tasapainoilla molempien, väkivallan tekijän sekä uhrin, välillä. Parisuhteessa ilmenevässä väkivallassa vallan ja väkivallan jako ei ole aina mustavalkoista, vaan väkivaltaa voi käyttää välineenä suhteessa kumpikin osapuoli. Valta on näkymätöntä siihen asti, että se saa välineen, jonka avulla sitä voidaan käyttää ja tehdä se näkyväksi. Vallan avulla voi hallita ja määrittää jotakin. Väkivaltaisessa parisuhteessa valta ei ole jakautunut tasapuolisesti ja valta ilmentyy toisen rajojen ylittävänä kontrollina.

Suvi Ronkainen (2002, 209) argumentoi, että intiimin väkivallan valta ei tule yksilön omasta kokemuksesta, vaan väkivallan rakenteellistumisesta. Rakenne on muovautunut osaksi yhteiskuntaa ja patriarkaattiteorian mukaan se rakenteena koskettaa kaikkia naisia, vaikka nämä eivät olisikaan kokeneet intiimiä väkivaltaa, ja toisaalta taas hyödyttää miehiä, vaikka nämä eivät olisikaan toteuttaneet väkivaltaa. Ronkainen (2002) esittää, että intiimistä väkivallasta tulee valtaresurssi miehille, kun valtio ei ole tarpeeksi kiinnostunut puuttumaan siihen, eli tunnistamaan ja sitten purkamaan näitä rakenteita. Koetun intiimin väkivallan ei myöskään usein koeta olevan sen verran merkittävä, että se ylittäisi yksityisenä nähdyn rajan. Valtaan ja vallankäyttöön liittyy myös uskomien ja vakuuttaminen. Väkivallan uhri vakuuttuu siitä, että väkivalta kuuluu osaksi hänen parisuhdettaan, se kietoutuu osaksi hyvää ja pahaa. Väkivalta normalisoituu osaksi arkea pitkän ajan myötä ja ihminen sopeutuu siihen osaamatta enää välttämättä kyseenalaistaa sitä. (Laitinen 2006, 70.) Väkivallan raaistuessa parisuhteessa rajuksi fyysiseksi väkivallaksi eivät osapuolet enää tunnista väkivallan lievempiä ilmenemismuotoja.

Haitalliset yhteiskunnalliset käsitykset naisten seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja naisten yhdenvertaisuutta kohtaan, mukaan lukien patriarkaaliset uskomukset, puolison mustasukkaisuus ja kontrollointi, ovat liitetty maailmanlaajuisesti tutkimuksissa riskiin

kokea väkivaltaa puolison tuottamana (Clements ym. 2015, 6). Asenteet sukupuolien asemasta yhteiskunnassa altistavat väkivallalle ja toisen ylivoimalle sukupuolen tuomalla oikeutuksella, joka yhteiskunnassa tai ympäristössä on hyväksyttyä. Sukupuolten välillä epätasa-arvolla yksilö voi perustella itselleen tarpeen väkivallan kautta vahvistaa omaa valta-asemaa ja tarvetta kontrolloida puolison tekemistä. Kulttuureissa, joissa vallitsee patriarkaalinen ajattelumalli ja maskuliinisuutta pidetään korkeassa arvossa ja ”miehen määreenä”, pidetään feminiinisyttä ja naisellisia sukupuolen representaatioita heikkoutena ja alempi arvoisena sukupuolena (Mt. 2015, 6–8.)

Eeva-Maija Rossi on artikkelissaan (2017) tutkinut väkivallan esiintymistä komedian kautta populaarikulttuurillisissa elokuvissa ja tv-sarjoissa. Rossi esittää, että väkivaltaa usein esitetään miestapaisena ja konflikteja miesten ratkaisemina, jolloin heterokolmio-draaman kuvauksessa nainen, joka konfliktiin on osallisena, jätetään huomiotta ja ilman roolia tilanteen ratkaisussa. Tällainen esitysmalli väkivallasta tuottaa väkivallan liittämistä usein heteroromantiikkaan kuuluvana osana ja sen haitallisuus jätetään vähälle huomiolle. Väkivaltaa käytetään ja esitetään usein luonnollisena ja normaalina tapana purkaa konflikteja. (Mt. 66–67, 71.)

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimustehtävä

Tässä tutkimuksessa tarkastelen vastaajien kokemuksia seksuaalisesta väkivallasta parisuhteessa, sekä heidän kokemuksiaan väkivaltaisessa suhteessa elämisestä ja avun hakemisesta. Tutkimuksen alakysymyksinä ovat:

1. Miten väkivallan kokijat sanoittavat koettua väkivaltaa?
2. Mistä he ovat hakeneet apua ja miten heidät on kohdattu?

Seksuaaliseen väkivaltaan liittyy vahvasti uhrin tuntema häpeä sekä syyllisyys, joka osataan voi estää avun hakemisen. Tutkielmassa haluan selvittää, miten vastaajat kokivat voivansa hakea apua ja saivatko he apua tilanteeseensa. Haluan selvittää, miten vastaajat kuvaavat ja nimeävät koettua väkivaltaa, mutta myös sen, miten he tunnistavat kokemansa väkivallaksi? Miten he sanoittavat esimerkiksi häpeän, syyllisyyden, velvollisuuden tunteita ja ajatuksiaan suhteessa? Miten esimerkiksi viranomaistahoilla suhtaudutaan, kun asiakas hakee apua siihen, että esimerkiksi aviopuoliso painostaa seksiin? Miten vastaaja itse näkee ja kokee tämän? Parisuhteen sisällä tapahtuva seksuaalinen väkivalta on vaiettu aihe ja siksi on tärkeää, että väkivaltaa kokeneiden ääni ja kokemukset saataisiin osaksi tutkimusta. Tutkimustietoa tarvitaan, jotta seksuaaliseen väkivaltaan liittyviä erilaisia tekijöitä voitaisiin ymmärtää ja voitaisiin kehittää tarvittavia avun muotoja ja palveluja.

Yhtenä lähisuhdeväkivallan tutkimusongelmana on, että suuri osa seksuaalisen väkivallan tutkimuksista käsittelee miesten naisille tekemää väkivaltaa. Ongelmallista on sukupuolen tiukka määrittely, mutta myös väkivallan ja vallan erityisyyden liittäminen toiseen sukupuoleen. Miten väkivallan kokemus eroaa sukupuolien välillä? Mitä erityisyyttä sukupuoli tuo kokemukseen? Tässä tutkielmassa kurotan kohti vastaajan subjektiivista kokemusta, kiinnittäen huomioita vastauksien samankaltaisuuksiin. Toisaalta

suuri osa vastaajista on naisia, jotka ovat kokeneet, tai edelleen kokevat, seksuaalista väkivaltaa heterosuhteessa.

4.2 Aineiston keruu ja esittely

Tutkielmani on laadullinen ja aineistolähtöinen tutkimus. Toteutin aineistonkeruun tutkimukseen webropol-kyselyn avulla. Kirjoituspyynnön on tulkittu olevan hyvä vaihtoehto aineiston keruuseen, kun tutkitaan sensitiivisiä ja arkaluontaisia aiheita. Tutkimukseen osallistuvat voivat itse säädellä, mitä ja miten paljon kertovat tapahtumista ja kokemuksistaan. (Honkatukia 2008, 85.) Kirjoittamalla vastaajat voivat itse vaikuttaa siihen, miten heidän kokemuksensa tulevat esitetyksi. Tarjosin myös mahdollisuutta haastatteluun kirjallisesti tai suullisesti, mutta vastaajat eivät tarttuneet tähän vaihtoehtoon. Kyselyn yhteydessä on mainittu, että aineisto on luottamuksellinen, se tuhoetaan tutkielman valmistumisen jälkeen, aineistoa ei käytetä muissa yhteyksissä, aineisto säilytetään turvallisesti ja se ei ole muiden henkilöiden luettavissa. Tutkimukseen osallistuneille henkilöille annettiin myös tiedoksi, että aineistosta voidaan käyttää suoria lainauksia, kuitenkin siten, ettei niistä voi tunnistaa yksittäistä vastaajaa.

Katri Ylönen (2016) on tutkinut, miten nuorten luottamus verkkopalveluissa rakentuu. Hän havaitsi, että tekstiin perustuva kommunikaatio mahdollisti ainakin asiakkaan näkökulmasta tasa-arvoisempaa koettua keskustelua. Keskustelussa vallitseva kontrollin tunne säilyi nuorella asiakkaalla esimerkiksi siinä, että nuori sai rauhassa miettiä kysymyksiään tai vastauksiaan ilman painostuksen tunnetta, jota voisi kokea työntekijän kasvokkaisessa tapaamisessa. Lisäksi Ylönen tutkimuksen mukaan kirjallinen viestintä voi helpottaa erityisesti vaikeista asioista kertomista. Verkko voi mahdollistaa kohtaamisen turvallisesti myös silloin, kun kasvokkaisessa kohtaamisessa asiakkaalla olisi fyysisen väkivallan uhkaa tai pelkoa. (Ritvanen 2017, 76, 86). Tutkimukseen osallistuvalla henkilöllä tulee olla luottamus siihen, että hänen osaltaan aineistoa käsitellään, käytetään, säilytetään ja lopulta aineisto tuhoetaan kuten on sovittu. Tutkimukseen osallistuvan tietosuojan kunnioittaminen on myös ensisijaisen tärkeää ja tähän vaikuttaa myös osaltaan lainsäädäntö. (Kuula 2006, 64.)

Koetun väkivallan tuottama kokemus häpeästä voi estää monia vastaajia osallistumasta tutkimukseen. Anonyymiys ja kirjallinen vastaaminen voi tarjota vastaajalle kokemuksen turvallisuudesta ja mahdollisuuden määrittää itse kokemuksen ja merkitykset ilman ulkopuolisia häiriötekijöitä. Tutkimuskyselyä jaettiin muun muassa yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja sosiaalisen median välityksellä. Tällä tavalla kerätyn aineiston yhteydessä on syytä pohtia, ovatko aineistoon osallistuneet henkilöt jollain tavalla valikoituneet ja millaiset ihmisryhmät ovat saattaneet jäädä aineiston ulkopuolelle (Valli & Perkilä 2018, 120). Sosiaalisessa mediassa kyselyä jakoivat tuttavani hyvin laajasti, mutta jaoin sitä myös erilaisiin ryhmiin, jotta kysely tavoittaisi mahdollisimman hyvin eri ikäisiä, erilaisista taustoista ja ympäristöstä olevia ihmisiä, sekä kaikkien sukupuolien edustajia.

Kyselyaineistoilla tuotetut tutkimukset tuottavat usein yksipuolisen kuvan parisuhdeväkivallasta ja ne voivat myös osaltaan yksinkertaistaa ilmiötä ja homogenisoida uhreja sekä väkivallan tekijöitä. Näin ollen tärkeät erot väkivallan luonteesta, puolisoiden keskinäisestä suhteesta ja yhteiskunnallisesta sekä kulttuurillisesta kontekstista jäävät huomiotta. (Piispa 2008, 107.)

Tutkimukseen osallistuvan tulee olla täysi-ikäinen. Täysi-ikäisyyden vaatimuksella rajattiin alaikäiseen kohdistuva seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö tämän tutkielman ulkopuolelle, jolloin tutkielman tekijälle ei tule eettistä ongelmaa käyttää sitä osana tutkimusta. Kirjoituskutsussa pyydettiin määrittämään myös vastaajan sukupuoli ja ikä. En asettanut vastaajille tiukkoja raameja, sillä tavoitteena oli saada kerronnallisia vastauksia, joissa vastaaja sai itse sanoittaa kokemuksiaan ja väkivallan kokemusta (katso liite 2). Vastauksien mittaa ja enimmäismerkkimäärää ei rajoitettu. Tunnistan väkivallan moninaisuuden ja subjektiivisen kokemuksen merkityksen ja toivoin näiden tulevan esille vastauksissa mahdollisimman laajasti. Kirjoituskutsussa annoin vastaajille muutamia tukikysymyksiä. Kysymyksistä muodostui kolme eri teemakokonaisuutta, joista toivoin vastaajan kertovan. Ensimmäisenä teemakokonaisuutena oli parisuhde, toisena kirjoittajan kokemus ja kuvailu tapahtuneesta väkivallasta. Kolmantena osiona toivoin vastaajan kertovan kokemuksistaan avun hakemisesta.

Kirjoitus oli mahdollista lähettää anonymisti webropol-kyselylomakkeen kautta, sähköpostilla tai postitse. Tarjosin myös haastattelumahdollisuuden, puhelimitse ja kasvotusten. Webropol-kyselyssä teemakokonaisuudet olivat omina kysymyksinään, joihin vastattiin avoimilla vastauksilla, kyselyssä vain sukupuolen kohdalla oli monivalintavastaus vaihtoehto. Kyselyyn oli mahdollista vastata nimettömästi ja ilman tunnistetietoja.

Kirjoituskutsua on jaettu Lapin ja Oulun yliopiston opiskelijoiden sähköpostilistoille, Rovaniemen ammattikorkeakoulun opiskelijoille sekä sosiaalisessa mediassa. Vastauksia tuli yhteensä 16. Kaikki vastaukset ovat tulleet webropol-kyselyn kautta. Webropol-kysely on avattu yhteensä 1820 kertaa ja jokainen vastauksen aloittanut kirjoittaja oli myös vastauksen lähettänyt. Vastaajista kaksitoista on naisia, kaksi miestä, yksi muun sukupuolinen ja yksi vastaaja ei ole määrittänyt sukupuoltaan. Nuorin vastaaja on 23-vuotias ja vanhin 52-vuotias. Vastauksista kahdessa seksuaalinen väkivalta oli alkanut vastaajan ollessa alaikäinen ja suhde jatkui edelleen vastaajan ollessa kyselyhetkellä täysi-ikäinen. Toisessa tapauksessa vastaaja kertoi oman asiansa menneen esitutkintaan rikosnimikkeellä törkeä seksuaalinen hyväksikäyttö.

Verkkokyselyjen vastaajien on koettu olevan usein nuoria tai nuoria aikuisia, ikähaarukan ollessa noin 15–25 vuotta ja vanhempien ikäryhmien olevan vähiten innokkaita vastaamaan kyselyihin (Valli & Perkkilä 2018, 120). Omassa aineistossani tutkimukseen osallistuneiden iän keskiarvo oli 36 vuotta. Tästä voi päätellä, että aihe on saanut vastaajat tarttumaan siihen ja toisaalta myös sen, että vastaajien tavoittaminen on onnistunut siltä osin, että olen tavoittanut vastaajiksi ihmisiä erilaisista ryhmistä.

Tutkimusaineistossa vastaukset poikkesivat vahvasti toisistaan. Osa vastauksista oli lyhyitä, toisissa taas kuvattiin tapahtunutta väkivaltaa laajasti. Vastauksissa voitiin kuvata yksityiskohtaisesti tiettyä tapahtumaa, jossa vastaaja oli kokenut seksuaalista väkivaltaa. Yhteistä kaikille vastauksille oli kuitenkin toistuva kokemus painostamisesta seksuaaliseen kanssakäymiseen. Aineistoa on yhteensä 15 sivua leipätekstiä. Aineisto on valmista tekstiä, eikä se näin ollen tarvitse litterointia tai muuta käsittelyä.

Kyselyssä on annettu mahdollisuus avoimien kysymysten kautta osallistua haastatteluun kirjallisesti. Webropol-lomaketta käyttäen tutkittavalla on ollut mahdollisuus vastata

hänelle sopivana aikana ja ympäristössä, jossa hän on kokenut vastaamisen turvalliseksi. Näin ollen vastaaja on voinut itse valita hänelle parhaiten sopivan ajan ja paikan tutkimukseen osallistumiseen. Tutkijalla on velvollisuus valita haastattelupaikaksi sellainen, jonka vastaaja kokee mahdollisimman miellyttäväksi tai neutraaliksi. Puhelimitse sekä sähköpostilla tehtäviä haastatteluja on kritisoitu liittyen niiden luotettavuuteen tiedonhankinnassa. (Eskola & Suoranta 2014, 91–92.) Sähköisesti toteutettu haastattelu ei mielestäni kuitenkaan nykypäivänä ole epäluotettavampi, kuin muutkaan haastattelutavat. Vastaajat ovat käyttäneet aikaansa vastauksien kirjoittamiseen ja koen, että anonyymiyys ja tutkimukseen osallistumisen mahdollistaminen ilman aikataulujen sopimista ja tapaamista, lisäsi vastaajien määrää ja mahdollisti heidän tavoittamisensa alueellisesti sekä sosioekonomisesti laajemmin. Toisaalta osa vastauksista jäi osittain pinnalliseksi, joita olisi voinut kasvokkain tai puhelimitse tehtävässä haastattelussa syventää. Aineiston keruusta puuttuu niin sanottu luonnollinen vuorovaikutus haastateltavien kanssa. Haastattelutilanteessa tätä pyritään kuitenkin myös rajaamaan haastattelurungolla, kysymyksen asettelulla ja keskustelun teeman rajaamisella. (Räsänen 2005, 90–91.)

4.3 Eettiset sitoumukset

Tieteellisen tutkimuksen tekemistä ohjaavat useat eettiset ohjeet, säännöt, normit sekä joskus myös kirjoittamattomat hyvät käytänteet. Leila Haaparanta ja Ilkka Niiniluoto (2016) esittävät, että tutkimuksen ja tutkimuksen tekemisen etiikkaan liittyy kysymysten esittäminen siitä, onko jatkuva tiedonjano hyväksyttävää, miten aihe tutkimukselle valitaan ja millaisia tuloksia tutkija saa tavoitella. Tutkijaa voidaan kannustaa tutkimaan sellaista, josta on yhteiskunnalle tai yritykselle taloudellista hyötyä tai kehittämään tutkimuksen tuloksena jotain, jolla voi olla vahingoittavia seurauksia, kuten aseita. (Mt. 2016, 101.) Tutkijan eettisenä tehtävänä on aluksi pohtia tällaisia kysymyksiä ja perehtyä siihen, mikä tutkijan oma tarkoitus ja tavoite tutkimuksessa on.

Tutkimuksen eettisillä normeilla ja ohjeilla pyritään edistämään hyviä tieteellisiä käytäntöjä ja ne ovat osoitus tutkijoiden työskentelyn ja ammatin keskeisiä arvoja. Tutkijalta edellytetään tunnollisuutta ja rehellisyyttä, tutkijan on myös tehtävä tiettäväksi motiivi

tutkittavaa asiaa kohtaan. Tutkimuksen tulee olla ihmisarvoa kunnioittava ja tutkijalla on sosiaalinen vastuu tutkimustansa kohtaan. (Kuula 2006, 30.) Tutkimukseen liittyvät eettiset kysymykset ovat erittäin suuressa roolissa etenkin silloin kun tutkitaan ihmisiä. Tärkeimpänä eettisenä ohjeena on, että tutkimus ei saa tuottaa vahinkoa. Tutkijan tulee suhtautua kunnioittavasti ja huomioida tutkijan ja tutkittavan välillä oleva valta-asetelma. Tutkimuseettiset ongelmat eivät ole mekaanisesti ratkaistavissa olevia ongelmia ja niihin voidaan antaa vain yleisiä ohjeita ja periaatteita. (Alasuutari 2005, 17–18.) Tutkimusta ohjaavat kirjoitetut eettiset ohjeet ja normit, mutta niitä valvovat osaltaan myös tutkimusryhmä ja organisaatio, vaikka vastuu tutkimuksen eettisyydestä on aina tutkijalla itsellään. Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK), antaa tutkimuksia ohjaavia eettisiä ohjeita, periaatteita ja menettelytapoja.

Eettiset tutkimusohjeet voivat olla myös hyvin yksinkertaisia: ole rehellinen, älä plagioi ja kopioi ja anna kunnia sille, jolle tutkimuksesta kunnia kuuluu. Tutkimustuloksia ei saa vääristellä tai kaunistella kenenkään edun nimissä. Tutkija ei saa myöskään aiheuttaa vahinkoa tutkittavilleen. Tutkijayhteisön itsesääntely, eettisten ja tieteellisen tutkimuksen perusteiden opettaminen ovat lisänneet tuotettavan tutkimuksen luotettavuutta ja mahdollisuutta saavuttaa uutta totuudenmukaista tietoa. (Haaparanta & Niiniluoto 2016, 104.)

Tutkimuksen kohteet eivät voi määrittää sitä, miten tuloksia ja tulkintoja tutkimuksessa käsitellään. Tutkimukseen osallistuvia henkilöitä ei tule esittää vain positiivisessa valossa, mutta osallistujia ja heidän osuuttaan aineistoon ei saa esittää myöskään tarpeettoman loukkaavasti. (Mt. 2005, 20.) Tutkimukseen osallistuneilla on tässä tutkimuksessa ollut mahdollisuus myös vastauksissaan rajata sitä, mitä he eivät halunneet käytettävän tutkimuksessa suorana lainauksena. Tutkijan vastuulla on, että tutkittavan anonymiys säilyy. Osa tutkimukseen osallistuneista kuvasi vastauksissaan hyvin seikkaperäisesti kokemaansa väkivaltaa tai väkivaltaista tilannetta. Vastauksien käsittelyssä tulee ottaa huomioon myös tutkimukseen osallistuneiden turvallisuus, sillä osa heistä on edelleen suhteessa väkivaltaisen puolisonsa kanssa tai asian käsittely on muuten kesken. Jotkut vastaajat kuvasivat vastauksissaan myös arkeaan seikkaperäisesti tai käyttivät murreta, jonka perusteella vastaaja oli yksilöitävissä tietylle alueelle. Tämä on otettava huo-

mioon vastauksien ja suorien aineistolainauksien käsittelyssä, jotta vastaaja ei ole tunnistettavissa ja näin ollen tutkimukseen osallistuminen ei vahingoita häntä. Katson, että tällaista aihetta tutkittaessa on tutkijan eettisenä ohjeena myös varmistaa, että käytetyt suorat lainaukset ovat perusteltuja ja tarpeellisia tutkimuksen kokonaisuuden kannalta. Tutkijan tekemät eettiset ratkaisut ja niiden esille tuominen ja perustelut ovat suoraan suhteessa tutkimuksen uskottavuuteen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 111).

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla on paljon vapauksia sen suhteen, miten tutkimus toteutetaan ja mihin suuntaan sitä viedään. Tämä edellyttää tutkijalta erilaisia ratkaisuja, jotka ovat tarpeen tehdä tutkijalle itselleen, haastateltaville ja tutkimuksessa itsessään näkyviksi. Valinnoilla on merkitystä, sillä erilaiset tutkimusmenetelmät voivat poiketa toisistaan vähän (Eskola & Suoranta 2014, 20–21), joten eroavaisuuksien korostaminen ja perusteet valinnoille ovat tärkeitä tutkimuksen suunnan kannalta. Valintojen ja ratkaisujen tekeminen on esillä koko tutkimuksen ajan, lähtien keskeisten käsitteiden valinnasta aineiston analyysiin. Osa ratkaisuista voi olla myös tutkijalle itselleen haastavia tunnistaa, mutta niiden löytäminen ja tarkastelu on tutkimuksen kannalta merkittävää.

Erytisesti sensitiivisiä aiheita tutkittaessa, tutkijan tulee perustella ja selvittää, mikä tieto on relevanttia ja tutkimuksen kannalta tarpeellista. Tutkija puuttuu tutkimukseen osallistuvien esimerkiksi haastateltavien yksityisyyteen, joten tiedon keruu tulee olla perusteltua ja näkyvillä. Myös tutkimuksen luonne ja tarkoitus tulee esittää selkeästi tutkimukseen osallistuville. Tutkijan eettisenä velvollisuutena on koko tutkimuksen ajan ja sen jälkeen säilyttää luottamuksellisuus ja tutkimukseen osallistuneiden anonyymiyttä. (Mt. 2014, 56–57.) Tutkimuksen aineisto on kerätty webropol- kyselyn kautta, joka takaa vastaajan anonyymiyden. Vastauksia on käsitelty siltä osin, kun niistä olisi voinut vastaajan tunnistaa, esimerkiksi paikkakuntia, lasten syntymävuosia ja murteella kirjoitettuja vastauksia on muutettu yleiskielelle. Vastauksia ei ole muutettu kuin tarvittavilta osin, myös selkeät kirjoitusvirheet ja pilkutus suorista lainauksista on korjattu.

Osa tutkittavista nimeää paikkoja, alueita, tai kuvaa hyvin yksityiskohtaisesti koettua väkivaltaa. Yksi heistä oli myös kirjoittanut, mitä osia vastauksistaan ei toivo otettavan suoriksi lainauksiksi, koska väkivalta ja toimintatapa on hyvin tarkasti ja yksilöllisesti kuvattu. Osa vastaajista on edelleen suhteessa tai kokee entisen puolison taholta vainoa tai heillä

on yhteisiä lapsia. Suhde entiseen puolisoon voi olla hyvin hankala. Kaksi vastaajista oli edelleen suhteessa, jossa olevasta väkivallasta kertoi, joten anonyymiyden varmistaminen on erittäin tärkeää, ettei heille ei aiheudu haittaa kirjoituskutsuun vastaamisesta. Olen kiinnittänyt paljon huomiota myös aineiston turvalliseen säilyttämiseen.

Tutkijalla on myös eettinen velvollisuus pohtia tutkimuksen aineiston keräämiseen liittyen sitä, millaisia tunteita tutkimukseen osallistuminen ja vaikeista aiheista tai kokemuksista puhuminen nostaa pintaan tutkittavan ihmisen mielessä (Eskola & Suoranta 2014, 58). Tutkielmani aihe herättää vastaajissa varmasti ikäviä muistoja ja paljon negatiivisia tunteita. On merkittävää pohtia, miksi he siitäkin huolimatta osallistuivat tutkimukseen. Toiset reagoivat kokemaansa eri tavoin ja käsittelevät kokemaansa itselleen sopivalla tavalla. Kokemuksen ilmi tuominen ja sen saattaminen yleiseen keskusteluun on merkittävää ja arvokasta tietoa väkivallan ennaltaehkäisyn ja auttamisjärjestelmän kehittämisen kannalta, kuin myös yksilön oman henkilökohtaisen kokemuksen käsitteelyyn. Lisäsin kirjoituskutsuun (liite 1) ohjeita ja yhteystietoja toimijoista ja auttajatahoista, joihin he voivat tarvittaessa olla yhteydessä. Näiden tietojen tarkoituksena on myös ohjata niitä henkilöitä avun piiriin, jotka lukevat kirjoituskutsun, mutta vaikka eivät ole siihen vastanneet.

Tutkittaessa sellaisia kirjoituksia, jotka liittyvät todellisiin tapahtumiin ja ihmisiin, tulee huomioida, että kirjoitus on jo representaatio ja tulkinta siitä, mitä on tapahtunut (Rytönen 2012, 142). Aineistoni rakentuu ihmisten kertomuksiin ja heidän omiin kuvauksiin. Aineistoon tulee suhtautua myös kriittisesti ja huomioida se, että ne ovat subjektiivisia kokemuksia ja siten tosia, mutta antavat kokonaisuudesta vain tämän tietyn osan, yksilön oman kokemuksen.

Tutkimuksien arvioiden yhteydessä on perinteisesti puhuttu tutkimuksen laadukkuudesta, mutta toisena käsitteenä on myös tutkimuksen vaikuttavuus. Vaikuttavuutta arvioidaan tiedeyhteisön sisällä, sekä laajemmin tutkimuksen vaikutuksia ja heijastuksia yhteiskuntaan ja ympäristöön. Vaikuttavuutta on voi olla tietyissä tutkimuksissa vaikea mitata. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 16–17.) Tutkijan, etenkin sensitiivisiä aiheita ja ihmisten kokemuksen tutkimuksessa, on puntaroitava sitä, onko tutkimus mahdollisesti

vaikuttavuudeltaan niin merkittävä, että sitä on tarpeen tutkia. Koen, että tällaista yksityistä ja henkilökohtaista aihetta tutkittaessa on tutkijan eettisellä arviolla suuri merkitys.

4.4 Sisällönanalyysi

Laadullisen tutkimuksen tekeminen voidaan jakaa kolmeen osaan, joiden Jari Eskola (2015, 185) kuvaa olevan yhtä ylämäkeä. Ensimmäisenä vaiheena on tutkimuksen hahmotus ja suunnittelu, jonka jälkeen seuraa aineiston kerääminen. Suurin ylämäki usein kohdataan aineiston analyysi vaiheessa. Eskolan (2015) mukaan juhannustaiat eivät tässä auta, vaan tutkijan tulee osata edes yksi toimiva tapa analysoida aineistoa. Kvalitatiivisen tutkimuksen vaatimuksena on tulosten selittäminen ja ne edellyttävät teorioihin tukeutumista. Pelkkä aineiston varaan rakentuneet havainnot eivät yksistään pysty selittämään sosiaalisia ilmiöitä tai ihmisen toimintaa, vaan antaa niistä vain mahdollisen kuvauksen. Tutkimuksen edellytys on tuottaa uutta tietoa ja suhtautua myös kriittisesti aineistoon. (Räsänen 2005, 98–99.) Uusi tieto voi olla uusia havaintoja verraten aiheen aiempiin tutkimuksiin.

Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena ei ole tehdä aineiston perusteella yleistettävissä olevia päätelmiä. Kantavana ajatuksena on, että tutkimalla yksityistä tapausta syvällisesti ja tarkkaan, tulee näkyviin se, mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä siinä toistuu usein, kun ilmiötä tarkastellaan yleisellä tasolla. (Hirsijärvi ym. 2009, 182.)

Fenomenologinen tutkimus on osa hermeneuttista tutkimusperinnettä. Tämän tutkimusperinteen kantavana ajatuksena on, että tutkittavana kohteena ja tutkijana on ihminen. Tutkimuksen filosofisia ongelmia on, millainen ihminen on tutkimuksen kohteena, ja miten saadaan kohteesta inhimillistä tietoa ja mikä tällaisen tiedon luone on. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 30.) Keskeisenä on yhteisöllisyyden, merkityksen ja kokemuksen käsitteet (Laine 2018, 29). Yhteisön ja yhteisöllisyyden katsotaan olevan ihmiskäsitteiden perusta ja tähän fenomenologisessa tutkimuksessa käytettävä merkitysteoria pohjaa. Ihmisen todellisuus sisältää paljon merkityksiä, mutta nämä merkitykset eivät

ole synnynnäisiä, vaan niiden lähteenä on yhteisö. Ihminen kasvaa ja oppii osana yhteisöä ja merkitykset ovat subjekteja yhdistäviä. Tavoitteena on tutkittavan ilmiön mahdollisuus muovautua käsitteeksi eli kokemuksen merkitykseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 30–31.)

Fenomenologinen tutkimuksen avulla tarkastellaan ihmisen kokemusta. Kokemuksellisuus kytkeytyy osaksi ajattelua, mutta erona on asian kokeminen pelkästään kokemuksen ajattelun tai kuvittelun sijaan. Kokemuksellisuuden tutkimus pohjaa siihen, millaisia merkityksiä kokemukselle annetaan. Kokemuksentutkimuksessa tarkastellaan koetun merkityssisältöä. Merkitykset ovat yksilön omia, mutta lähtökohtaisesti yhteisön ja eletyn kulttuurin kautta opittuja. Näitä kuvataan ilmaisuilla, joiden merkityssisältö on opittua niin ilmaisun tuottajan kuin sen vastaanottajan mielessä. Näin kokemuksen merkitys välittyy henkilöiden välillä. (Laine 2018, 31–33.)

Tutkimusta tehdessä ja tutkiessaan etenkin kokemusta ja merkityksiä, tulee tutkijan tunnistaa omat ennakko-oletukset aiheeseen liittyen. Hermeneuttis-fenomenologisessa tutkimuksessa kokemukset edellyttävät tulkintaa. Kokemusta tutkittaessa tutkijan omat oletukset ja aiemmat kokemukset joko tiedostaen tai tiedostamatta. Tutkijan tulee tiedostaa nämä ja mahdollisuuksien mukaan niitä voi hyödyttää tutkimuksessa. (Tökkäri, 2018, 65.)

Aloitin aineiston käsittelyprosessin ensin tutustumalla sisältöön lukemalla aineiston kokonaan läpi. Tämän jälkeen jaottelin aineiston vastaajakohtaisesti kokonaisuudeksi ja sen jälkeen jaottelin vastaukset yhteen teemakysymysten alle. Aineiston tultua tutuksi, aloin teemoittelemaan aineistoa teemakysymysten pohjalta. Tarkastelin vastauksista toistuvia teemoja. Näitä teemoja olivat muun muassa millä sanoin ja termein vastaajat puhuvat ja sanoittavat kokemaansa väkivaltaa. Teemoittelun avulla pyrin löytämään vastauksista ydinajatuksen ja sisällön sekä vastaajien antamia merkityksiä. Teemoittelun vaihtoehtoina on pyrkiä löytämään tekstistä yksittäisiä merkityksiä tai tarkastella sitä kokonaisuutena ja etsiä sen sisällöllinen logiikka (Moilanen & Räihä 2018, 60). Teemoittelun avulla löysin aineistosta teemojen sisältä esille tulevia, vastaajien tuottamia merkityksiä. Alussa jaottelin karkeasti vastauksia väkivallan kokemuksen kautta henkiseen

ja fyysiseen väkivaltaan ja sen jälkeen tarkastelin, millä eri tavoin väkivalta ilmenee tutkittavien vastauksissa. Tämän jälkeen analysoin, miten väkivalta määrittyy vastauksissa, miten vastaajat tunnistavat sen ja millä käsitteillä he kuvaavat koettua väkivaltaa.

Teema-alueittain aineistoa käsiteltäessä vastauksien toistuva teema, samankaltaisuus ja vastaajien sanojen käyttö alkoi rakentua eri tavalla ja pystyin etsimään tekstistä merkityssisältöjä. Tämä on teemoittelun kautta käsiteltävän aineiston ensimmäinen vaihe. Tässä vaiheessa käytetään usein myös käsitekarttaa työkaluna. Seuraavassa vaiheessa eri teemojen käsitekartat yhdistetään, jolloin niitä on mahdollista syventää ja löytää merkityssisältöä syvällisemmin. (Mt. 2018, 60–61.) En käyttänyt pelkästään käsitekarttaa, vaan koodasin väreillä tekstiä, mikä on itselleni visuaalisesti parempi tapa työskennellä. Lopuksi minulla oli teemoiteltu, moniulotteinen ja merkityksellinen aineisto.

Annoin vastaajille kirjain tunnisteet, sekä käsitteelin vastauksia siten, että vastaajan sukupuoli ja ikä olivat näkyvissä. Aineistolainauksissa tunnistetietoina on jäljellä vain vastaajan kirjaintunniste, koska ajattelen että vastaajan sukupuolella ei tässä yhteydessä ollut niin suuria relevanttisia merkityksiä verrattuna siihen, että poistamalla sukupuolen ja iän, suojaisin vastaajan anonymiteettiä parhaiten. Merkittävämpää oli vastauksen sisältö.

Aineiston käsittelyssä teemoittelun kautta on tärkeää, että tutkija on kriittinen ja on uskollinen tekstile. Pentti Moilanen ja Pekka Räihä (2018, 61) esittävät, että tässä vaiheessa on vaarana, että *”tulkitsija tuo tekstiin sellaisia teemoja, joita siellä ei ole”*. Aineistosta löydettyihin teemoihin tulee suhtautua kriittisesti, kuin myös niistä kasvaneisiin merkitysverkostoihin. Ohjeena tämän välttämiseen on, että aineistoa tulkitsee jonkun kanssa dialogisessa yhteistyössä, jolloin on tilaa myös uusien tulkintojen ja myös epäilyjen ja kritiikin esittämiselle. Tähän minulla ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta, sillä aineisto oli kokonaisuudessaan tarkoitettu vain minun luettavaksi ja näin sensitiivisen kokemuksen tutkimuksessa luottamussuhteeseen kuuluu erittäin tärkeänä aineiston asiallinen ja ennalta sovittu käsitteleminen.

Yksilöt antavat asioille erilaisia merkityksiä, jotka pohjaavat usein arkiajatteluun, kulttuurillisiin jaettuihin merkityksiin ja nämä tuottavat omaa sosiaalista todellisuuttamme.

Asioiden merkityksellisyys tulee usein yksilölle luonnostaan opittujen asenteiden kautta. Merkityksellisyys tietyille asioille ja ilmiöille voi olla erilainen saman kulttuurin tai yhteisön jäsenille. Tietynlainen yhdenmukaisuus merkityksien antamisessa kuitenkin vaaditaan, jotta yhteinen ymmärrys olisi mahdollista. (Eskola & Suoranta 2014, 44–45.) Yhteiskunnassa vallitsee tietynlainen näkemys väkivaltaa kohtaan ja se koetaan negatiiviseksi. Kun väkivaltaa kuitenkin ilmenee yksilön tasolla, joutuu yksilö miettimään sen merkitystä uudelleen ja pohtimaan, mitä hänen parisuhteensa kannalta ilmenevä väkivalta tarkoittaa. Opittu ja sisäistetty merkitys muuttuu tai ainakin murentuu, ja sitä täyttyä lähteä muokkaamaan uudestaan.

Olen analysoinut aineistoa tutkimuskysymyksen pohjalta siten, että pohdin millaista kieltä vastaajat käyttävät, millä käsitteillä kuvaavat kokemaansa ja millaisia merkityksiä he käsitteille ja kokemukselleen antavat. Teema-alueita on kolme. Yhtenä on väkivallan ilmentyminen ja muoto, toisena suhteen päättymisen ja siitä seurannut väkivalta vainon ja ”stalkkauksen” muodoissa. Kolmantena on tutkittavien avun hakeminen ja siihen liittyvät kokemukset, tunteet ja seuraukset. Olen tarkastellut aineistoa näiden teemojen sisällä liittyen tutkittavien kokemuksiin ja niille annettaviin sanallistettuihin merkityksiin. Aineistossa toistuvia tekoja ja tapahtumia on seksiin painostaminen ja pakottaminen, uhkailu ja kiristäminen, suhteessa ja eron jälkeen esiintyvä vaino ja seuraaminen.

Analysoin aineistoa käyttäen teemoittelua. Teemoittelin aineistoa käytettyjen sanojen ja ilmausten kautta, kuin myös toistuvien tekojen ja tapahtumien kautta. Kieli nähdään joko todellisuuden rakentamisena, jolloin siitä tarkastellaan sitä, miten kieli on osa todellisuutta, ei vain väline todellisuuden tavoittamiseen. Kieli voidaan nähdä myös todellisuuden kuvana, jolloin oletetaan kielen käytön toimivan välineenä tiedon saamisessa olemassa olevista faktoista. Kuvausta ja kieltä on tarkasteltava siinä kontekstissa, kun se on luotu. Kuvaukset nousevat tietyistä tilanteista ja toisaalta myös luovat niitä. Tehtävien tulkintojen oikeellisuutta ei voi todentaa muuten, kuin riittävän tiiviillä työskentelyllä aineiston kanssa ja asianmukaisella raportoinnilla. (Eskola & Suoranta 2014, 195–197.)

Aineiston analyysissä ei ole tarkoitus tarkastella vastaajia väkivallan kohteina, vaan pyrkiä tavoittamaan heidän oma näkemyksensä koetusta väkivallasta ja siitä, mitä merkityksiä he kokemukselleen antavat. Olen kiinnostunut vastaajien omista tulkinnoista ja asemasta, jonka he itselleen antoivat. Mielestäni on tärkeää pohtia, minkä rajoissa ja miten vastaajat itse määrittivät omaa toimijuuttaan ja mahdollisuuksia hakea ulkopuolista apua. Ulkoisella määrittelyllä siitä, ovatko parisuhdeväkivallan kohteena olleet ihmiset passiivisia vai aktiivisia toimijoita tapahtumiin liittyen, harvoin tavoitetaan ihmisen kokemusta vallan, väkivallan ja pelon kokemuksia kokonaisuutena. Väkivaltaan liittyvää ahdistusta ja surua ei tule jättää huomiotta ja tilaa tulee antaa myös kivulle ja heikkoudelle (mm. Husso 2003, 55–56.) Minna Piispa (2008, 107) argumentoi, että väkivallan tutkimuksen tulee kohdentua tarkastelemaan naisten kokeman väkivallan ja tilanteiden välisiä eroja. Väkivallan kokemuksen moninaisia ulottuvuuksia ei löydetä kokemuksen samankaltaisuuksien kautta, vaan tulkitsemalla väkivaltaa siten kuin se esiin-tyy, yksilöllisenä ja subjektiivisena kokemuksena.

5 Seksuaalinen väkivalta kokemuksina

5.1 Seksuaalisen väkivallan tunnistaminen parisuhteessa ja sen nimeäminen

Parisuhteessa seksi voi saada position myös sovinnonteon välineenä. Leo Nyqvist (2008, 155) toteaa, että hänen tutkimusaineistossaan naiset eivät kuvaa kokemuksiaan puhumalla raiskauksesta tai väkisinmakaamisesta. Naiset saattoivat itsekin kuvata väkivaltaa sisältänyttä kokemuksen olevan osa ”sovinnontekoa”. Nyqvistin mukaan useilla naisilla vaikutti olevan vaikeuksia joissakin tilanteissa määritellä, onko yhdyntä ollut heille vapaaehtoista. Tämä tulee esille myös omassa aineistossani. Osa naisista, jotka ovat kokeneet seksuaalista väkivaltaa pitkässä parisuhteessaan, kokivat seksin olevan osin myös velvollisuus sovun tekemiseksi ja sen ylläpitämiseksi. Tässä tutkittavien kokemus on hämartyntä siitä, olivatko he yhdynnässä mukana vapaaehtoisesti, vaikka yhdyntä ei ollut heidän mielestään toivottavaa.

”... Hän ehkä koki tämän jotenkin nöyryyttäväksi - joutua nyt parisuhteessa masturboimaan! Hän ihmetteli minulle sitä, että miten kummallista on joutua suhteessa hoitamaan itse itsensä ja että kyllä parisuhteeseen kun lähtee niin miehen pitäisi voida odottaa tiettyä määrää seksiä (...) Painostus on ajoittain ollut niin voimakasta, että olen ”suostunut” seksiin, mikä tietenkin on molemmille aika kamalaa.”

-Vastaja K

”Mies vähätteli yhdyntäkipuani ja painosti yhdyntöihin. Minun olisi hänen mielestään vain pitänyt sietää kipua, jotta hän saisi yhdynnästä nautintoa. ”

-Vastaja F

Henkinen painostaminen ja pakottaminen yhdyntään voi olla vaikeaa tunnistaa, sillä seksin kuuluminen parisuhteeseen voi hämärtää rajaa siitä, onko se toisen osapuolen oikeus ja toisen velvollisuus. Painostus oli myös muuttunut uhkailuksi puolisoa tai heidän yhteisiä lapsiaan kohtaan. Tutkimukseen osallistuneista yhdeksän kuvasi puolison painostaneen häntä seksiin toistuvasti suhteessa. Painostaminen on liittynyt yhdyntään tai suhteessa uudenlaisen, seksuaalisen aktin toteuttamiseen, kuten anaaliseksiin. Muutamassa vastauksessa painostaminen on johtanut suhteessa yhdynnän harrastamiseen väkisin.

Tutkimukseen osallistujat kuvasivat kokemuksiaan väkisin ottamiseksi tai väkisin makaa-
miseksi ja osa heistä kuvasi kokeneensa seksiin pakottamista. Vastaajat eivät kuvanneet
kokemuksiaan raiskauksiksi ja kolmea tutkimukseen osallistujaa lukuun ottamatta, mis-
sään osassa vastauksista ei puhuta raiskauksesta. Kukaan tutkittavista ei väkivallan ku-
vailluissa käyttänyt sanaa raiskaus, vaan raiskaus käsitteenä tulee esille vasta, kun tut-
kittavat kuvailevat kokemuksiaan suhteessa auttamisjärjestelmiin ja viranomaisten koh-
taamiseen. Kahden vastaajan kohdalla tapahtuma oli edennyt syyttäjälle asti. Sukupuoli-
lihteyteen pakottaminen on rangaistava teko raiskauksena, kun teossa on käytetty vä-
kivaltaa tai väkivallan uhkaa. Kokonaisuutena arvioiden myös näitä lievemmat teot tai
vähäisempi uhkaus on rangaistava teko (Rikoslaki 2014/509 1§.)

*”--Hän vain hoki minulle, että älä jännitä niin ei satu [anaalivydyntä]. Olin järkyttynyt. Pyy-
sin häntä lopettamaan useaan kertaan, mutta koska käteni olivat selkäni takana en voinut
tehdä mitään. En edes huutanut apua. -- Olin edelleen hämilläni tilanteesta, ei se niin kipeää
käyntykään eikä se niin pahalta tuntunutkaan mutta en olisi vielä ollut siihen valmis. Pesey-
dyin ja menin nukkumaan. Oli paha olla, olin loukkaantunut ja tunsin oloni satutetuksi. Loh-
duttajana kuitenkin toimi ihminen, jota rakastin ja joka teki tämän kaiken minulle. Jäin suh-
teeseen ja aika ajoin tapahtuma toistuu. Kerran mieheni sanoi minulle, että jos et anna,
otan väkisin. Hän ei ole koskaan varsinaisesti satuttanut minua fyysisesti vaan painostanut
henkisesti--.”*

-Vastaaja A

Tutkittava kuvasi tilannetta seikkaperäisesti ja kertoi kieltäytyneensä seksistä. Kuitenkin
hän koki, ettei puoliso ole satuttanut häntä fyysisesti, vaan kuvasi kokeneensa painos-
tusta intiimiin kanssakäymiseen. Hän kuvasi myöhemmin vastauksessaan, ettei se kui-
tenkaan sattunut niin paljon. Väkivallan kokemus korreloituu kertomuksessa suhteessa
teon aiheuttamaan fyysiseen kipuun. Tutkittava kirjoitti ottaneensa asian myös myö-
hemmin puheeksi puolisonsa kanssa:

*”-- Olen hänelle sanonut asiasta ja kertonut että se on raiskaus, johon hän naurahtaa. Sanoin
myös kerran tapahtuman jälkeen, että hänen pitäisi olla minulle se tuki ja turva ja suojella
minua eikä raiskata. Tämän hän otti vitsillä, tempasi kainaloon, suukotti ja sanoi että olen
niitä molempia--”*

- Vastaaja I

Edellä olevan aineisto-otteen kirjoittaja oli ottanut väkivallan puheeksi, nimennyt sen väkivallaksi ja tarkemmin raiskaukseksi, kuitenkin saamatta vastakaikua. Puolison mitätöinti ja väkivallan tunnistamatta jättäminen oli osittain johtanut siihen, että myöskään väkivallan kohde ei ollut varma väkivallasta. Parisuhteessa tapahtuva seksuaalinen väkivalta kietoutuu hyvän ja pahan epätasapainoiseen kytkökseen. Hellällä ja hyvää tarkoittavalla kosketuksella, teolla tai lähestymisellä voi mitätöityä se koettu paha, jota väkivalta on. Vaikka uhri tunnistaa kokemansa väkivallan, voi se koettu edes vähäinen hellyys tai rakkaus olla asia, josta on vaikea luopua (Laitinen 2006, 72–73). Toisaalta väkivalta suhteessa hyväksytään. Sen vastapuolena on ajatus suhteen päättymisestä, johon voi liittyä pelkoa yksinäisyydestä ja omillaan, ilman puolisoa, yksin pärjäämisestä. ”Väkivallan syyn näkeminen itse aiheutettuna on osin pyrkimystä puolustautua ja vältellä näin uhrin roolia.” (Väyrynen 2009, 189.) Väkivallan peittely tai sen tunnistamatta jättäminen oli myös puolustautumiskeino. Tällöin uhri ei kykene tai halua tunnistaa omaa tilannettaan sellaisena kuin se on.

Yritin joskus ehdottaa lukkoon menneen seksielämän pohtimista terapiassa - sain vastaukseksi erittäin selkeän ein. --Enemmänkin pelottaa se, jos tämä käytös joskus eskaloituu selvästi väkivallaksi tai fyysiseksi pakottamiseksi. Miten sitä sitten osaa hakea apua, jos on vuosikautia siedätyshoitanut itsensä tällaiseen.

- Vastaaja L

Henkistä ja psyykkistä väkivaltaa oli alusta lähtien mutta sen tajuamiseen tarvitsi ne muutamat kerrat fyysisesti.

-Vastaaja G

Tutkittavat kertoivat, kuinka väkivallan ymmärsi ja tunnisti vasta, kun väkivalta meni fyysiseksi, kun väkivallalla rikottiin heidän ruumiin fyysisiä rajoja. Fyysinen väkivalta on vakavaa, ja se uhkaa myös ihmisen terveyttä ja hyvinvointia (Husso 2003, 46). Emotionaalisen väkivallan tunnistaminen on vaikeampaa, sillä sitä on hankalampaa konkretisoida. Henkisellä väkivallalla on myös ruumiillisia vaikutuksia (mt. 2003, 47). Pelko voi olla myös fyysinen tunne ja kokemus. Häpeän tunteita ja ajatuksia kannamme myös ruumiissamme mukana. Pelon tunteeseen liittyy myös ahdistuneisuus. Ahdistumisella ei välttämättä tunteena ole selkeää kohdetta ja se voi olla hyvin läpitunkeva ja kaiken kattava tunnetila. Anja Linjakumpu (2012) esittää, että ahdistuksen tunteen hyväksi käyttämi-

nen vallan ja kontrollin käyttäjän toimesta on hyödyllinen tunne, koska ”*ahdistunut ihminen ei pysty toimimaan, ainakaan olemaan aktiivisesti vastarinnassa*” (Linjakumpu 2012, 113). Ahdistuksen ja pelon tunteet eivät kuulu tasa-arvoiseen ja molempia osapuolia kunnioittavaan parisuhteeseen ja intiimiin kanssakäymiseen.

Väkivallan kehitys suhteessa voi vaihdella paljon ajanjaksoina. Parisuhteessa pitkään jatkunut väkivalta usein raaistuu ajan myötä ja saa erilaisia ilmenemismuotoja (mm. Piispa 2011). Väkivallan tunnistaminen vaikeutuu, kun se on pitkäkestoista ja tulee osaksi arkea. Tähän liittyy myös toistuva rajojen ylittäminen suhteessa, mikä hankaloittaa henkisen väkivallan tunnistamista ja erottamista. Pitkään jatkuneessa väkivaltaisessa suhteessa molemmat osapuolet ylittävät rajojaan, väkivallan tekijän toimet raaistuvat ja väkivallan kohteen sietokyky kasvaa.

Suhde oli aluksi ihana. Mies oli hurmaava ja hän kehui minua paljon ja osti kukkia ja lahjoja. Väkivalta tuli kuvioon pikkuhiljaa nimittelynä ym. ensin. Sitten tönimistä, hiuksista repimistä, lyömistä, kuristamista, painostamista seksiin....

- Vastaaja P

Kertoja kuvaa, kuinka väkivalta suhteessa asteittain raaistui ja koveni fyysiseksi väkivalaksi. Pitkään jatkuva väkivalta loukkaa yhä uudestaan yksilön rajoja ja oikeuksia. Rajojen hämärtyminen, väkivallan näkymättömyys ja niiden suhde tietoiseen toimintaan on usein problemaattinen. (Keskinen 2008, 311.) Väkivallan eri muodot nivoutuvat toisiinsa ja väkivallan muuttuessa yksilön tulee asettaa omia rajojaan yhä uudestaan ja uudestaan.

Yksilö rakentaa omaa tarinaansa vuorovaikutuksessa vallitseviin kulttuurillisiin ja yhteiskunnallisiin raameihin, joiden sisällä hän elää (Granfelt 2004, 216). Seksuaalista väkivaltaa kokenut joutuu tarkastelemaan kokemaansa osana vallitsevaa ajatusmallia mukailen ja peilaa kokemaansa ilmiöön liittyviin asenteisiin. Tämän tarkastelun tuloksena väkivallan uhri ja väkivallan tekijä rakentavat tarinansa, yksittäisestä tapahtumasta, mutta laajemmin myös kodin ulkopuolelle näkyvästä suhteesta.

Olemme olleet mieheni kanssa ikuisuuden yhdessä, olemme edelleenki. Toisinaan myös hyvinkin onnellisia. Meillä on yhteinen rivitalon pätkä, koira ja ulospäin kaikki täydellisesti. Kaksi [autoa], rahaa, kalliita tavaroita ja vasta remontoitu koti.

-Vastaja J

Intiimin väkivallan saamat yhteiskunnalliset rakenteet vaikuttavat siihen, miten väkivaltaa kokeneen naisen toimijuus ja valinnan mahdollisuudet muuttuvat kapeiksi yhteiskunnallisesti (Ronkainen 2002, 210). Vaihtoehtoina on jäädä tai lähteä, molemmat vaihtoehdot vaativat väkivallan uhrilta kykyä ja pystyvyyttä toimijuuteen, päätöksen tekoon ja toisaalta kykyä tunnistaa väkivalta sekä omien rajojen ylittäminen ja loukkaus. Vaihtoehtoja rajaavat usein myös mielikuvat ja myytit raiskauksesta ja sen jälkeen seuraavasta ajasta. Raiskaus kokemuksena, etenkin puolison toteuttamana, on ristiriitaisia tunteita nostattava ja toisaalta niin yksityinen ja henkilökohtainen, että siitä puhuminen ja osittain julkinen keskustelu voi olla ylivoimainen ajatus (Kainulainen 2017, 224–225). Vastuu tapahtumasta jää myös väkivallan kohteen kannettavaksi, kuin myös vastuu päätöksen teosta ja mahdollisen rikosilmoituksen tekemisestä.

Kertojat kuvasivat kokeneensa painostusta, toisinaan myös hyvin väkivaltaisesti. Osa kuvasi suostuneensa yhdyntään tai muuhun seksuaaliseen aktiin erialisista syistä; eräs kuvasi toivoneensa pääsevänsä nukkumaan, heitä oli kiristetty ja uhkailtu, kuten myös perheen lapsia. Aineistoa lukiessani pohdin, mitä olisi tapahtunut, jos kertojat olisivat vastanneet ei? Onko ei:n sanomisessa riski, että kieltä ei riitä? Mitä jos vastaa ei ja tulee sitten seksiin pakotetuksi, tulkitsisivatko he sen silloin raiskaukseksi? Kaikki tutkittavat, jotka kertoivat tulleen raiskatuksi ovat myös hakeneet apua viranomaisilta. Selkeän kieltäytymisen jälkeen ei jää tulkinnan varaa, sinut otettiin väkisin ja se on raiskaus, joka on jokaisen maallikon tiedossa oleva rikos. Tulkitsen, että koettua väkivaltaa ei tunnista raiskaukseksi, koska silloin väkivallan kohde joutuu puntaroimaan entistä vahvemmin sitä, hakeeko tilanteeseen apua ja tekee rikosilmoituksen. Koetun väkivallan nimeäminen vaikuttaa siihen, miten väkivallan kohde reagoi tilanteeseen. Nimeämällä väkivallan pakottamiseksi, kirjoittaja antaa tilaa tulkinnalle. Pakottaminen käsitteenä, on lievempi kuin raiskaus ja antaa käsitteen käyttäjälle tilaa punnita vaihtoehtoja siitä, miten kokemansa väkivallan tulkitsee ja tuleeko siitä tehdä rikosilmoitus.

Aineistoa lukiessa tuli vaikutelma, että tutkittavat eivät toisaalta tunnistanee seksiin pakottamista väkivallaksi samalla tavalla kuin ne, jotka kirjoittivat puolison raiskanneen heidät. Suostumuksen puute on myös osa rikosoikeudellista arviointia (Leskinen 2017,

209), mutta käsitteenä pakottaminen saa lievemmän määritelmän ja merkityksellisyydeltään se on erilainen. Kokemuksen nimeäminen on haastavaa, eikä ollenkaan yksiselitteistä.

Raiskaukseen ja seksuaaliseen väkivaltaan liittyvät myytit osaltaan myös estävät tai ainakin tuottavat osaltaan haluttomuutta nimetä kokemus raiskaukseksi. Yksipuolinen ja kapea näkemys siitä, mitä raiskaus on ja mitä sen tunnistaminen tuottaa, voi saada väkivallan kokijan pohtimaan ja epäilemään, oliko kyseessä raiskaus. (Kainulainen 2017, 217.) Merkittävää on, että kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat tunnistaneet kokeensa seksuaalista väkivaltaa ja he nimeävät ja pystyvät tunnistamaan sen eri ilmeneismuotoja.

5.2 Ruumiin rajojen rikkominen

Ruumiin kieli ja toiminta ovat kulttuurisesti opittuja käytänteitä. Sukupolvet luovat ruumiille uusia tapoja olla, kävellä ja elehtiä, jotka muovautuvat ajan saatossa uusiksi tavoiksi vanhojen päälle. Liikehdintä on yksilöllistä, mutta voi osaltaan olla kulttuurille yhtenäistä tai siinä on piirteitä, jotka saavat samoja merkityksiä. Joillakin tuotetuilla tavoilla viestitään avuttomuutta, seksuaalisuutta, viettelyä, jotka ovat kulttuurille ominaista. Näitä motorisia tapoja liitetään esimerkiksi ”bimblondiuteen”, kuten hiusten heilautus, poseeraaminen suu auki ja asento, jossa rinta työntyy eteenpäin ja alavartalo kiertyy siten, että myös takamus on esillä. (Tuovinen 2006, 259–263.) Näitä esityksiä löytyy länsimaisesta populaarikulttuurista useita, ehkä tunnetuimpana Marilyn Monroe. Sosiaalinen media tuo nämä entistä vahvemmin arkeemme. Länsimaiseen kulttuuriin kuuluu hyvin vahvasti käsitys siitä, millainen ruumis on ”hyväksyttävä” ja saa olla näkyvillä. Nämä opitut ruumiin liikkeet ja tavat kuvastavat katsojalle jotain, ehkä vihjauksen tai lupauksen. Tällaisten tulkintojen pohjalta tutkittavan puoliso tai kumppani oli kokenut, että toinen osapuoli on myös halukas seksuaaliseen kontaktiin, ymmärtänyt ruumiin kieleen ikään kuin lupauksena toiminnasta.

”--Fyysinen esimerkki eräältä yhteiseltä reissulta, jossa juhlittiin aika paljon. Palattiin hotellille, jossa kieltäydyin seksistä vedoten humalatilaa. Mies ei kuitenkaan pitänyt vastauk-

sesta sillä hän väitti, että olisin kiusoitellut häntä koko illan ja väittänyt pukeutumiseni olevan suora viittaus siihen, että halusin seksiä. No potkin miehen väkisin pois päältäni ja lukitsin itseni vessaan. - - tuli auttamaan tai niin luulin mutta otti minut ja tajuttoman kroppani väkisin hotellin WC:ssä.”

-Vastaaja G

”-- Menen esimerkiksi suihkuun tai olen päivällä vaihtamassa vaatteitani, jolloin mieheni lukee tämän vihjeenä, että pimppiä olisi tarjolla, jolloin sitä mennään, vaikka itselläni ei ole aikomustakaan pyllistellä miehelleni.”

- Vastaaja I

Mies lukee naisen ruumiin kieltä omalla tavallaan, kulttuurillisesti opittua sukupuolistunutta ruumiinkieltä tulkiten, välittämättä naisen omasta halusta tai toiveesta. Vaikka tulkinta olisikin tilanteessa oikea, on silti osapuolilla aina oikeus kieltäytyä seksuaalisesta kanssakäymisestä ja puolustaa omaa seksuaalista koskemattomuuttaan sekä rajata ruumiinsa rajat.

Yhteiskuntateoreettisessa ruumiin tarkastelussa on siirrytty tarkastelemaan ruumista kohteena, jossa risteytyy yksilön ja yhteiskunnan, kulttuurin, luonnon, instituution ja halun merkityksiä. Ruumista ei jaeta kahtia mieleen ja ruumiseen, vaan ruumiin ja ruumiillisuuden kautta voidaan tarkastella eri tasoilla toiminnan mahdollisuuksia sekä valtaa ja vallankäyttöä. Ruumiin kokemuksia voidaan tarkastella yksilöllisellä tasolla, mutta peilaan myös laajemmin yhteiskunnallisilla ja institutionaalisissa yhteyksissä. Tämä liittyy ympäristön ylläpitämiin mielikuviin siitä, mitä normeja ruumiiseen liitetään. Naisen seksuaalisen ruumiin ”puhtauteen” ja ”likaisuuteen” liittyy paljon mielikuvia, jotka ovat rakentuneet muun muassa kulttuurillisen ruumiinkuvan tuottamisen kautta. Yhteisössä hyväksytyyn naisen ruumiiseen kuuluu edelleen osana ajatus tietynlaisesta koskemattomuudesta ja huonon tai langenneen naisen käsitteisiin liittyviä mielikuvia vältetään. (Rantz, 2009, 215–216.) Ruumis on läsnä niissä yhteyksissä ja ympäristöissä kuin yksilökin. Sen kautta voidaan tarkastella niitä erilaisia suhteita, vuorovaikutusta ja laajemmin positioita, joissa esimerkiksi sukupuoli ruumiillistuu. Sosiaalinen media luo entistä kasvavissa määrin osaltaan myös mielikuvaa siitä, miten naisen ruumis rakentuu ja missä yhteyksissä voi mitäkin ruumiin osia paljastaa tai näyttää.

--lapsen syntymän jälkeinen aika traumatisoi, puoliso haukkui kroppaani, minulla oli komplikaatioita toipua synnytyksestä ja jouduin korjausleikkaukseen, tämän jälkeen puolisoni kutsui minua saastaiseksi huoraksi--. Tämän jälkeen puolisoni ei enää sanojensa mukaan

halunnut kanssani sukupuolista kanssakäymistä, joten en tehnyt enää aloitteita enkä halunnut minkäänlaista seksuaalista suhdetta ex puolisoni kanssa. Humalassa puolisoni painosti minua kuitenkin seksiin ja uhkasi koko perhettä jos en suostunut.

- Vastaaja E

Väkivallan kesto ja vakavuus laajenee seksuaalisesta väkivallasta myös perheen muihin jäseniin. Käytän termiä seksiin alistuminen, koska seksiin suostuminen antaa liian positiivisen kuvan vastaajan valinnan mahdollisuuksista tilanteessa. Alistumalla painostuksen jälkeen seksiin, vastaaja suojaa perhettään ja toisaalta voi rajata väkivallan koskemaan vain itseään. Parisuhteessa, jossa on toistuvasti väkivaltaa, voi väkivallan kokija ”alistua” seksuaaliseen väkivaltaan, koska pelkää kieltäytymisen agitoivan puolison entistä raaempaan väkivaltaan (Kainulainen 2017, 224).

Seksuaalisen ja intiimin väkivallan liittäminen vain miesten naisille tekemänä väkivaltana on kompleksinen ja ongelmallinen. Se sulkee ulkopuolelle samaa sukupuolta olevien henkilöiden parisuhteessa ilmenevän väkivallan, mutta jättää myös huomiotta miehet seksuaalisen väkivallan kokijoina. (Nyqvist 2008, 133.) Miehet eivät ole immuuneja kulttuurisesti hyväksytyille ruumiin representaatioille. Länsimaisessa kulttuurissa on myös miehen ruumiille ja ulkoiselle olemukselle asetettu vaateita, vaikka tämä ei suomalaisen perinnekulttuuriin miehen ruumiin representaatioon ole juuri kuulunut. Miehet ovat myös nousseet ruumiin ja ulkoisen olemuksen kautta esille mediassa. Feminiiniseen ruumiiseen kohdistuvat vaatimukset eivät ole vähentyneet, mutta perinteisen tavoitellun imagon rinnalle on tullut vaihtoehtoja. Miehen ruumiin esittelyssä korostuu maskuliinisuus. (Kinnunen 2001, 181, 205–204.) Käsitteet maskuliinisuudesta ulottuvat myös käsitykseen miehen seksuaalisuudesta. Miehen tulisi olla seksuaalisesti halukas sekä kyvykäs. Nämä määreet liittyvät käsitykseen miehen maskuliinisesta ja riittävästä sekä oikeasta ”miehuudesta”. Miesten seksuaalinen haluttomuus on myös yleisesti tabu, verrattuna naisten oikeuteen todeta haluttomuutensa. Miehellä voidaan nähdä olevan velvollisuus haluta seksiä.

”--hän toistuvasti painosti minua seksiin, johon taivuvin vasta humalluttuani yhteisessä illanvietossa. Hän vetosi miehuuteni ja kutsui minua nynnyksi ja impotenssiksi saadakseen minulta haluamansa. Lähdettyään hän ilmoitti, että oli halunnut seksiä vain tullakseen rasakaaksi. Olin järkyttynyt, kauhuissani ja epätoivoinen. Minulla ei olisi mitään valtaa päättää isyydestäni eikä suhteesta mahdolliseen lapseen—”

-Vastaaja H

Ruumiin rajojen asettaminen suhteessa voi ajaa myös oman toimijuuden ahtaalle. Kiel-
täytyminen ei riitä, vaan yksilön asettamia rajoja rikotaan kiihottamalla ja koskemisella,
vaikka siitä on kieltäydytty. Kiusoittelu ja houkuttelu osaltaan kuuluu parisuhteessa sek-
suaaliseen kanssakäymiseen, mutta painostaminen ja aktin jälkeinen huono olo kuvaa,
ettei akti ollut toivottavaa ja oman suostumuksellisuuden ja halukkuuden arvio on haas-
tavaa. Tämä viittaa myös ruumiin kautta tulevaan velvollisuuteen osallistua seksuaali-
seen toimintaan parisuhteessa. Tämä vahvistaa perinteistä ajatusta siitä, että naisella
on suhteessa seksuaalisia velvoitteita, jotka hänen tulee täyttää (Giddens 1992, 142–
143).

*"-- (entinen) poikaystäväni ei uskonut aina kun sanoin ei, tai jos uskoi niin loukkaantui ko-
vasti että en halunnut ja alkoi syyllistää. Jos sanoin etten haluis nyt välttämättä niin se ei
ainakaan riittänyt, vaan hän vain jatkoi, ja jossain vaiheessa aloin yleensä itsekkin haluta
(ainakin fyysisesti); näiden kertojen jälkeen oli tosin henkisesti todella paha olo.... Vaikka
minulla oli usein huono olla seksin jälkeen näistä syistä, en tajunnut suhteen aikana täysin
tämän olevan väärin ja seksuaalista väkivaltaa, kun yleensä kuitenkin jossain vaiheessa
'aloin haluta'."*

- Vastaaja L

Naisen seksuaalisuus ja sen tuottaminen on vapaampaa, mutta siihen liittyy edelleen
käsitys naisen seksuaalisesta velvollisuudesta puolisoa kohtaan. Tähän on sidoksissa nä-
kemys naisesta "antajana" ja miehestä saajana. Tällainen patriarkaattinen käsitys rajaa
naisen seksuaalisuuden kuitenkin suhteessa miehen halukkuuteen. Naisella ei ole seksu-
aalista toimijuutta ja näin ollen hänen ruumistaan ja sen käyttöä rajoittaa puolison
tahto.

Parisuhteessa seksuaalinen väkivalta kietoutuu osaksi seksuaalisuutta, jolloin erootti-
suuden ja väkivallan yhteen kietoutuminen näyttäytyy luonnollisena. Seksuaalista väki-
valtaa ei voida määrittää vain joksikin teoksi ja konkreettisesti ilmeneväksi, se on erilai-
sia vivahteita ja kontrollointia. (Lidman 2015, 139.) Kiristäminen perheen yhteisillä ra-
hoilla on myös toisen ihmisen haavoittuvuuden hyväksikäyttöä.

*"-- Jos en suostunut seksiin, kiristettiin rahalla (yhteiset rahat), tai lahjottiin jollakin jos "an-
nan" —"*

-Vastaaja M

Seksuaalisen väkivallan kokemus rikkoo yksilön ruumiin rajoja. Ruumis ja ruumiinkuva on osa myös yksilön identiteettiä ja ne muovaavat toisiaan. Jos yksilö ymmärretään toimijana ja persoonana, on merkittävää myös pohtia, miten sukupuoli, sen määrittely ja sitä säätelevät yhteiskunnalliset ja kulttuurilliset käytänteet ohjaavat identiteetin muodostamista ja vielä tarkemmin sen uudelleen rakentamista koetun rikkovan väkivallan jälkeen. Ihmisen identiteetti on muuttuva ja se ei pysy samana koko ihmisen elämää. (Butler 2006, 68–71.) Lähisuhteessa tapahtuva väkivalta vaikuttaa ihmisen näkemykseen omasta itsestään ja väkivallan kokemuksesta selviytyminen tai toipuminen vaatii ihmiseltä kykyä määrittää omaa identiteettiä uudestaan. Tätä varten yksilöllä tulee olla toimintakykyä lähteä tarkastelemaan omaa itseään, identiteetin, sukupuolen representaation ja oman ruumiinkuvan kautta.

Patriarkaattisessa käsityksessä väkivaltaisessa heterosuhteessa nainen on tietoinen itsestään lähinnä puolison roolin kautta ja mies haluaa yhdynnän kautta valloittaa, omistaa ja hallita naista, eli puolisoaan. Nainen voi hedelmöittyä, vaikka ei olisi yhdyntää halunnutkaan tai saanut siitä nautintoa. Mies voi fyysistä (yli)voimaansa käyttäen tunkeutua toisen kehoon vasten tämän tahtoa. Jos mies näkee naisen objektina ja vain toiminnan kohteena, ei mies välttämättä näe tarpeelliseksi selvittää kumppanin suostumusta, saati halukuutta aktiin, vai alistuuko toinen vain tilanteeseen. (Beauvoir 1980, 120, 213.)

”Aina en itse olisi halunnut, että seksi olisi ollut tärkein asia, vaan myös muu läheisyys ja turva. Kuitenkin sen ilmaistessani sain vaihtoehtot poistua tai alistua toisen ehtoihin.”

- Vastaaja C

Väkivallasta selviytyminen voi olla raskas ja uuvuttava tie kulkea. Seksuaalinen väkivalta rikkoo uhrin ruumiin rajoja ja uhri voi kokea saavansa vain uhrin position. Selviytyminen prosessina vaatii trauman ja traumaattisen kokemuksen jälkeisiä tunteita siirtämistä osaksi prosessia, vaihtamista kokemusta uhriudesta kokemukseen selviytymisestä. Tämä vaatii mielen, mutta myös ruumiin paranemista. (Flores-Ortiz 2003, 347.) Ruumiin rajat tulee määritellä uudelleen, kun omaa ruumiista on rikottu ja sille asetetut rajat ylitetty. Ruumis on kokemuksellisenä tilana rajallinen (Husso 2003, 49). Ruumiis saa yksilön kautta useita paikannuksia ja merkityksiä. Haavoitettu ruumis pystyy kantamaan vain tietyn määrän näitä määreitä, etenkin kun väkivallan rikkoman kokemuksen jälkeen niitä tulee asettaa ja rakentaa uudestaan. Seksuaalisen väkivallan kokemukseen liittyvä

häpeä on myös ruumiin häpeää, se kulkee ruumiin mukana ja on merkitty. Ruumiillinen väkivalta on traumaattinen kokemus, josta selviytyminen tai enemminkin eteenpäin pääseminen, vaati ruumiillisuuden ja kokemuksen vaikutuksen suhteen pohtimista omaan identiteettiin ja ruumiinkuvaan.

5.3 Väkivallan kokijan kohtaaminen auttamisjärjestelmissä

Auttamisjärjestelmät ovat olennainen osa lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa, ehkäisemisessä ja osapuolien auttamisessa. On tärkeää tavoittaa niitä kohtia, joissa auttamisjärjestelmien puutteet ovat ja miten niitä tulisi kehittää sekä kohdentaa, jotta mahdollisimman moni väkivallan kokija, mutta myös tekijä löytäisi niiden piiriin. Tarkastelen aineiston pohjalta niitä haasteita, joita väkivallan kokijan avun hakemiseen liittyy, sekä niitä kohtia, joissa auttamisjärjestelmä on haavoittuvainen. Aineiston avulla etsin vastaajien asettamia merkityksiä kuulluksi tulemiselle, avun saamiselle ja sille, mikä merkitys yksilölle on, että hänen kokemansa tunnistetaan ja nimetään väkivallaksi myös ympäristön ja viranomaisten toimesta. Usea pari- tai lähisuhdeväkivallan kokija voi kokea myös tarvetta löytää selittäviä tekijöitä väkivallan taustalla ja intiimissä suhteessa näiden selityksien avulla osittain tai kokonaan vapauttaa tekijä syytöksistä. (Flores-Ortiz 2003, 347.) Tällöin auttamisjärjestelmän velvollisuutena on tukea väkivallan tunnistamisessa ja nimeämisessä.

Parisuhteessa väkivallan lopettaminen, tilanteen ratkaisu ja pyrkimys varmistaa oma turvallisuus on usein väkivallan kokijan harteilla. Kulttuurissamme on vahvana itsenäisesti ja omillaan pärjäämisen kulttuuri, joten haavoittuvuus koetaan usein häpeällisenä. (Pitkämäki 2017, 32.)

”En ole kertonut kokemuksestani kenellekään, koska asia on niin yksityinen. Toisaalta pelkään myös muiden ymmärtämättömyyttä. Lisäksi häpeän sitä, että minussa on jotain vikaa.”

-Vastaaja D

Väkivallan uhrien auttamiseksi on merkittävää pohtia ja tutkia, ketkä parisuhdeväkivallan uhreista tarvitsevat apua ja millaista avun tulisi olla parisuhdeväkivallan seurauksista

selviytymiseen. Tilastot eivät välttämättä kerro tähän totuutta, vaan tietoa tulee kerätä dokumentoidusta tiedosta esimerkiksi rikosuhripäivystyksestä, terveys- ja sosiaalipalveluista ym. (Piispa 2011, 25.) Kunnilla on kirjavia käytäntöjä siitä, miten ilmi tullut väkivalta kirjataan ja tilastoidaanko sitä mihinkään. Kuntien sosiaalipalveluissa ja kolmannen sektorin palveluissa käytetään erilaisia tietojärjestelmiä, joka osaltaan jo estää valtakunnallisten tilastoiden ylläpitämisen. Väkivallan tutkimukselle, ilmiön tarkastelulle ja ennaltaehkäisevän työn kannalta olisi merkittävää saada tietoa siitä, miten ja millä tavoin väkivalta tulee ilmi ja millaista apua henkilöt tarvitsevat ja mitä apua heille voidaan tarjota. Arvio on arvokasta tietoa, mutta tällä hetkellä se jää osittain näkymättömäksi ja yksittäisten työntekijöiden tai yksiköiden tietoon. Teknologian kehitys osana sosiaalityötä on tulevaisuudessa merkittävässä roolissa ja sen myötä myös väkivallan tutkimus tulisi olla yhtenä kehittämiskohteena ja tarjota työntekijälle mahdollisimman toimiva työkalu asian esille tuomiseksi.

Seksuaalisen väkivallan uhrin kokemukseen ja siitä kertomiseen liittyy paljon häpeää ja syyllisyyttä. Toisaalta uhri voi pelätä myös näyttäytyvänsä kykenemättömänä kontrolloimaan omaa ruumistaan ja sitä kautta elämäänsä. Suojatakseen itseään näiltä, uhri voi pyrkiä rationalisoimaan kokemansa tai sanoittamalla sen joksikin muuksi. (Väyrynen 2009, 195.)

”.. eroon pääsin vasta, kun minut oli pahasti hakattu ja sain apua. Itse en uskaltanut enkä kyennyt hakea apua. Eron liittyy paljon kiristämistä. Sitä on niin lopussa, että ei jaksa erota, koska se vaatii niin paljon voimia selvittää kaikesta uhkailusta ja kiristyksestä.”

-Vastaaja M

Seksuaalisen väkivallan kokemus tuottaa kokijalle häpeää ja siihen liittyy pelko paljastumisesta (Ronkainen 2008, 53). Parisuhteessa tapahtunut raiskaus voi olla haastavaa tunnistaa ja usea ei nimeä sitä raiskaukseksi. Tästä johtuen myös avunsaanti on hankalaa, koska väkivaltaa ei tunnusteta. Suhteen jatkuessa on riski, että tapahtuma toistuu ja väkivallan uhri ”uhriutuu” uudelleen. Mikäli uhri ei selkeästi tunnista kokemaansa väkivaltaa, on hänen tilanteensa todennäköisesti hankalaa tunnistaa myös auttajatahoille. Näihin tilanteisiin tulisi tarjota turvallisuuteen liittyviä suunnitelmia osana väkivallan vastaista työtä. Mikäli uhrin kertoma ammattilaisen mielestä kuulostaa raiskaukselta, tulisi tilanteessa keskustella siitä, mitkä riskit tapahtuman uusimiseen liittyvät, mikäli suhde

jatkuu. (Jaffe ym. 2017, 16–17.) Turvallisuussuunnitelma perustuu riskien arviointiin. Siihen vaikuttaa se, missä palveluissa uhri kohdataan. Tärkeänä turvallisuuden lisäämisessä on, että uhri tekee yhteistyötä viranomaisten kanssa, jotta tarvittaessa nopea reagointi olisi mahdollista. Sosiaalityön avulla voidaan luoda myös turvaa tilanteen konkreettisten asioiden järjestämisessä, kuten taloudellisten asioiden hoito ja asunnon hankkiminen. Viranomaiselta uhri saa myös oikeaa tietoa, esimerkiksi huoltajuus- ja ero prosesseihin liittyen. (Pohjoisvirta 2011, 140–141.)

Seksuaalisen väkivallan kokemus tuottaa suurta häpeän tunnetta ja pelkoa paljastumisesta tai paljastamisesta. Pelkoon liittyy tunne myös ulkopuolisen auktoriteetin arvoinnista. Arvostelijana voi nähdä toimivan yhteisö, tai muut ihmiset, heillä on kuvitteellinen valta hyväksyä tai hylätä ihminen. Kyseessä on toisten ihmisten reaktio asiaan, heidän näkemys yhteisöllisestä tuomiosta, joka voi perustua hyvin myös kriteereille, jotka eivät ole persoonallisia tai tieteellisiä. (Ronkainen 2016, 53–54.) Vastajailla oli vahva tunne siitä, että jos he kertovat kokemastaan väkivallasta, he samalla asettavat itsensä arvioitaviksi ja arvosteltaviksi, osaltaan tuomittaviksi oman toimintansa tai toimimatta jättämisen seurauksina. Häpeän tunne on vahva ja se ylittää tarpeen saada ulkopuolista apua. Häpeä tunteena osin myös kouluttaa ihmisen kestävämmän ja sietävämmän väkivaltaa, sillä oman seksuaalisuutensa ja haavoittuvuuden tunnustaminen voi olla häpeällinen kokemus.

”Kohtaaminen on kyllä tosi kylmää kaikilla viranomaistahoilla. Olen monesti miettinyt, että enemmän pitäisi saada kohtaamiseen liittyvää koulutusta niin poliiseille, lääkäreille, pedagogeille, sosiaalityöntekijöille. Ihan kaikille jotka voivat jollakin tavalla kohdata väkivaltaa, tai seksuaalista väkivaltaa kokeneen henkilön. Hyvin usein sitä syyttelyä saa kuulla ”miksi annoit sen tapahtua” ”miksi et lähtenyt aiemmin”. Välillä tuntui, että suurin rikollinen sitä on ollut itse. Ei ole kovin mukava hakea apua, ja sekin on osasy syy miksi sitten sairaaseen suhteeseen jää. Enemmän peittelee kaiken siinä häpeässä ennekuin paljastaa että ”kattokaa miten tyhmä, sairas olen, kun olen antanut tehdä itselleni tällaista”. Parhaimman avun sai toisilta saman kokeneilta, he ymmärtävät. Kokemusasiantuntijoita töihin myös noihin edellä mainittuihin virkoihin lisäämään ymmärrystä! Pikkuhiljaa itsetunto on noiden kokemusten jälkeen noussut ja siihen auttoi monivuotinen psykoterapia. Julkisella puolella ei terveydenhuollosta saanut mitään apua.”

-Vastaja F

Eri organisaatioiden ja auttamisjärjestelmien toimintakulttuuri, tavat ja palvelut voivat osaltaan myös hankaloittaa väkivallan uhrin avun saantia. Ammatilliset käytännöt ovat

asiakastyössä mukana, osittain taustalla. Byrokratia ja viranomaisen kasvottomuus voivat osaltaan myös estää ihmisen avun saannin ja toisaalta loukata häntä (Pohjola 2006, 47.) Viranomaisten ja auttamistahojen kohtaaminen voi tuottaa kokemuksen heidän ymmärtämättömyydestä ja kyvyttömyydestä myötäelää ihmisen kokemaa. Viranomaisen voidaan kokea kasvottomana ja kylmänä, jolloin omista, hyvin sensitiivisistä kokemuksista puhuminen voi tuntua mahdottomalta.

Lain pykälien ja sääntöjen seuraaminen voi varmistaa juridisesti pätevän toiminnan ja varmistaa, ettei asian hoidossa tehdä virheitä, mutta tämä ei välttämättä takaa hyvää palvelua tai asian eettisesti oikein hoitamista. Organisaatioissa on osittain näkymättömiä toimintasääntöjä, joita ei myöskään välttämättä osata tai haluta rikkoa. Auttaminen ammattilaisen taholta koetaan usein olevan kuuntelua, tukemista, ymmärtämistä ja ohjausta sekä neuvontaa. (Pohjola 2006, 47.)

Toisaalta ammattilaisten työskentelyssä on perinteisesti pyritty erottamaan ja ottamaan etäisyyttä, jotta työntekijä säilyttäisi oman objektiivisuutensa, eikä menisi liikaa mukaan asiakkaan tilanteeseen (Mt. 2006, 47). Tällä näkemyksellä on varmasti paikkansa ammattilaisten työskentelyssä, sillä ammattilaisen tulee tietyissä tilanteissa antaa ohjausta, neuvontaa ja ymmärrystä myös väkivallan tekijää kohtaan. Toisaalta kohtaaminen apua hakevan ihmisen kanssa ei tule olla kliininen, persoonaton ja ilman empatiaa ja ymmärrystä. Tällainen toiminta ei useinkaan positiivisesti edesauta asiakkaan tilannetta ja avun hakemista.

”Olen hakenut apua väkivaltaan. Lastensuojelu ja syyttäjä on vähätellyt asiaa. Tk-lääkäri ja poliisi olivat ymmärtäväisiä ja sain myös terapiaa.”

- Vastaaja P

Poliisin suhtautumisella raiskauksen uhriin voi olla suuri merkitys rikosprosessin onnistumiseen. Mikäli uhri kokee, että häntä ei oteta tosissaan tai asiasta ei olla kiinnostuneita, voi hän vetäytyä asiasta. Tällöin järjestelmä on epäonnistunut tehtävässään suojella raiskauksen uhreja ja saattaa tekijä rikosoikeudelliseen vastuuseen. Poliisin ja uhrin kohtaaminen on erittäin tärkeää myös siinä, että uhrin tulisi pystyä kertomaan tapahtuneesta riittävän seikkaperäisesti. (Kainulainen 2004, 117–118.)

”Olen hakenut apua niin lääkäriltä, poliisilta, terapeutilta kuin nuorisotyöntekijöiltäkin. Kun tekijä oli elämässäni, en saanut apua mistään. -- Kun tulin täysi-ikäiseksi hain apua poliisilta. Sen jälkeen asiat lähtivät hoitumaan. -- Käytännössä minun piti kantaa kaltoinkohtelua sillälläni ollessani lapsi, koska kukaan aikuinen ei ottanut tilanteestani koppia.”

-Vastaaja B

Vastaajan yksityisyyden suojaamiseksi lainauksesta on poistettu kohtia, joissa vastaaja kuvaa tarkemmin kohtaamisia viranomaisten kanssa. Vastaaja oli käsitellyt asiaa useiden sosiaali- ja terveyden huollon ammattilaisten kanssa, mutta hänen kokemaansa väkivaltaa ei tunnistettu. Vastaaja oli prosessoinut parisuhteessaan tapahtunutta väkivaltaa vuosia, kunnes täysi-ikäistyttyään oli ottanut poliisiin yhteyttä. Tapaus on mennyt esitutkinnasta syyttäjälle nimikkeellä törkeä seksuaalinen hyväksikäyttö.

Sosiaalityön asiakkuus alkaa usein silloin, kun ihminen tarvitsee apua, tukea, ohjausta ja palveluita. Ihmisen tarvetta asiakkuudelle arvioidaan ja usein tilanteeseen liittyy yksilön arjessa esiintyvä negatiivinen ilmiö. Sosiaalityön kenttä on moninainen ja asiakkuuteen voidaan tulla myös, jotta saa palveluita joihin asiakkaalla on subjektiivinen oikeus. Sosiaalisia ongelmien tarkastelussa keskiöön voi usein nousta kärsimyksen sekä harmin korostaminen. Korostamisen myötä sosiaalityö ja työskentely voi kaventaa ja yksipuolistaa työskentelyä. (Pösö 2009, 160–162.) Väkivallan uhrin tai tekijän kanssa työskentelyssä on otettava huomioon myös muut seikat, kuin se, jonka vuoksi apua on viime kädessä haettu. Lähisuhdeväkivalta ei ole yksinkertainen ilmiö, vaan esiintyy pitkittyessään usein yksilön arjessa useilla osa-alueilla tavalla tai toisella. Vastaajista seitsemän kertoi saaneensa apua psykologilta, terapeutilta tai pitkäaikaisesta terapiasuhteesta.

”Olen puhunut asiasta parin ystävän sekä nykyisen poikaystävän kanssa. Alkuun nykyisen poikaystävän kanssa tuli hetkiä, kun panikoiduin tietyissä tilanteissa. Puhumalla hän ymmärsi, ja nyt ei ole vuosiin ollut enää ongelmia. En ole hakenut apua virallista tietä, sillä haluan vain jättää taakse tapahtuneen ja mennyt on mennyttä. Tosin unohda en ikinä.”

-Vastaaja C

Suuri osa tutkimukseen osallistuneista kertoi puhuneensa kokemuksesta vain läheisten ystävien kesken, muutama heistä kertoi, ettei ole koskaan kertonut asiasta kenellekään. On tärkeää todeta, että kaikki seksuaalista väkivaltaa kokeneet ihmiset eivät traumatisoidu kokemastaan tai koe tarvitsevansa siihen ammattilaisten apua. Loukkaavuuden

käsite on yksilöllinen ja jokainen yksilö määrittää kokemaansa omista subjektiivisista kokemuksistaan lähtöisin. Väkivallan kokijaa ei tule myöskään stigmatisoida uhriksi. Kokeemus väkivallasta ja seksuaalisesta loukkauksesta voi olla yksi tapahtuma tai tapahtumasarja kokijan menneisyydessä. (Ronkainen 2008, 51.)

Auttamisjärjestelmien vähimmäisvaatimuksena on, että ihminen saa kokemukselleen kuulijan ja vastaanottajan. Ammattilaisen velvollisuutena on työskennellä siten, että ihminen voi päästä elämässä eteenpäin. Tavoitteena on, että väkivallan kohde voi elää tasapainossa kokemansa ja nykyisyyden kanssa. (Laitinen 2006, 83.) Ammattilaisen tulee kyetä vastaanottamaan kertomus. Väkivallan uhrin ei tule kantaa huolta siitä, että kuuntelija menee rikki eikä pysty kohtamaan hänen kokemaansa. Auttamisjärjestelmien haavoittuvuutena voidaan nähdä myös alueelliset erot palveluissa, niiden saatavuudessa sekä työntekijöiden mahdollisuuksissa saada väkivaltaan liittyvää erityiskoulutusta. (Lindqvist 2009, 74–75).

Väkivaltaa kokeneet ovat usein tottuneet säätelemään tunteitaan ja ajatuksiaan koettuun traumaattisiin kokemuksiin liittyen. He voivat joko kokea tunteen ylitsevuotana tai ovat etäänntyneet tunteista ja kontrolloivat niitä alituisesti. Väkivaltaisessa suhteessa tunteet eivät välttämättä ole selkeästi myöhemmin tarkasteltuna positiivisiksi tai negatiivisiksi tunnistettavissa, sillä koettu hellyys on voinut kietoutua systemaattisesti pelon tunteeseen. Auttamissuhteessa on tärkeää luoda ilmapiiri, jossa tunteet voi ottaa esille turvallisesti, prosessoida niitä siten, että ne eivät peitä alleen kaikkea muuta ja ettei niihin jää lopullisesti kiinni ja anna tilaa hallita. Väkivaltaisesta suhteesta irtautuessa osapuolilla voi olla kiire luoda uutta elämää ja arkea, joten surulle ei välttämättä anneta tilaa. Vaikka suhde on ollut väkivaltainen, on siinä usein ollut myös hyvää ja onnenhetkiä, joiden menettämistä väkivallan uhri ei välttämättä osaa surra, sillä suhteen päättämiseen liittyvä helpotus voi peittää sen alleen. Toisaalta sureminen voi tuntua vaaralliselta. Hyvien asioiden muistelu voi toisaalta vetää puoleensa palata entisen puolison luo. Tästä syystä onkin merkittävää, että työskentely tunteiden ja muistojen parissa toteutetaan rauhallisesti ja silloin, kun ihminen on valmis muutokseen. (Väänänen 2011, 116–117.)

Naisten väkivaltaisuudesta puhutaan verrattain vähän. Se on edelleen hyvin tabuluonteinen asia. Väkivaltaa, etenkin raakaa väkivaltaa tai henkirikoksen tehnyt nainen rikkoo yhteiskunnallisia normeja ja väkivallan ilmitulo tuottaa vielä suurempaa häpeää. (Granfelt 2004, 214.) Tämä myös lisää miespuolisen väkivallan uhrin kynnystä ja mahdollisuutta hakea apua. Erityisesti miehille tarkoitettut työskentely muodot ja ryhmät ovat esimerkiksi Ensi- ja turvakotien liiton Jussi-työ, jossa työskennellään eri menetelmillä miesten kanssa, jotka ovat lähisuhteissaan väkivaltaisia. Relevanttia on pohtia, missä yhteydessä mies voi, ja saa apua kohtaamaansa seksuaalisen väkivallan kokemukseen liittyen, etenkin jos hän ei asu lähellä suurempia kaupunkikeskittymiä. Tähän kohtaamiseen liittyy myös aiemmin käsittelemäni asia miehuudesta ja siihen liitettävästä maskuliinisuuden edellytyksestä, jotka osaltaan nostavat kynnystä entisestään hakea apua.

”En näe, että minulla on miehenä minkäänlaista oikeusturvaa tällaisessa tapauksessa. Miestä seksuaalisen hyväksikäytön uhrina ei oteta vakavasti, eikä miehen oikeuksia isänä tunnusteta tai turvata. Puhuin asiasta vain ystäväilleni.”

-Vastaaja H

Seksuaalinen väkivalta kokemuksena ei kosketa vain joitain sukupuolia tai heteroparisuhteessa eläviä ihmisiä. Seksuaalinen väkivalta miesten kokemana on usein lähes näkymättömän auttamisjärjestelmissä, huomioimatta esimerkiksi joitain järjestöjä, kuten Raiskauskriisikeskus Tukinainen. Miesten kokema väkivalta ja seksuaalinen väkivalta ilmiönä ylipäättään tulee tehdä näkyvämmäksi ja ottaa osaksi julkista keskustelua, jotta siihen liittyviä käsityksiä myyteistä ja tabuista voidaan vähentää ja näin kynnys hakea apua kokemaansa on hitusen matalampi. Auttamistyössä ei voi asettua yksilön kokemuksen yläpuolelle, eikä arvioida heidän kokemansa määrää tai väkivallan raakuutta. Auttamisjärjestelmissä yksilön subjektiivista kokemusta tulee kunnioittaa, ja sen kautta pyrkiä ymmärtämään heidän kokemaansa. Siitä tulee etsiä inhimillisiä piirteitä, tietoa ja merkityksiä, joilla voidaan saada välineitä seksuaalista väkivaltaa kokeneiden ihmisten kohtaamiseen entistä paremmin tulevaisuudessa. (Laitinen 2006, 81.)

Monille seksuaalista väkivaltaa kokeneille asiasta puhuminen on vaikeaa, eikä siihen haeta koskaan apua. Uhrilla voi olla niin psyykkisiä kuin fyysisiä vammoja. Kuitenkin seksuaalista väkivaltaa kokeneita naisia yleensä on parhaiten auttanut juuri näistä asioista puhuminen ja yksin kannetun salaisuuden paljastaminen. Asian kertominen on

osaltaan voinut vapauttaa häpeästä ja syyllisyydestä, sekä mahdollistanut avun hakemisen myös fyysisiin oireisiin. (Väyrynen 2011, 129.)

Kertomusta vastaanottavan viranomaisen tai ammattilaisen auttajan tulee olla kykenevä vastaanottamaan kertomus. Mikäli ammattilaisella ei ole tähän mahdollisuutta, hänen tulee turvallisesti ja sensitiivisesti ohjata kertoja oikeiden palveluiden ja auttamistahojen piiriin. On eettisesti väärin, että väkivallan kokijan annetaan kertoa kokemaansa ja sen jälkeen kertomus tulisi ammattilaisen toimesta sivuutetuksi. Sensitiivisistä aiheista puhuttaessa tulee työskentelytilan myös olla turvallista siten, että se on rauhallista ja yksityistä. Toisaalta tällaiset aiheet voivat auttamissuhteessa nousta keskusteluissa esiin hyvinkin spontaanisti, jolloin aikaa valmistautua ei ole. Väkivallan kokijoiden, mutta myös sen tekijöiden, kohtaamiseksi tulisi esimerkiksi kunnan sosiaaliviranomaisia entistä vahvemmin lisä- ja jatkokouluttaa väkivallan tunnistamiseen, nimeämiseen ja ihmisten kohtaamiseen. Myös viranomaisten yhteistyön tiivistämisellä on tärkeä rooli väkivallan kokijan oikean avun saamiseksi. Viranomaiset voivat olla myös toisilleen kasvottomia, ja yhteydenoton kynnyks voi olla korkea, mikäli se on jotenkin arkisesta työstä poikkeavaa.

6 Pohdinta

Usein keskustelussa sukupuolien välisestä tasa-arvosta ja sen toteutumisesta Suomessa saa vastaan kommentteja, että Suomessa sukupuolet ovat jo tasa-arvoisessa asemassa. Tällaiset keskustelut ja kommentit osaltaan vahvistavat käsitystäni siitä, että rakenteelliset epätasa-arvoa tuottavat mekanismit, jotka hyödyttävät toisia ja joiden kautta valta jakaantuu epätasa-arvoisesti, ovat toisinaan hyvin näkymättömissä. Tasa-arvo työtä tulee tehdä ja edistää. Epätasa-arvoa on lupa kommentoida ja tehdä näkyväksi arkipäiväisissä toimissa, kuin myös laajemmin yhteiskunnassa.

Ei ole olemassa mitään tietoa siitä, paljonko parisuhteessa tapahtuvia raiskauksia jätetään ilmoittamatta. Ei ole tietoa siitä, millainen prosenttiosuus tapahtuneista raiskauksista intiimisuhteessa tai muun tutun henkilön tekemistä raiskauksista ilmoitetaan poliisille. Asian yleisyydestä ei ole yksinkertaisesti mitään tietoa, vain arvioita ja suuntaa antavia lausuntoja viranomaisilta siitä, että suuri osa intiimisuhteessa tapahtuvasta väkivallasta jää edelleen piiloon. Siksi aiheesta pitää puhua. Pitää käydä keskustelua siitä, että väkivalta on väärin, että myös auttamisjärjestelmä on rikkonainen ja vajavainen. Tulee puhua ja tehdä näkyväksi sitä, että yhteiskunnassamme vallitsevat rakenteet ja palveluiden puuttuminen voivat altistaa väkivallalle. Yhteiskunta ei parisuhdeväkivallan kokijoiden osalta aina pysty turvaamaan kotia, eikä aina väkivallan ilmitulon jälkeenkään väkivallan kokijan tarvitsemia palveluita.

Vuonna 2017 vuonna käynnistynyt laaja seksuaalisen häirinnän vastainen #metoo kampanja on murtautunut useita lasikattoja sukupuolien valtarakenteissa ja seksuaalisen häirinnän ja väkivallan uhrien kohtaamisessa. #Metoo kampanjan myötä, uhri on saanut mahdollisuuden myös toimijan rooliin. Yle uutiset uutisoi 13.4.2018 ”#Metoo- ilmiö on lisännyt herkkyyttä hakea tukea raiskauksesta toipumiseen- Uusia tukikeskuksia avataan eri puolille Suomea”. Uutisessa kerrotaan Seri-tukikeskuksen palveluista ja tulevasta toiminnan laajentumisesta. Ylen tietojen mukaan pääkaupunkiseudulla toimivalla tukikeskuksella on ollut asiakkaita 10 kuukauden aikana lähes 280. (Mt.) Seksuaalisen väkivallan tutkimus on ajankohtainen aihe ja koskettaa henkilökohtaisesti useita yksilöitä. Seksuaalisesta häirinnästä ja väkivallasta puhutaan laajasti eri yhteisöiden sisällä

esiintyvänä laajana ongelmana, jonka julkituloa on pyritty välttämään. Tunnettujen kulttuurivaikuttajien esiin marssi ja julkinen kertominen henkilökohtaisesti koetusta seksuaalisesta väkivallasta on varmasti osaltaan madaltanut kynnyistä puhua aiheesta ja hakea apua. Keskustelun laajuus on herättänyt paljon mielenkiintoa, mutta myös herättänyt pohtimaan, kuinka yleistä ja normaalia seksuaalinen häirintä ja väkivalta etenkin naisen elämän osana on.

Asiantuntijuus sosiaalityössä ja työskentely väkivallan uhrien parissa liittyy asiakkaan kohtaamiseen ja pohjaa auttamistyöhön. Työn orientaationa on asiantuntijuus ja asiakas nähdään olevan työskentelyn kohteena. Asiakkaan oma tieto omassa eletyssä todellisuudessaan tulee yhdenvertaiseksi asiantuntijuuden kanssa lähtökohdaksi työskentelyyn. Kokemusasiantuntijoiden ottaminen osaksi työskentelyä lisää monimuotoisia lähestymismuotoja ja tuo moniulotteisuutta työskentelyyn. Toisaalta se tuo myös koetun tiedon asiantuntijuuden ja ammattimaisuuden rinnalle.

Työskentelyn lähtökohtana on kokonaisvaltainen käsitys ihmisyydestä ja inhimillisyydestä. Ihminen nähdään niin hyvänä kuin pahana. Ihminen ei ole pelkistettynä vain toista, paha voi kietoutua moneen asiaan ja suhteeseen, myös niihin, joilla tavoitellaan jotain hyvää. Paha on osa myös hyvin arkisia asioita ja kun se nähdään kaikkia koskettavana ilmiönä, on se myös helpompaa tunnistaa rakenteissa ja havaita ongelmat. Pahuuden ja hyvyyden mystifiointi luo vaikeuden tunnistaa ilmiöitä ja toisaalta myös puhua niistä. Inhimillistä pahuutta tulee tarkastella poliittisella ja yhteiskunnallisella tasolla. Pahuus tulee ilmi usein silloin, kun se havaitaan hyvyyden ja yleisesti hyväksytyyn ulkopuolella, jolloin nämä kaksi puolta asetetaan toisiaan vastakkain. (Hurtig & Laitinen 2006, 193.) Mystifiointi luo verhon ilmiön eteen ja sen tarkastelu on vaikeaa ilman, että asiaan tai ilmiöön liittyvää tabua vahvistetaan. Tällöin pahuus liitetään toiseuteen ja epänormaaliin, jolloin inhimillisuus asteittain katoaa. Yhteiskunnallisesti ei tarvitse hyväksyä asioita, joita vahingoittavat muita, mutta väkivaltaan liittyviä ilmiöitä tulisi tarkastella ihmislähtöisesti, jolloin kynnys hakea apua madaltuisi. Pahuudesta ja väkivallasta tulee puhua niiden ”oikeilla nimillä” ja kohdata ne asioina, joita ne ovat. Niitä ei tule kaunistella eikä niissä esiinny tulkinnan varaa. Tällöin niiden parissa on mahdollista työskennellä ja aidosti kohdata toinen ihminen, sekä löytää auttamistyöhön aito empatia.

Tutkielmassani olin kiinnostunut siitä, miten seksuaalisen väkivallan kokijat itse sanoittavat kokemaansa väkivaltaa, sekä löytämään niitä monimuotoisia ilmenemismuotoja, joita siihen liittyy. Parisuhteessa väkivalta, saati seksuaalinen väkivalta on hyvin monimutkainen ilmiö. Toisaalta seksuaalinen kanssakäyminen kuuluu suhteeseen, mutta sen muuttuminen väkivallaksi on hankalaa tunnistaa. Väkivallan kietoutuminen hellyyteen, läheisyyteen ja seksuaalisuuteen tuottaa useita tunteita, joita voi olla haastavaa erottaa toisistaan. Useissa raiskauskertomuksissa kokijat puhuvat siitä, miten hankalaa on jäsentää jälkikäteen tapahtumaketjua. Sukupuolistuneen väkivallan tutkimus ja tematiikka kiinnostaa minua ja aihe on hyvin ajankohtainen. Seksuaalinen väkivalta parisuhteessa on myös auttamisjärjestelmien ja näin ollen oman työni kautta myös, vaikeaa tunnistaa ja sen kohtaamiseen liittyy useita haasteita.

Väkivallan uhreilta odotetaan vastuullisuutta ja vahvaa toimijuutta, sillä yhteiskunta ei juurikaan ota vastaan uhrin haavoittuvuutta ja turvallisuuden tunteen ja esimerkiksi kodin fyysisen turvaamisen tarvetta (Laitinen 2011, 69). Väkivallan uhrin tulee itse kyetä sanoittamaan kokemus ja hakemaan apua. Tällöin hän mahdollisesti saa tukea esimerkiksi lähestymiskiellon hakemiselle. Ensi- ja turvakotien liiton henkilöstö on tuonut myös julkisuudessa esille huolensa liittyen lähestymiskiellon hakemuksen maksullisuuteen, mikäli kieltoa ei oikeudessa hyväksytä (Kerkelä 2019). Tämä ei osaltaan ainakaan mädalla kynnystä hakea kieltoa ja pyrkiä sitä kautta turvaamaan itseään ja läheisiään.

Väkivallan vastaisessa ja ennaltaehkäisevässä työskentelyssä on merkittävää pyrkiä purkamaan sukupuolien välisiin valtaan liittyviä eroja, kunnioittaa ja vahvistaa ihmisoikeuksia sekä vahvistaa auttamisjärjestelmiä. Väkivallan uhrien oikeuksista tulisi keskustella entistä laajemmin ja tiedottaa niistä kattavasti (mm. Lidman 2015, 171.) Seksuaalisen väkivallan kokemukseen parisuhteessa on ilmiönä edelleen tabu. Seksuaalisen väkivallan kokijoille tulisi olla hyvin selkeä ohje, miten toimia ja mistä hakea apua, myös alueellisesti ja paikallisesti. Tietämättömyys, pelko ja häpeä ovat yhdistelmänä niin kokonaisvaltainen tunnekokonaisuus, että sen aikana on hyvin haastavaa toimia rationaalisesti.

Tutkielman keskeisinä tuloksina on, että seksuaalisen väkivallan kokemukseen parisuhteessa liittyy vahvasti tunnistamisen vaikeus. Jotta väkivalta voitaisiin nimetä ja hakea

siihen apua, tulee yksilön pystyä tunnistamaan väkivallan olemassaolo. Myöskään auttamisjärjestelmä ei voi vastata avun tarpeeseen, jota ei ole tunnistettu. Seksuaalista väkivaltaa kokeneiden ihmisten kohtaaminen auttamisjärjestelmissä ilmenee puutteellisenä. Seksuaalisen väkivallan tunnistaminen ja sen kohtaaminen on haaste myös auttamisjärjestelmälle.

Yhteenvetona voidaan todeta, että väkivallan uhrien ja epäiltyjen tekijöiden tulee voida luottaa auttamisjärjestelmiin, mutta myös oikeusjärjestelmään. Yleisissä keskusteluissa, esimerkiksi raiskausepäilyissä keskustellaan niistä miehistä, jotka ovat mahdollisesti syyttöminä virheellisesti tuomittu. Tällaiset tapaukset ovat ongelmia ja virheitä, jotka osoittavat sen, ettei järjestelmä myöskään tältä osaa ole aukoton. Huomiota tulee kuitenkin kiinnittää siihen, miten usea raiskaus jää syyttämättä. Näytön ja todistusaineiston kerääminen on usein vaikeaa ja oikeuskäsittelyssä usea seikka voi pohjata väkivallan kokijan todistukseen tapahtumista. Se luo haasteen siitä, miten näin yksityisyyttä rikkovan kokemuksen jälkeen pystyy erittelemään tapahtumia ja tekoja.

Sensitiivisiä ja yksityisiä aiheita tai ilmiöitä tutkiessa voi havahtua siihen, että jotkut aiheet ovat niin tabuja yhteisössä, että niiden tutkimista ei ymmärretä, eikä välttämättä nähdä tarpeellisiksi. (Ranz 2009, 224). Törmäsin tähän ilmiöön itsekin, aihe koettiin yleisissä keskusteluissa vaikeaksi tutkia, mutta toisaalta myös kyseenalaistettiin tällaisen aiheen tutkimisen tarpeellisuus. Keskusteluissa ajauduin usein perustelemaan sitä, miksi näin yksityistä asiaa on tarpeen tutkia ja perehtyä siihen, keskustella siitä, miksi aiheen tärkeys ja merkitys ylittää yksityisyyden rajat ja siitä miksi on tarpeen keskustella yleisemmin. Vastaavanlaiset argumentit osoittavat sen, että ilmiöön liittyy niin paljon hiljaista tietoa, kokemuksia, joita ei ole kerrottu, oikeuksia, joita on rikottu ja rikoksia, joista ei ole syytetty. Aiheen tärkeys vain korostuu sitä kautta, kun sitä pyritään vaientamaan.

Aiheesta olisi mielenkiintoista jatkaa tutkimusta laajemmin. Merkittävää olisi pohtia, miten seksuaalisen väkivallan kokijoita voitaisiin entistä paremmin kohdata auttamisjärjestelmän taholta, sekä ohjata heitä tarpeisiin vastaaviin palveluihin. Mielenkiintoista olisi myös tarkastella miesten kokemaa seksuaalista väkivaltaa. Miesten kokemana siihen liittyy entistä vahvempi tabuluontaisuus, sekä auttamisjärjestelmien kykyä tai kyvyttömyyttä vastata heidän tarpeisiinsa.

Tutkielmani tarkoitus on tavoittaa ja syventää ymmärrystä seksuaalisen väkivallan monimuotoisuudesta ja eri ilmenemistavoista parisuhteessa, sekä löytää väkivallan kokijoiden antamia merkityksiä auttamisjärjestelmän työntekijöiden kanssa kohtaamisesta. Tutkielman kautta toivon löytäneeni myös lukijalle ulottuvuuksia, joiden kautta väkivaltaan liittyvä inhimillinen ulottuvuus tulee myös näkyväksi. Seksuaalinen väkivalta on rajoja rikkova, pelkoa ja häpeää tuottava kokemus, mutta se ei ole millään tasolla yksiselitteinen. Tutkielmani aineiston vastauksiin sitoutuu myös kiintymystä ja ennen kaikkea toivoa. Lopuksi totean, että oli tämän pro-gradu tutkielman merkityksellisyys mikä tahansa, toivon, että kirjoituskutsuun vastanneille ihmisille sillä on ollut merkitys, että he ovat saaneet kokemuksensa edes tässä näkyviksi ja kuulluiksi. Sillä niillä on merkitystä.

Lähteet

- Alasuutari, Pertti 2005: Yhteiskuntatutkimuksen etiikasta. Teoksessa: Räsänen, Pekka & Anttila, Anu-Hanna & Melin, Harri (toim.): Tutkimus menetelmien pyörteissä. Ps-kustannus. Juva. 15–28.
- Beauvoir, de Simone 1980: Toinen sukupuoli. Lyhentäen suomentanut Suni, Annikki. Alkuperäinen teos 1949: *Le deuxième sexe I et II*. Kirjayhtymä. Jyväskylä.
- Björkqvits, Jeanette 2019: Sana sanaa vastaan. Long Play media Oy 76. Helsinki. Julkaistu verkossa 27.4.2019, viitattu 4.5.2019. 1–25. https://cdn.longplay.revenu360.com/2019-04/LP76_Sana_sanaa_vastaan-v1.pdf?Expires=1556978386&KeyName=longplay-master&Signature=KPLwrESlv9k4K-PXwUFH7sKrCol
- Butler, Judith 2006: Hankala sukupuoli. Suomentanut Pulkkinen, Tuija & Rossi, Leena-Maija. Alkuperäinen teos 1990 *Gender Trouble. Feminism, and the Subversion of Identity*. Gaudeamus Kirja. Helsinki.
- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto 2007: Tutkijan arkipäivän etiikka. Vastapaino. Tampere.
- Clements, Paul Thomas & Pierce-Weeks, Jennifer & Holt, Karyn E. & Giardino, Angelo P. & Seedat, Soraya & Mortiere, Catherine M. & Rutizer, Sasha N. & Lewis- O'Connor, Annie & Weaver, Michael L 2015: *Violence against Women. Contemporary Examination of Intimate Partner Violence*. STM Learning, Inc. Saint Louis, Missouri, USA.
- Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja 14.5.19991. <https://www.uusisuomi.fi/sites/default/files/poytakirja1451991.pdf> Viitattu 3.11.2018.
- Eskola, Jari & Suonranta, Juha 2014: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 10. uudistettu laitos. 1. painos 1998. Vastapaino. Tampere.
- Eskola, Jari 2015: Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa: Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Flores-Ortiz, Yvette 2002: *Re/membering the Body. Latina Testimonies of Social and Family Violence*. Teoksessa: Aldama, Arturo J. & Artega, Alfred: *Violence and the Body: Race, Gender and the State*. Indiana University Press. Bloomington.
- Giddens, Anthony 1992: *The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love & Eroticism in Modern Societies*. Polity Press. Cambridge.
- Granfelt, Riitta 2004: Marginaalitarinoita. Asunnottomuuden, päihteiden ja rikosten kierre naisten ja miesten tulkitsemana. Teoksessa: Kuronen, Marjo & Granfelt, Riitta & Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (toim.): *Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja 2004*. Ps-kustannus. Juva. 197–222.
- Haaparanta, Leila & Niiniluoto, Ilkka 2016: Johdatus tieteelliseen ajatteluun. Gaudeamus. Helsinki.
- Hallituksen esitykset HE 212/2018
- Helne, Tuula 2009: Kilpailukyky-yhteiskunnan tabut ja niiden (vähemmän) inhimilliset ja (vähemmän) sosiaaliset seuraukset. Teoksessa: Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) *Tabujen kahleet*. Vastapaino. Tampere. 19–42.
- Hirsijärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009: Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu laitos. 1. painos 1997. Tammi. Helsinki.

- Honkatukia, Päivi 2008: Nuorena koettu seksuaalinen väkivalta selviytymisen näkökulmasta. Teoksessa: Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 84–105.
- Honkatukia, Päivi & Pösö, Tarja 2004: Rajattu tila, sukupuoli ja väkivalta- nuoret puhumassa väkivallasta koulukodissa. Teoksessa: Kuronen, Marjo & Granfelt, Riitta & Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (toim.): Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja 2004. Ps-kustannus. Juva. 131–161.
- Holmin, Maria 23.5.2018: Nu har Sverige en samtyckeslag – det här innebär den. SVT. Julkaistu verkossa, viitattu 28.4.2019. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/den-nya-samtyckeslagen-det-har-sager-den>
- Hurtig, Johanna & Laitinen Merja 2006: Varjojen jäljillä. Teoksessa Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.): Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. PS-kustannus. Jyväskylä. 192–198.
- Husso Marita 2003: Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Vastapaino. Tampere.
- Jaffe, Anna E. & Steel, Anne L. & Dilillo, David & Messman-Moore, Terri L. & Gratz, Kim 2017: Characterizing Sexual Violence in Intimate Relationship: An Examination of Blame Attributions and Rape Acknowledgment. *Journal of Interpersonal Violence*. Sage Journals. 1–22. Julkaistu verkossa, viitattu 17.4.2019. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0886260517726972>
- Jokila, Helena 2008: Uskottava raiskauksen uhri todistusharkinnassa. Teoksessa: Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 405–446.
- Juvonen, Tuula 2006: Seksuaalisen ruumiin jäljillä. Teoksessa: Kinnunen, Taina & Puuronen, Anna (toim.): Seksuaalinen ruumis. Kulttuuritieteelliset lähestymistavat. Gaudeamus. Tampere. 71–90.
- Kainulainen, Heini 2004: Raiskattu? Tutkimus raiskausten käsittelemisestä rikosprosessissa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Tilastokeskus Oikeus 2004:16. Helsinki.
- Kainulainen, Heini 2017: Raiskaus- myyttejä ja todellisuutta. Teoksessa: Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino. Tampere. 214–231.
- Kaittila, Anniina 2017: Parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset avun hakijoina. Teoksessa: Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino. Tampere. 89–103.
- Kantola, Johanna 2010: Sukupuoli ja valta. Teoksessa Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.): Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino. Tampere. 78–87.
- Kansalaisaloite Suostumus 2018. <http://suostumus2018.fi/> Viitattu 2.5.2019.
- Karkulehto, Sanna 2006: Seksuaalisen ruumiin modernit teoriat. Teoksessa: Kinnunen, Taina & Puuronen, Anna (toim.): Seksuaalinen ruumis. Kulttuuritieteelliset lähestymistavat. Gaudeamus. Tampere. 44–70.
- Keskinen, Suvi 2008: Näkyvissä ja näkymättömissä. Väkivalta perheammattilaisten työkentelyssä. Teoksessa: Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 311–343.
- Keskinen, Suvi 2010: Sukupuolistunut väkivalta. Teoksessa Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.): Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino. Tampere. 243–254.
- Kerkelä, Lasse 2019: Väkivallan ja vainon uhrit jättävät hakematta lähestymis-kieltoja uuden maksun vuoksi – hakemusten määrä vähentynyt kolmanneksella muutamassa vuodessa. Julkaistu 19.4.2019. Helsingin Sanomat. Helsinki. Julkaistu verkossa, viitattu 6.5.2019. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006077979.html>

- Kinnunen, Taina 2001: Pyhät bodarit. Yhteisöllisyys ja onni täydellisessä ruumiissa. Gaudeamus. Helsinki.
- Kinnunen, Taina 2008: Lihaan leikattu kauneus. Kosmeettisen kirurgian ruumiillistuneet merkitykset. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki.
- Korkein oikeus ennakkopäätös 2013:96. Diaarinumero R2012/187. 20.12.2013.
- Kuula, Arja 2011: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Tampere.
- Laine, Timo 2018: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa: Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5. uudistettu laitos. PS-kustannus. Jyväskylä. 29–50.
- Laitinen Merja 2004: Inestinin uhrin särjetty sukupuoli. Teoksessa: Kuronen, Marjo & Granfelt, Riitta & Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (toim.): Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja 2004. Ps-kustannus. Juva. 163–196.
- Laitinen, Merja 2006: Inestitilanteen ulottuvuuksia. Teoksessa Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.): Pahan kosketus. Ihmisyiden ja auttamistyön varjojen jäljillä. PS-kustannus. Jyväskylä. 63–85.
- Laitinen Merja 2011: Naiseuden narratiivit. . Teoksessa: Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.): Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13. Kariston kirjapaino Oy. Hämeenlinna. 55–76.
- Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 9.12.2005/1015
- Leskinen, Minni 2017: Raiskaus 2010-luvulla. Yhä vain väkisinmakaamista? Teoksessa: Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino. Tampere. 194–213.
- Lidman, Satu 2015: Väkivalta kulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Gaudeamus Oy. Helsinki.
- Lindqvist, Raija 2009: Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Linjakumpu, Anja 2012: Haavoittunut yhteisö. Hoitokokoukset vanhoillislestadiolaisuudessa. Vastapaino. Tampere.
- Marttala, Pia 2011: Parisuhdeväkivallan monet muodot. Teoksessa: Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.): Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13. Kariston kirjapaino Oy. Hämeenlinna. 37–50.
- Moilanen, Pentti & Räihä, Pekka 2018: Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa: Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Jyväskylä. 51–72.
- Naisten linja. Väkivallan muodot, digitaalinen väkivalta. Julkaistu verkossa, viitattu 4.5.2019. <https://www.naistenlinja.fi/tietoa-vakivallasta/vakivallan-muodot/digitaalinenvakivalta/>
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna 2004: Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. WS Bookwell Oy. Juva.
- Nikupeteri, Anna 2016: Vainottuna. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi.
- Nipuli, Suvi & Bildjuschkin, Katriina 2016: Hoitoketju seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kokeneen auttamiseksi. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. Suomen yliopistopaino Oy. Tampere.

- Nyqvist, Leo 2004: Sukupuoli parisuhdeväkivallan ammatillisessa kohtaamisessa. Teoksessa Kuronen, Marjo & Granfelt, Riitta & Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (toim.): Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja 2004. Ps-kustannus. Juva. 101–130.
- Nyqvist, Leo 2008: Seksuaalinen väkivalta parisuhteessa. Teoksessa: Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 129–167.
- Ovaskainen, Teemu 2012: Kova syytös tv:ssä, näin Niinistö todella sanoin 14.5.1991. Julkaistu Uusi Suomi- sanomalehdessä 12.1.2012. Julkaistu verkossa: <https://www.uusisuomi.fi/sites/default/files/poytakirja1451991.pdf>. Viitattu 3.11.2018.
- Piispa, Minna 2008: Väkivallan muodot heteroseksuaalisessa parisuhteessa. Teoksessa: Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 106–128.
- Piispa, Minna 2011: Parisuhdeväkivallan todellisuus. Teoksessa: Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.): Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13. Kariston kirjapaino Oy. Hämeenlinna. 15–36.
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku 2017: Sukupuoli ja väkivalta tilastoissa. Teoksessa Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino. Tampere. 68–86.
- Pitkämäki, Anna 2017: ”Sä tykkäät kovista otteista vai?” Sukupuolistunut väkivalta 2000-luvun alun suomalaisessa elokuvassa. Teoksessa: Karkulehto, Sanna & Rossi, Leena-Maija (toim.): Sukupuoli ja väkivalta. Lukemisen etiikkaa ja politiikkaa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki. 29–52. Julkaistu verkossa, viitattu 4.5.2019. <https://oa.finlit.fi/site/books/10.21435/skst.1431/>
- Pohjoisvirta, Riitta 2011: Väkivallan riskien arviointi ja turvasuunnitelma. Teoksessa: Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.): Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13. Kariston kirjapaino Oy. Hämeenlinna. 133–145.
- Pohjola, Anneli 2006: Pahan säikeitä auttamistyössä. Teoksessa: Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.): Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. PS-kustannus. Juva. 42–62.
- Pohjola, Anneli 2009: Tabut auttamisen paradoksina. Teoksessa: Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Tabujen Kahleet. Vastapaino. Tampere. 69–89.
- Pösö, Tarja 2009: Sosiaaliset ongelmat ja hyvän olon tunne. Teoksessa: Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Tabujen Kahleet. Vastapaino. Tampere. 153–163.
- Ranz, Saija 2009: Vieraimpana naisena. Teoksessa: Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Tabujen Kahleet. Vastapaino. Tampere. 204–225.
- Reinboth, Susanna 2019: Vakavastakin väkivallasta voi Suomessa selvitä ilman rangaitusta, sanovat järjestöt – Lähisuhdeväkivallan sovittelu jakaa mielipiteitä jyrkästi. Sovitteluun ohjataan myös toistuvaa ja vakavaa väkivaltaa. Helsingin Sanomat 13.4.2019. Helsinki. Julkaistu verkossa, viitattu 4.5.2019. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006069193.html>
- Rikoslaki 19.12.1889/39 §20
- Ritvanen, Jonna 2017: Voiko sosiaalityötä tehdä verkossa? - Verkkososiaalityön käsitteen määrittelyä. Teoksessa: Kivistö, Mari ja Päykkönen, Kirsi (toim.): Sosiaalityö digitalisaatiossa. Rovaniemi. Lapin yliopistopaino. 73 – 96. Julkaistu verkossa, viitattu 5.4.2019. <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/63035>

- Ronkainen, Suvi 2002: Väkivallan valta. Teoksessa: Apo, Satu & Koivunen, Anu & Rossi, Leena-Maija & Saarikangas, Kirsi (toim.): Itkua ikä kaikki? Kirjoituksia naisesta, valasta ja väkivallasta. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki. 207–220.
- Ronkainen, Suvi 2008: Intiimi loukkaus ja haavoittuvuus. Seksuaalisen väkivalta ja pornografisoivat narratiivit. Teoksessa: Näre, Suvi & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 43–83.
- Rossi, Leena-Maija 2017: Naurattavat lyönnit. Sukupuolittunut väkivalta, komedia ja (tunne)talous. Teoksessa: Karkulehto, Sanna & Rossi, Leena-Maija (toim.): Sukupuoli ja väkivalta. Lukemisen etiikkaa ja politiikkaa. Suomen Kirjallisuuden Seura. Helsinki. 53–72. Julkaistu verkossa, viitattu 4.5.2019. <https://oa.finlit.fi/site/books/10.21435/skst.1431/>
- Rytkönen, Marja 2012: Omaelämäkerta, fakta ja fiktio. Feministisiä tulkintoja. Teoksessa: Lempiäinen, Kirsi & Leppänen, Taru & Paasonen, Susanna (toim.): Erot ja etiikka feministisessä tutkimuksessa. Utukirjat. Turku. 140–160.
- Räsänen, Pekka 2005: Havaintojen mittaus ja aineiston jäsentämisen metodologia. Teoksessa: Räsänen, Pekka & Anttila, Anu-Hanna & Melin, Harri (toim.): Tutkimus menetelmien pyörteissä. Ps-kustannus. Juva. 85–102.
- Siefkes- Andrew, Ashlie J. & Alexopoulos, Cassandra 2018: Framing Blame in Sexual Assault: An Analysis of Attribution in News Stories About Sexual Assault on College Campuses. *Violence against women* 25 (6), 743–762.
- Suomen tietotoimisto 2019: ”Mihinkään ei pääse karkuun”- kun väkivallan välineenä on teknologia, pelko ja kontrolli ulottuvat kaikkialle. Julkaistu verkossa, viitattu 4.5.2019. <https://www.naistenlinja.fi/tietoa-vakivallasta/vakivallan-muodot/digitaalinvakivalta/>
- Valli, Raine & Perkkilä, Päivi 2018: Sähköinen kyselylomake ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa: Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Ps-Kustannus. Jyväskylä. 117–128.
- Valtionsopimus 53/2015
- Vehkakoski Vellamo 1992: Puolison raiskaus laittomaksi, Lakiuudistuksen jälkeen perheväkivalta ei enää ole yksityisasia. Viranomaisia patistetaan yhteistyöhön uhrien auttamiseksi. Julkaistu Helsingin Sanomissa 20.8.1992. Julkaistu verkossa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000003167197.html>. Viitattu 10.4.2018.
- Vuolteenaho, Salla 2018: #Metoo-ilmiö on lisännyt herkkyyttä hakea tukea raiskauksesta toipumiseen- Uusia tukikeskuksia avataan eri puolille Suomea. Julkaistu verkossa: <https://yle.fi/uutiset/3-10156953> Viitattu 13.4.2018.
- Väyrynen, Sanna 2009: Väkivallan tabu ja naisten huumeiden käyttö. Teoksessa: Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Tabujen kahleet. Vastapaino. Tampere. 179–203.
- Väänänen, Kristiina 2011: Miten selviytyä väkivallasta? Teoksessa: Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.): Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13. Kariston kirjapaino Oy. Hämeenlinna. 109–132.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019: Lähisuhdeväkivallan sovittelun selvitystyöryhmä. Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu – Nykytila ja kehittämisehdotukset. Työpäpaperi 2/2019. Helsinki. Julkaistu verkossa, viitattu 4.5.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137475/URN_ISBN_978-952-343-269-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019b: Turvakotipalvelut. Julkaistu verkossa, viitattu 15.4.2019. <https://thl.fi/fi/palvelut-ja-asiointi/valtion-sosiaali-ja-terveydenhuollon-erityispalvelut/turvakotipalvelut>
- Tilastokeskus 2018: Rikos ja pakkokeinotilasto. Perhe- ja lähisuhdeväkivalta 2017. Avio- ja avopuolisoiden välisten tapauksien osuus perhe- ja lähisuhdeväkivallasta laskussa. Julkaistu verkossa, viitattu 20.3.2019. http://www.stat.fi/til/rpk/2017/15/rpk_2017_15_2018-05-31_fi.pdf
- The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey: 2015 Data Brief- Updated Release. National Center for Injury Prevention and Control. Division of Violence Prevention. Atlanta, Georgia. Julkaistu 11.2018. Julkaistu verkossa: <https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/2015data-brief508.pdf> Viitattu 17.4.2019.
- Tukinainen Ry 2017: Kysely seksuaalista väkivaltaa kokeneille. Julkaistu verkossa, viitattu 6.4.2018. <https://tukinainen.fi/raiskauskriisikeskus-tukinaisen-selvitykset/>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. 2. uudistettu laitos. 1. painos 2002. Tammi. Helsinki.
- Tuovinen, Paula 2006: Pyllistävät blondit. Teoksessa: Kinnunen, Taina & Puuronen, Anna (toim.): Seksuaalinen ruumis. Kulttuuritieteelliset lähestymistavat. Gaudeamus. Tampere. 249–268.
- Turunen, Ari 2019: Mulkerot. Patsaalle korotettujen suurmiesten elämäkertoja. Into. Helsinki.
- Tökkäri, Virpi 2018: Fenomenologisen, hermeneuttis-fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä Teoksessa: Toikkanen, Jarkko & Virtanen, Ira A (toim.): Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö. Lapland University Press. Rovaniemi. 64–84.
- Ylönen, Katri 2016: Nuorten vuorovaikutuksellinen verkkoauttaminen - systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Lapin yliopisto. Julkaistu verkossa, viitattu 8.3.2019. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=cfe5acd9-a672-43f1-be8c-9e6e69d6e79b>
- York, Melinda R. 2011: Gender Attitudes and Violence against Women. LFB Scholarly Publishing LLC. El Paso.

Liitteet

Liite 1. Kirjoituskutsu

Opiskelen sosiaalityötä Lapin yliopistossa. Olen tekemässä pro gradu -opinnäytetutkimusta parisuhteessa tapahtuvasta seksuaalisesta väkivallasta.

Seksuaalisen väkivallan kohteeksi voi joutua kuka tahansa. Parisuhteessa tapahtuva läheisen ihmisen toteuttamaa seksuaalista väkivaltaa voi olla vaikeaa tunnistaa, jolloin rajan vetäminen pakottamisen ja toivotun seksuaalisen kanssakäymisen välillä voi olla vaikeaa.

Oletko sinä kokenut seksuaalista väkivaltaa parisuhteessa?

Parisuhteen sisällä tapahtuva seksuaalinen väkivalta on vaiettu aihe ja siksi on tärkeää, että väkivaltaa kokeneiden ääni ja kokemukset saataisiin osaksi tutkimusta. Tutkimustietoa tarvitaan, jotta seksuaaliseen väkivaltaan liittyviä erilaisia tekijöitä voitaisiin ymmärtää ja voitaisiin kehittää tarvittavia avun muotoja ja palveluja. Toivoisin, että kirjoitat minulle kokemastasi.

Tutkimukseen osallistuvan vastaajan tulee olla täysi-ikäinen. Pyydän, että kerrot vastauksessasi myös ikäsi ja sukupuolesi.

Voit kirjoituksessa pohtia kokemuksiasi haluamallasi tavalla ja/tai mikäli haluat, niin voit vastata myös seuraaviin kysymyksiin.

Miten kuvailisit suhdettanne? Millainen suhteenne oli alkuvaiheessa ja miten se mielestäsi muuttui, kun väkivaltaa alkoi ilmetä? Minkälainen tilanne on nyt? Onko suhde jo päättynyt, tai oletko miettinyt suhteen päättämistä? Mitkä asiat eroamisessa sinua mietityttävät tai huolettavat?

Millä tavalla kuvailisit suhteessa tapahtuvaa/tapahtunutta seksuaalista väkivaltaa? Millaista parisuhteessa kokemasi seksuaalinen väkivalta on/oli; fyysistä, sanallista, henkistä vai ilmenikö se jotenkin muuten? Oletko kokenut painostusta tai pakotettiinko sinua?

Oletko kertonut kokemuksestasi tai hakenut jostain apua? Esimerkiksi lääkäriltä, poliisilta, muulta hoitohenkilökunnalta, sosiaalityöntekijältä, järjestöiltä tai joltain muulta taholta. Keneltä olet saanut apua ja millä tavalla? Millaisia kokemuksesi ovat tähän liittyen? Miten sinut kohdattiin, kun olet hakenut apua?

Voit kertoa tarinasi ja kokemuksistasi niin laajasti kuin haluat.

Kirjoitukset käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti ja ne ovat jäävät minun tietooni. Kirjoitukset säilytetään turvallisesti ja tutkimuksen päätyttyä ne hävitetään asianmukaisesti. On mahdollista, että käytän lopullisessa tutkimuksessani yksittäisiä otteita kirjoituksista, mutta niistä kirjoittaja ei ole tunnistettavissa.

Voit lähettää kirjoituksesi minulle webropol-lomakkeen kautta nimettömänä <https://link.webpolsurveys.com/S/B263B6D09B24598C>.

Voit lähettää kirjoituksen myös sähköpostilla tai kirjeitse: epaatton@ulapland.fi Pyydän vastauksia 18.6.2018 mennessä. Mikäli sinulla on tutkimukseen liittyviä kysymyksiä tai haluat palauttaa vastauksesi myöhemmin, voit olla yhteydessä minuun tai ohjaajaani. Pia Skaffari Lapin yliopisto / Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, PL 122, 96101 Rovaniemi.

Mikäli et halua kirjoittaa, vaan haluat kertoa kokemuksistasi suullisesti, niin voit olla yhteydessä minuun. Voin järjestää haastattelun puhelimen välityksellä sovittuna ajankohtana tai tapaamisen Rovaniemellä tai Oulussa.

Pro gradu-tutkielman ohjaaja on sosiaalityön yliopistonlehtori Pia Skaffari, Lapin yliopistosta pia.skaffari@ulapland.fi. p. 040 519 7624.

Voit hakea apua esimerkiksi näiltä toimijoilta:

- **Raiskauskriisikeskus Tukinainen:** www.tukinainen.fi, kriisipuhelin 0800-97899, palvelut on tarkoitettu sekä naisille että miehille.
- **Naisten Linja** väkivallan uhreille: www.naistenlinja.fi, tukinumero 0800-02400
- **Nettiturvakoti** väkivallan uhreille: www.turvakoti.fi
- **Rikosuhripäivystys:** www.riku.fi, auttava puhelin 0203 16116
- **Lyömätön linja:** www.lyomatonlinja.fi

Liite 2. Kyselylomakkeen kysymykset.

Sukupuoli:

- nainen
- mies
- muu

Ikä:

1. Miten kuvailisit suhdettanne? Millainen suhteenne oli alkuvaiheessa ja miten se mielestäsi muuttui, kun väkivaltaa alkoi ilmetä? Minkälainen tilanne on nyt? Onko suhde jo päättynyt, tai oletko miettinyt suhteen päättämistä? Mitkä asiat eroamisessa sinua mietityttävät tai huolettavat?
2. Millä tavalla kuvailisit suhteessa tapahtuvaa/tapahtunutta seksuaalista väkivaltaa? Millaista parisuhteessa kokemasi seksuaalinen väkivalta on/oli; fyysistä, sanallista, henkistä vai ilmenikö se jotenkin muuten? Oletko kokenut painostusta tai pakotettiin sinua?
3. Oletko kertonut kokemuksestasi tai hakenut jostain apua? Esimerkiksi lääkäriltä, poliisilta, muulta hoitohenkilökunnalta, sosiaalityöntekijältä, järjestöiltä tai joltain muulta taholta. Keneltä olet saanut apua ja millä tavalla? Millaisia kokemuksesi ovat tähän liittyen? Miten sinut kohdattiin, kun olet hakenut apua?